

Právnická fakulta UPJŠ Košice, Katedra trestného práva

Obhajoba v prípravnom konaní

(dizertačná práca)

Autor:

JUDr. Martin Puchalla

Školiteľ:

Doc. JUDr. Jozef Olej, CSc.

Svojim podpisom vyhlasujem, že prácu som spracoval sám, za použitia literatúry uvedenej v zozname použitej literatúry.

.....
JUDr. Martin Puchalla

O B S A H

ÚVOD	5
PRÁVO NA OBHAJOBU VŠEOBECNE	6
PRÁVNÁ ÚPRAVA PRÁVA NA OBHAJOBU	10
PRÁVO NA OBHAJOBU V SYSTÉME ZÁKLADNÝCH ZÁSAD TRESTNÉHO KONANIA	18
Všeobecne o zásadách trestného konania.....	18
Systém základných zásad trestného konania	22
Zásada zabezpečenia práva na obhajobu a jej vzťah k iným zásadám trestného konania.	24
PRÍPRAVNÉ KONANIE – ŠTÁDIUM TRESTNÉHO KONANIA	29
Fázy prípravného konania	30
Začatie trestného stíhania a prípravného konania.....	31
Vyšetovanie, skrátené vyšetovanie a zrýchlené vyšetovanie.....	38
Vyšetovanie (§ 200 TP)	38
Skrátené vyšetovanie (§202 TP)	43
Zrýchlené vyšetovanie (§ 204 TP).....	44
Skončenie vyšetovania, skráteného vyšetovania a zrýchleného vyšetovania	45
Rozhodnutia v prípravnom konaní	48
Postúpenie veci.....	50
Zastavenie trestného stíhania.....	51
Podmienečné zastavenie trestného stíhania a podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného	54
Zmier	57
Prerušenie trestného stíhania	58
Obžaloba	59
Dohoda o vine a treste	65
OBHAJOBA A PRÍPRAVNÉ KONANIE	74
Právo obvineného vedieť z čoho je obvinený	75
Súčasná právna úprava a jej problémové otázky	75
Návrh novely Trestného poriadku	82
Právo obvineného na osobnú obhajobu	87
Súčasná právna úprava a jej problémové otázky	87
Návrh novely Trestného poriadku	104
Povinnosť OČTK s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech	109

Súčasná právna úprava a jej problémové otázky.....	109
Návrh novely Trestného poriadku.....	111
Povinnosť OČTK a súdu poučiť obvineného o práve na obhajobu a poskytnúť mu plnú možnosť na jeho uplatnenie.....	113
Súčasná právna úprava.....	113
Návrh novely Trestného poriadku.....	115
Právo obvineného na obhajobu prostredníctvom zvoleného, či ustanoveného obhajcu.....	117
Obhajca v trestnom konaní – všeobecne.....	117
Zvolený obhajca.....	124
Ustanovený obhajca a povinná obhajoba.....	135
Náhradný obhajca.....	142
Zastupovanie obhajcu a jeho vylúčenie.....	147
Práva a povinnosti obhajcu.....	149
ZÁVER.....	164
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	166

Úvod

Právo na obhajobu predstavuje najzákladnejšie právo obvineného, ktoré je uplatňované v trestnom konaní. Jeho vymedzenie v prípravnom konaní je predmetom zamyslenia sa v tejto práci.

Mohlo by sa zdať, že k právu na obhajobu už bolo v odbornej literatúre popísané toľko, že táto práca už nemôže nič nové priniesť. Možno trúfalo, no mám za to, že aj moje názory uvedené v tejto práci môžu posunúť právo na obhajobu o krok dopredu.

Mnohokrát sa totiž (a bohužiaľ v reálnej praxi) stáva, že právo na obhajobu je uplatňované laxne, bez toho, aby boli využité všetky možnosti dané zákonom.

Aby tomu tak nebolo a aby právo na obhajobu predstavovalo reálnu možnosť obvineného brániť sa voči vznesenému obvineniu je potrebné sa nad týmto právom neustále sa zamýšľať a dávať podnety na jeho vylepšenie. A k tomu snáď prispeje aj táto práca.

Za odborné, a v tomto svete možno ešte dôležitejšie životné usmernenia (a nielen za to) si dovoľím poďakovať môjmu školiteľovi a priateľovi Jožkovi Olejovi.

Tiež si dovoľím poďakovať mojim kolegynkám Ivke Slosarčíkovej a Simi Štefankovej.

Autor

Právo na obhajobu všeobecne

Zásada práva na obhajobu je vyjadrená v čl. 50 ods. 3 Ústavy SR¹ a v čl. 40 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd.² Právo na obhajobu upravuje aj čl. 6 ods. 3, písm. b) a c) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.³ Konečne zásadu práva na obhajobu upravuje § 2 ods. 9 Trestného poriadku.

Každá z uvedených úprav pritom reprezentuje požiadavku, aby v trestnom konaní bola zaručená úplná ochrana zákonných práv a záujmov osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie.

Legislatívna úprava zásady práva na obhajobu uvedená v ust. § 2 ods. 9 Trestného poriadku vyjadruje, že každý, proti komu sa vedie trestné konanie má právo na obhajobu, pričom táto zásada je modifikovaná a bližšie konkretizovaná ako ďalšími základnými zásadami trestného konania, tak aj jednotlivými ustanoveniami Trestného poriadku.

Zásada zaručujúca každému obvinenému právo, aby sa obhajoval pred vzneseným obvinením, má medzi základnými zásadami osobitné postavenie. Jej legislatívne vyjadrenie a reálne zabezpečenie v právnom štáte svedčí o úrovni demokratizmu a stupni zabezpečenia občianskych práv a slobôd v právnom poriadku toho - ktorého štátu. Zásada zabezpečenia práva na obhajobu je nevyhnutným predpokladom úspešného súdnictva, ktorého významnou úlohou je ochrana práv a zákonom chránených záujmov občanov. Zabezpečuje sa pritom nielen

¹ porovnaj ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

² porovnaj ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky

³ porovnaj Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 3, 5 a 8 uverejnený pod č. 209/1992 Zb.

v záujme osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, ale v záujme celej spoločnosti.⁴

Právo na obhajobu, úroveň jeho legislatívneho vyjadrenia, ale aj praktickej realizácie má pre trestný proces rozhodujúci význam. Akékoľvek porušovanie práva na obhajobu je v trestnom konaní demokratického štátu neprípustné. Toto právo pritom nie je právom zločinca, ktorý ho využíva a zneužíva preto, aby sa vyhol trestnému konaniu alebo trestu, ako sa to niekedy nesprávne interpretuje, ale právom občana, ktorému zaručuje rešpektovanie jeho osobnosti, jeho základných práv, zabezpečuje mu, aby sa okolnosti a dôkazy svedčiace proti nemu zisťovali výlučne zákonným spôsobom, aby k zásahom do jeho základných práv a slobôd dochádzalo len v najnevyhnutnejšej miere.⁵

Už z doposiaľ uvedeného je zrejmé, že nie je možné právo na obhajobu vnímať izolovane od ostatných základných zásad trestného konania. Pre jeho pochopenie a reálne uplatňovanie je potrebné (ba priam nevyhnutné) vykladať a uplatňovať ho vo svetle všetkých ostatných základných zásad trestného konania, najmä zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom (ust. § 2 ods. 1), zásady zdržanlivosti (ust. § 2 ods. 2), zásady prezumpcie neviny (ust. § 2 ods.4), zásady voľného hodnotenia dôkazov (ust. § 2 ods. 12), zásady náležitého zistenia skutkového stavu (ust. § 2 ods. 10), či zásady rovnosti strán, prípadne zásady kontradiktórnosti konania (ust. § 2 ods.14, ods. 18).

Právo na obhajobu v jeho najzákladnejšej podobe teda znamená nevyhnutnosť zabezpečiť práva obvineného tak, aby v konaní boli objasnené aj všetky skutočnosti svedčiace

⁴ Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 60-61

⁵ Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 62-63

v prospech obvineného (čo koniec koncov vyplýva aj zo zásady náležitého zistenia skutkového stavu).

Primerane vec zjednodušiac má právo na obhajobu (spolu s inými zásadami trestného konania) viesť k tomu, aby na jednej strane **nebola odsúdená nevinná osoba** a na strane druhej, aby páchatel bol odsúdený **iba za to, čo skutočne spáchal**.⁶

Načrtnutá všeobecná podoba práva na obhajobu má pritom podľa môjho názoru **univerzálny charakter**, ktorý by mal byť typický pre všetky právne poriadky a mala by byť axiómou platnou pri každej novelizácii či rekodifikácii.

V tejto súvislosti treba poukázať na skutočnosť, že dňom 1.1.2006 nadobudol účinnosť zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov – Trestný poriadok, ktorý predstavuje komplexnú rekodifikáciu (a nahradenie) dovtedy platného a mnohokrát novelizovaného Trestného poriadku – zákona č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.

Zámerom rekodifikácie trestného procesného práva bolo pritom podľa jej autorov zmodernizovať doposiaľ uplatňovaný proces. Proces, ktorého základom bol zákon č. 141/1961 Zb. bol totiž veľmi komplikovaný, ťažkopádny a rovnako rigoróznym bez ohľadu na to, či ide o trestné stíhanie skutkovo a právne jednoduchého prípadu, alebo prípadu značne náročného. Okrem toho do 31.12.2005 platný a účinný Trestný poriadok nezabezpečoval dostatočne rešpektovanie základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní (pri súčasnom rešpektovaní oprávnených záujmov spoločnosti), no na strane druhej umožňoval zdĺhavé a málo efektívne konanie.⁷

Uvedené nedostatky starej procesnej úpravy a ním protichodné atribúty, na ktorých má stáť nový Trestný poriadok

⁶ porovnaj napr. Minárik Š., a kol.: Trestný poriadok – Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava 2006, str. 36

⁷ Legislatívny zámer Trestného poriadku

sú veľmi dôležité najmä vo vzťahu k uplatneniu rozoberaného najzákladnejšieho práva obvineného - jeho práva na obhajobu.

Pripadá mi totiž smutné konštatovanie H. Schwartza z Americkej univerzity vo Washingtone D.C., keď hovorí, „že nielenže skoro všetky vlády tyranov zneužívajú trestný proces na presadenie vôle snažiac sa pritom o zachovanie zdania zákonnosti, ale že dokonca i demokratické vlády, ak sa ocitnú v tiesni používajú trestný proces neoprávnene proti domnelým nepriateľom, a niekedy aj proti tým, ktorí iba jednoducho nesúhlasia s ich oficiálnou politikou.“⁸

V snahe eliminovať takéto zneužívanie v spoločnosti nevyhnutného inštitútu trestného procesu je potrebné, čo najprecíznejšie upraviť právo na obhajobu, a to vo všetkých štádiách trestného konania. Jeho realizácia v štádiu prípravného konania aj s vynárajúcimi sa problémovými otázkami je predmetom zamyslenia sa v tejto práci.

S ohľadom na už uvedené, ako aj na zameranie práce na obhajobu v prípravnom konaní je nevyhnutné najsamprv definovať pre túto tému kľúčové pojmy a právnu úpravu.

⁸ Šámal Pavel, Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s.10

Právna úprava práva na obhajobu.

Právo na obhajobu v trestnom konaní je považované za jedno z najvýznamnejších práv osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie.

Zároveň predstavuje jeden z najzákladnejších princípov, ktorý musí byť bezpodmienečne splnený, aby bola splnená podmienka dodržania základných práv a slobôd v trestnom konaní.

Rozumie sa ním súhrn práv obvineného proti ktorému bolo vznesené obvinenie na realizáciu obhajoby.

Právne zakotvenie, vyjadrenie a oporu nájdeme jednak v predpisoch **vnútroštátnej** ale aj **medzinárodnej** povahy.

Pokiaľ sa jedná o vnútroštátnu úpravu treba spomenúť najmä nasledovné právne predpisy:

- Ústava SR,
- Listina základných práv a slobôd,
- Trestný poriadok.

Nemožno hovoriť o právnej úprave práva na obhajobu a nezačať základným zákonom štátu a jeho právneho poriadku – teda ústavou.

Ústava Slovenskej republiky predstavuje základný zákon demokratického štátu, pričom zároveň ide o legislatívny základ systému ochrany ľudských práv a slobôd osôb zúčastnených sa na trestnom konaní v SR.

Ústavná úprava základných práv a slobôd obsahuje východiskové hodnotové kritériá stanovujúce úlohu štátu a vzťah medzi jednotlivcom a štátom, ako aj rozhodujúce kritériá a smernice pre uskutočňovanie slobody, rovnosti a spravodlivosti.

Základné princípy trestného konania sú v Ústave SR zakotvené najmä v siedmom oddieli druhej hlavy, ktoré upravuje právo na súdnu a inú právnu ochranu.

Podľa čl. 47 ods. 2 Ústavy SR, každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.

Z uvedeného článku Ústavy SR vyplýva, že právo na obhajobu bude efektívnym najmä v prípadoch, keď je uplatňované hneď od začiatku konania voči určitej osobe.

Oneskorenie súdu pri ustanovení obhajcu obvinenému však samo osebe neznamena porušenie práva na právnu pomoc podľa čl. 47 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ak z celkového posúdenia relevantných skutkových okolností nevyplýva, žeby právna pomoc poskytnutá obvinenému takto ustanoveným obhajcom nebola efektívna⁹

Z judikatúry Ústavného súdu SR tiež vyplýva, že právo na právnu pomoc podľa čl. 47 ods. 2 ústavy je podľa okolností konkrétneho prípadu potrebné vykladať v spojení s čl. 50 ods. 3 ústavy, pričom rozsah a intenzita ústavou zaručeného práva na obhajobu sa mení v okamihu zmeny právneho postavenia oprávnenej osoby zo zadržaného na obvineného.

Okamihom vydania uznesenia o obvinení sú práva obvineného na obhajobu vymedzené čl. 50 ods.3 Ústavy SR.¹⁰

Podľa čl.50 ods. 3 Ústavy SR, obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.

⁹ porovnaj rozhodnutie č. 90/2001

¹⁰ mutatis mutandis II. ÚS 34/99

Vo vzťahu k čl. 50 ods. 3 ústavy Ústavný súd SR už vyslovil, že formuláciou tohto článku sa kladie dôraz na zaručenie práv od okamihu vznesenia obvinenia.

Všetkým oprávneným osobám sa týmto článkom zaručuje, že budú mať čas na prípravu obhajoby, ďalej, že budú mať možnosť pripraviť si obhajobu a že svoju obhajobu budú môcť predniesť právne významným spôsobom buď osobne alebo prostredníctvom obhajcu.¹¹

Ústavný súd tiež vyslovil, že skutočnosť oneskoreného doručenia opatrenia o ustanovení obhajcu nie je v príčinnej súvislosti s ustanovením obhajcu, ak bola poskytnutá efektívna právna pomoc počas celého trestného konania.¹²

Druhým dôležitým právnym dokumentom upravujúcim právo obvineného na obhajobu je **Listina základných práv a slobôd** (ďalej aj len: „Listina“), ktorá bola zavedená ústavným zákonom č. 23/1991 Zb.

Podľa čl. 40 ods. 3 Listiny obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu. Ak si obhajcu nezvolí, hoci ho podľa zákona musí mať, ustanoví mu ho súd. Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch má obvinený právo na bezplatnú pomoc obhajcu.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť aj garancie, ako nezastupiteľnú súčasť ústavnej koncepcie základných práv a slobôd v demokratickom štáte.

Predstavujú súhrn objektívnych a subjektívnych faktorov, ktoré vo vzťahu k ústavnému zakotveniu a procesu realizácie

¹¹ porovnaj II. ÚS 8/96

¹² porovnaj II. ÚS 54/99

základných práv a slobôd vystupujú ako podmienky, prostriedky, spôsoby a metódy ich uskutočňovania.

V samotnej Ústave SR sú najprepracovanejšie práve právne garancie, ktoré v zásade môžeme rozdeliť na všeobecne právne garancie, kde zaraďujeme všetky tie ustanovenia z ktorých jasne vyplýva, že Slovenská republika je právny štát a tzv. špeciálne právne garancie, ktoré v právnom zmysle smerujú k reálnemu uskutočňovaniu základných práv a slobôd (ide najmä o príslušné ustanovenia čl. 46-50, kde jednoznačne patrí aj právo na obhajobu).

Prameňom, z ktorého vychádza právna úprava práva na obhajobu je samozrejme kódex upravujúci trestné konanie a trestný proces, ako taký – teda **Trestný poriadok**.

Aj samotná Ústava Slovenskej republiky v druhej hlave predpokladá, že konkrétne právo či sloboda bude vymedzená a bližšie špecifikovaná zákonom.

Zákon, ktorý v súlade s Ústavou Slovenskej republiky obmedzuje alebo vymedzuje základné právo alebo slobodu, spravidla ustanovuje podmienky uplatnenia základného práva alebo slobody v občianskoprávných, trestnoprávných a mnohých ďalších vzťahoch upravených predpismi rôznych právnych odvetví.¹³

Celá organizácia trestného konania je vybudovaná na právnych princípoch, ktoré musia byť dodržané v trestnom konaní pri ochrane ľudských práv.

Niektoré zásady sa uplatňujú len v určitom procesnom štádiu, iné sú typické pre celé trestné konanie.

Základné zásady trestného konania (a teda aj právo na obhajobu) sú vymedzené v ust. § 2 Trestného poriadku.

¹³ Drgonec, J. : Základné práva a slobody podľa Ústavy SR, Bratislava 1997, str. 33

Ustanovenie § 2 ods. 9 Trestného poriadku vyjadruje zásadu zabezpečenia práva na obhajobu, keď upravuje, že každý proti komu sa vedie trestné konanie, má právo na obhajobu.

Podrobnejšiu úpravu práva obvineného na obhajobu zakotvuje ust. § 34 Trestného poriadku.

Nechcem na tomto mieste rozoberať do detailov citované ustanovenie Trestného poriadku, ktoré je rozobraté v ďalších častiach tejto práce.

V tejto časti práce jednoducho len vymenujem základné práva obvineného uvedené v ust. § 34 Trestného poriadku.

Podľa citovaného ustanovenia:

- musí byť obvinený hneď od začiatku t.j. od vznesenia obvinenia oboznámený so skutkom, ktorý sa mu kladie za vinu a s jeho právnou kvalifikáciou,
- má obvinený právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a dôkazom o nich, nie je však povinný vypovedať,
- môže uvádzať okolnosti a dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy a podávať žiadosti a opravné prostriedky,
- má právo zvoliť si obhajcu a radiť sa s ním aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom,
- obvinený môže žiadať, aby bol vypočutý za účasti svojho obhajcu a aby sa obhajca zúčastnil aj iných úkonov prípravného konania¹⁴
- ak je obvinený vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, môže hovoriť s obhajcom bez prítomnosti tretej osoby. Uvedené práva prislúchajú obvinenému aj vtedy, ak je pozbavený spôsobilosti

¹⁴ porovnaj ust. § 213 ods. 2 a nasl. Trestného poriadku

na právne úkony alebo ak je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená.

Právo na obhajobu upravujú aj mnohé **medzinárodné dokumenty**.

Pri vymedzení dokumentov medzinárodnej či európskej povahy, ktoré ustanovujú základné princípy spravodlivého procesu a zaručujú ochranu ľudským právam, ktoré môže byť v trestnom konaní dotknuté, je potrebné zdôrazniť, že predstavujú prameň práva pre vnútroštátne orgány len vtedy, pokiaľ sa stali súčasťou vnútroštátneho poriadku v súlade s Ústavou Slovenskej republiky.

V oblasti ochrany ľudských práv a slobôd (a teda aj práva na obhajobu) má nezastupiteľné miesto predovšetkým Organizácia Spojených národov, ktorá prijala množstvo významných dokumentov v tejto oblasti.

Predovšetkým ide o **Všeobecnú deklaráciu ľudských práv**, ako základný dokument vo sfére ochrany ľudských práv v celosvetovom rozsahu.

Deklarácia v tridsiatich článkoch zakotvuje základné práva a slobody a tým vlastne vytvára medzinárodný základ inštitútu ľudských práv a slobôd a predstavuje ich minimálny štandard.

Treba však podotknúť, že Všeobecná deklarácia ľudských práv sa napriek nepopierateľnému významu nestala medzinárodnou zmluvou, ktorá by bola inkorporovaná do nášho právneho poriadku, pretože neboli splnené niektoré z podmienok vyžadované Ústavou SR.

Ústavný súd v tejto súvislosti vo svojej judikatúre podal nasledovný záver: "Všeobecná deklarácia ľudských práv má povahu politického dokumentu. Nebola vyhlásená podľa čl. 11 Ústavy SR a ust. §§ 1 a 4 ods. 3 zákona č. 1/1993 Z.z.. Preto predmetom konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky

nemôže byť podnet alebo časť podnetu osoby namietajúcej porušenie práva priznaného Všeobecnou deklaráciou ľudských práv."¹⁵

V súvislosti s medzinárodnými dokumentmi, ktoré zakotvujú právo na obhajobu treba spomenúť **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach**¹⁶ (ďalej aj len: „Pakt“).

Podľa čl. 9 ods. 2 citovaného paktu každý, kto je zatknutý, sa musí v čase zatknutia oboznámiť s dôvodmi svojho zatknutia a musí byť bez meškania informovaný o obvineniach proti nemu vznesených.

Podľa ods. 3 totožného ustanovenia každý, kto je zatknutý alebo zadržaný na základe obvinenia z trestného činu, musí sa bez meškania predviesť pred sudcu alebo iného úradníka, ktorý je zákonom splnomocnený vykonávať sudcovskú právomoc, a má právo na trestné konanie v primeranom čase alebo na prepustenie. Nie je všeobecným pravidlom, aby sa osoby čakajúce na trestné konanie držali vo väzbe; prepustenie sa však môže podmieniť zárukami, že sa dostavia na trestné konanie v akomkoľvek inom štádiu súdneho konania a na vynesenie rozsudku.

Podľa čl. 14 ods. 3 Paktu má mať každý, kto je obvinený z trestného činu mimo iných, tieto minimálne záruky:

- má byť bezodkladne informovaný v jazyku, ktorému rozumie, o povahe a dôvode obvinenia proti nemu,
- má mať dostatok času a možností na prípravu svojej obhajoby, a aby sa mohol spojiť s obhajcom podľa svojej vlastnej voľby,
- má byť súdený bez zbytočného odkladu,

¹⁵ porovnaj II. ÚS 28/96

¹⁶ porovnaj vyhl. č. 120/1976 Zb.

- má byť súdený za svojej prítomnosti a obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu, ktorého si sám zvolí,
- má byť poučený o svojich právach a má sa mu poskytnúť právna pomoc v každom prípade, keď to záujmy spravodlivosti vyžadujú, aj bez toho, že by v takom prípade sám platil náklady, ak nemá dostatočné prostriedky na úhradu,
- má sa mu dať možnosť, aby vyslúchal alebo dal vyslúchať svedkov proti sebe a aby mal možnosť účasti a výsluchu svedkov svedčiacich v jeho prospech za rovnakých podmienok ako u svedkov svedčiacich proti nemu,
- má sa mu poskytnúť pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku alebo nehovorí jazykom, ktorý sa používa pri súde,
- nesmie byť nútený svedčiť proti sebe alebo priznať vinu.

Podobným spôsobom sú právo na obhajobu a s ním súvisiace, či z neho vyplývajúce práva upravené aj v čl. **6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd**.¹⁷

Z dôvodu značnej podobnosti s citovanou právnou úpravou a s ohľadom na rozsah tejto kapitoly doslovné znenie tejto úpravy neuvádzam.

¹⁷ porovnaj vyhl. č. 209/1992 Zb.

Právo na obhajobu v systéme základných zásad trestného konania

Všeobecne o zásadách trestného konania

Právo na obhajobu predstavuje jednu zo základných zásad trestného konania. Ide pritom podľa môjho názoru o najdôležitejšiu zásadu trestného konania.

Je evidentné, že všetky základné zásady spolu súvisia, že jedna sa bez druhej oslabuje, či dokonca stráca svoj význam. Preto v tejto časti práce stručne poukazujem na význam základných zásad trestného konania, na ich členenie a aj na vzájomné súvislosti a vzťahy.

Trestný poriadok vo svojom ust. § 1 definuje účel zákona, ktorým je úprava postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.

Inými slovami povedané (a primerane vec zjednodušiac) účelom trestného konania je zistiť skutočného páchatel'a trestného činu, toho spravodlivo potrestať a chrániť tak spoločnosť pred trestnou činnosťou.

Aby bol tento účel splnený a aby mohol fungovať systém trestného konania sú ustanovené pevné právno-politické princípy, na ktorých je vybudovaná celá organizácia trestného konania. Niektoré sú uvedené priamo v Ústave Slovenskej republiky, ďalšie v zákonoch upravujúcich výkon súdnictva.¹⁸ Tie, ktoré majú pre trestné konanie bezprostredný význam, sú ako základné zásady trestného konania uvedené v ust. § 2 Trestného poriadku.

¹⁸ porovnaj napr. zákon 757/2004 Z.z. o súdoch, zákon č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a prísediacich, zákon č. 371/2004 Z.z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky

V tomto ustanovení sú vypočítané základné právne idey, na ktorých je vybudované trestné konanie ako celok. Ich vedúce postavenie im priznáva sám zákon. Na základe svojej povahy sú tieto ustanovenia základom nielen organizácie trestného konania, ale aj základom činnosti orgánov činných v trestnom konaní.¹⁹

Týmto je daná aj ich význam, pretože na nich spočíva celé trestné konanie.

System základných zásad je treba chápať a používať ako vnútorne jednotný celok, lebo tvorí ucelenú sústavu, kde jednotlivé zásady spolu veľmi úzko súvisia a nadväzujú na seba. Tento systém zodpovedá účelu a úlohám trestného konania a preto je možné tieto úlohy a účel splniť iba pri dodržiavaní jednotlivých základných zásad tak, ako sú vymedzené v Trestnom poriadku. Na základných zásadách sú vybudované jednotlivé inštitúty a štádia trestného konania. To však zároveň neznamena, že v každom právnom inštitúte, alebo štádiu trestného konania sa budú uplatňovať všetky základné zásady v rovnakej miere, pretože miera ich uplatnenia závisí od charakteru a od zvláštností určitého inštitútu, alebo štádia trestného konania.

Význam základných zásad je možné vidieť aj v tom, že ich dôsledné poznanie umožňuje chápať zmysel Trestného poriadku ako celku, jeho jednotlivých inštitútov, alebo ustanovení a napomáha tak ich správne výkladu a aplikácii.

Pri poukazovaní na význam základných zásad trestného konania je treba sa zamyslieť aj nad vzťahom zásad a jednotlivých konkrétnych ustanovení (ďalej aj: „noriem“) Trestného poriadku.

Rozdiely medzi zásadou a normou majú totiž veľmi dlhú a zložitú históriu. V kontinentálnom práve je väčšinou

¹⁹ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickem systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s. 44

zdôrazňované, že zásady sú všeobecnejšieho charakteru ako normy a že tvoria harmonickú ucelenú sústavu, ktorá je vnútorne jednotná a zameraná na uskutočňovanie úloh trestného konania, ktorá sa však prostredníctvom konkrétnych ustanovení uplatňuje v štádiách trestného konania a v procesných inštitútoch v rôznej miere v závislosti od tej ktorej zásady.

Poukazujúc na rozdiel medzi **zásadou** a **normou (konkrétnym ustanovením)** je treba spomenúť v teórii i praxi common law prijatá názor, že norma sa aplikuje spôsobom „buď áno, alebo nie“ (všetko, alebo nič, ako celok, alebo vôbec nie).²⁰ Preto ak sa norma aplikuje na spornú otázku, je tým určené aj riešenie, resp. rozhodnutie tejto otázky. Zásady však takúto spornú otázku nutne nevyriešia, a to aj v tom prípade ak je veľmi závažná. Z tohto pohľadu sú preto zásady slabšie ako normy.²¹

Navyše, zásady sa nezriedka dostávajú aj do dialektického rozporu (napríklad zásada rýchlosti či hospodárnosti vo vzťahu k zásade náležitého zistenia skutkového stavu). V prípade takéhoto rozporu musí dôjsť k zvažovaniu, porovnávaniu, či hodnoteniu jednej zásady voči inej. Naproti tomu normy pre svoj jasný charakter nie sú zvažované a porovnávané pri hodnotení problému.²²

Je však treba podotknúť, že aj napriek vyššie uvedenému názoru, že zásady sú slabšie ako normy, nemusí tomu tak byť v každom jednotlivom prípade. Tak napríklad v situácii, keď určitý problém konkrétne ustanovenie právneho predpisu nerieši (lebo jednoducho chýba právna úprava) potom je zřejmé, že riešenie je možné nájsť len cez analógiu, či základné zásady toho ktorého

²⁰ Dworskin R., Taking Rights Seriously, Duckworth, London 1977 – in Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickem systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s. 44

²¹ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickem systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s. 45

²² Bayles, M.: Principles for Legal Procedure, Law and Philosophy, 5/1986 (Can) in Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickem systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s. 44

právneho odvetvia. A v takom prípade sú zásady podľa môjho názoru oveľa silnejšie ako normy, lebo pre svoj všeobecnejší charakter pokrývajú oveľa širší okruh problémov.

Účinné zásady určujú hranice konania jednotlivých subjektov v trestnom konaní a tam, kde je konanie vedené v súlade so zásadami podstatne sa zvyšuje miera právnej istoty strany v konaní.

Konanie vedené v súlade so zásadami je v protiklade konaniu ponechanému na ľubovôľu subjektu vykonávajúceho ustanovené právomoci v trestnom konaní. Preto prvou a rozhodujúcou úlohou každej právnej úpravy, či reformy je vytýčiť všeobecné zásady na základe odôvodnenej a kritickej analýzy. Toto úsilie musí byť jak elementárne, tak filozofické, jak zásadné tak hodnotovo orientované. Pritom sa musí prihliadať i k racionálnym, morálnym a politickým vzťahom a podmienkam.²³

²³ Law Reform (Commission of Canada: Report on our Criminal Procedure. Law Reform Commission of Canada, Ottawa 1988 in Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, s. 44

System základných zásad trestného konania

Základné zásady trestného konania sú uvedené v ustanovení § 2 Trestného poriadku.

Podľa základného obsahu a dosahu na proces a inštitúty trestného konania je možné ich pre účely výkladu rozdeliť do viacerých skupín. V odbornej literatúre sa možno stretnúť s viacerými názormi na určenie kritérií na ich delenie. Tak napríklad prof. Ivor delí zásady do troch skupín, a to:

- všeobecné zásady (napr. zásada práva na obhajobu, kontradiktórnosti konania, verejnosti, primeranosti a zdržanlivosti a ďalšie),
- zásady začatia konania (napr. zásada oficiality, legality, zásada ne bis in idem a pod.),
- zásady dokazovania (vyhľadávacia zásada, zásada prezumpcie nevinny, ústnosti a pod.).

Doc. Olej zaujal iný prístup,²⁴ a to jednak k deleniu základných zásad a jednak k ich pomenovaniu a obsahu. Vychádza pritom zo základného kritéria, a to, či príslušná základná zásada je určujúca pre celé trestné konanie alebo len pre určitú časť konania. Na základe uvedeného ich delí na:

a/ všeobecné zásady, uplatňujúce sa počas celého trestného konania, a to:

- stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom (ods. 1),
- zdržanlivosti (ods. 2),
- prezumpcie nevinny (ods. 4),
- oficiality (ods. 6),

²⁴ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 13 a nasl.

- práva na obhajobu (ods. 9),
- voľného hodnotenia dôkazov (ods. 12),
- spolupráce orgánov činných v trestnom konaní a súdu so záujmovými združeniami občanov (ods. 13),
- práva na tlmočníka a prekladateľa do jazyka, ktorému osoba zúčastnená na konaní rozumie (ods. 20);

b/ zásady predsúdneho konania, a to:

- legality (ods. 5),
- rozhodovania súdu o zásahoch do základných práv a slobôd v predsúdnom konaní (ods. 3),
- ne bis in idem (ods.8),
- náležitého zistenia skutkového stavu veci (ods. 10),
- obžalovacia (ods. 15);

c/ zásady súdneho konania, a to:

- súdneho rozhodnutia trestnej veci (ods. 16),
- práva na súdne prejednanie trestnej veci v primeranej lehote (ods. 7),
- práva byť prítomný a aktívny pri súdnom prejednaní trestnej veci (ods. 7),
- možnosti súdu z vlastnej iniciatívy vykonať dôkazy (ods.11),
- rovnosti strán (ods. 14),
- kontradiktórnosti (ods. 18),
- verejnosti (ods. 17),
- ústnosti (ods. 18),
- bezprostrednosti (ods. 19).

Zásada zabezpečenia práva na obhajobu a jej vzťah k iným zásadám trestného konania.

Zásadou zabezpečenia práva na obhajobu sa vyslovuje požiadavka, aby v trestnom konaní bola zaručená úplná ochrana zákonných práv a záujmov osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie.

Právo na obhajobu znamená, že ten proti komu sa vedie trestné konanie, musí byť v každom štádiu konania poučený o právach, umožňujúcich mu plné uplatnenie obhajoby a o tom, že si môže zvoliť obhajcu. Všetky orgány činné v trestnom konaní sú povinné umožniť mu uplatnenie jeho práv.

Právom na obhajobu sa rozumie súhrn práv daných osobe, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, na vykonanie obhajoby proti obvineniu.

Toto právo sa vzťahuje na celé trestné konanie a zahrňuje najmä:

1. právo obvineného vedieť z čoho je obvinený (§ 34, § 206),
2. právo osobnej obhajoby (§34), ktoré môže obvinený realizovať buď aktívnym spôsobom (najmä výpoveďou, účasťou na úkonoch, navrhovaním dôkazov a pod.), alebo pasívnym spôsobom vo forme využitia práva odoprieť výpoveď,²⁵
3. povinnosť orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivo rozhodnúť (§ 2 ods.10),

²⁵ podľa čl. 50 ods. 4 Ústavy SR práva odoprieť výpoveď nie je možné obvineného pozbaviť nijakým spôsobom-
pozn. autora

4. povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu poučiť obvineného o práve na obhajobu a poskytnúť mu plnú možnosť na jeho uplatnenie (§ 34 ods. 4),
5. právo zvoliť si obhajcu a vykonávať právo na obhajobu cestou svojho obhajcu (§34, §36 a ďalšie),
6. právo na povinnú obhajobu²⁶ (§37, §38), resp. právo na ustanovenie obhajcu v prípade, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby (§40 ods. 2).

Pokiaľ ide o vzťah zásady zabezpečenia práva na obhajobu k ostatným zásadám trestného konania je potrebné konštatovať, že všetky zásady upravené v ust. § 2 Trestného poriadku tvoria ucelenú sústavu a všetky navzájom určitým spôsobom súvisia.

V nasledujúcom texte však poukazujem len na najvýznamnejšie korelácie medzi zásadou práva na obhajobu a niektorými ďalšími zásadami trestného konania.

Zásada zabezpečenia práva na obhajobu je nevyhnutným predpokladom náležitého zistenia skutkového stavu, keďže je aj v záujme spoločnosti, nielen osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, aby sa v konaní zistilo všetko, čo svedčí v prospech obvineného, aby bolo možné vydať zákonné, spravodlivé a presvedčivé rozhodnutie.²⁷

Práve tento moment je dôležitý pre určenie **vzťahu zásady zabezpečenia práva na obhajobu a zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci.**

²⁶ V súvislosti s týmto čiastkovým atribútom práva na obhajobu vyvstáva otázka, či ide o právo, resp. zákonom stanovenú povinnosť. Charakter akéhokoľvek práva, či oprávnenia je totiž taký, že ponecháva na vôli oprávneného, či toto svoje zákonom ustanovené právo využije, alebo nie. Na druhej strane charakter právnej povinnosti od vôle jej subjektu nezávisí a splnenie je vyžadované zákonom. Preto stojí podľa môjho názoru za úvahu, či povinnú obhajobu (kedy zákon ustanovuje povinnosť mať obhajcu) možno nazvať právom, alebo sa jedná o zákonom stanovenú právnu povinnosť. - pozn. autora

²⁷ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 18

Je totiž aj v záujme obhajoby a samotného obvineného, aby jeho trestná vec bola náležito objasnená a aby bolo o nej spravodlivo rozhodnuté.

Orgány činné v trestnom konaní pritom majú povinnosť s rovnakou starostlivosťou objasňovať okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech a v oboch smeroch majú vykonávať dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie.

Podobná činnosť je aj činnosťou obhajoby. Bude predsa najzákladnejšou úlohou obhajoby obvineného poukazovať v jednotlivých procesných štádiách na okolnosti, ktoré negujú, alebo aspoň zmierňujú vinu obvineného. V tejto súvislosti však vyvstáva otázka, čo v prípade ak obvinený výslovne prikáže svojmu obhajcovi, aby takéto okolnosti nezisťoval, nakoľko postoj obvineného je totožný s postojom orgánu činného v trestnom konaní. Podľa môjho názoru (a za rešpektovania skutočnosti, že právo na osobnú obhajobu obvineného je nadradeným obhajobe cestou obhajcu) by bolo možné uzavrieť, že obhajca bude povinný rešpektovať stanovisko svojho klienta.

Zásada náležitého zistenia skutkového stavu je podľa príslušného ustanovenia zákona (§ 2 ods. 10 Trestného poriadku) viazaná na potrebu zistiť skutkový stav v rozsahu nevyhnutnom pre vydanie rozhodnutia.

Iná situácia (úroveň poznania orgánu činného v trestnom konaní) bude preto napríklad pri rozhodnutiach v prípravnom konaní a úplne iná pri vydávaní rozsudku.

A tu sa dostávame k súvislosti **zásady zabezpečenia práva na obhajobu, zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci a zásady prezumpcie neviny**, ktoré tri základné zásady podľa môjho názoru najviac súvisia.

Totíž, cestou zásady náležitého zistenia skutkového stavu sa príslušný orgán dostáva k poznaniu okolností trestnej veci tak, aby mohol spravodlivo rozhodnúť, cestou zabezpečenia práva na obhajobu sa mu v načrtnutom úsilí pomáha a konečne prezumpcia neviny (najmä pri vydávaní odsudzujúceho rozsudku) cez pravidlo „in dubio pro reo“ stanovuje, že okolnosti získané napríklad obhajobou, ktoré spôsobujú pochybnosti skutkového charakteru (a ktoré nie sú inými dôkazmi bezpochyby odstránené) sa musia použiť v prospech obvineného.

Úplne zrejmy bude tiež vzťah zásady **práva na obhajobu so zásadou stíhania len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom, či zásadou primeranosti a zdržanlivosti.**

Práve zabezpečenie práva na obhajobu bude totiž „držať ochrannú ruku“ nad tým, aby obvinený nebol stíhaný inak ako v súlade so zákonom a aby boli rešpektované všetky jeho procesné práva a tiež nad tým, aby v prípade použitia procesného donútenia (kde sa najviac uplatňuje zásada zdržanlivosti) bolo toto procesné donútenie realizované v súlade so zákonom.

Podobná bude situácia v prípade vzťahu **zásady spolupráce orgánov činných v trestnom konaní a súdu so záujmovými združeniami občanov, či práva na tlmočníka a prekladateľa** do jazyka, ktorému osoba zúčastnená na konaní rozumie a zásady zabezpečenia práva na obhajobu.

Kým prv menovaná zásada podstatným spôsobom napomáha obhajobe napríklad presadiť tzv. dobrodenia zákona (napr. nahradenie väzby zárukou záujmového združenia podľa § 80 ods. 1, písm. a)), druhá je priam nevyhnutným predpokladom samotného práva obvineného na obhajobu, či lepšie povedané jeho jednotlivých čiastkových práv (vedieť z čoho je obvinený, či vyjadrovať sa ku skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu), nakoľko v prípade obvineného neovládajúceho jazyk v ktorom sa

konanie vedie by neexistencia takejto zásady priam negovala jeho právo na obhajobu.

Prípravné konanie – štádium trestného konania

Trestný poriadok (a aj právna teória) z hľadiska formálno – štrukturálneho člení trestné konanie – ktorým je v zmysle ust. § 10 ods. 14 Trestného poriadku konanie podľa jeho ustanovení na dva samostatné časové úseky, a to:

1. predsúdne konanie,
2. súdne konanie,²⁸

Súdne konanie (ktoré síce nie je predmetom tejto práce, avšak veľakrát a v mnohom je prípravným konaním ovplyvnené) sa delí na ďalšie relatívne samostatné štádia, a to: preskúmanie a predbežné prejednanie obžaloby (§§241 – 245 TP), hlavné pojednávanie (§§ 246 – 290 TP), opravné konanie (ktoré je s ohľadom na jednotlivé druhy opravných prostriedkov upravené v rôznych častiach Trestného poriadku) a vykonávacie konanie (§§ 406-476).

Vyššie spomínaný úsek trestného konania označený ako predsúdne konanie sa člení, z hľadiska obsahu a účelu, ktorý plní, na dve samostatné štádia trestného konania:

- a) postup pred začatím trestného stíhania
- b) prípravné konanie,²⁹

Tomuto členeniu predsúdneho konania korešponduje aj legálna definícia prípravného konania.

Skôr než sa pri definícii prípravného konania pristavím, je potrebné poukázať na obsahovo širšie pojmy, a to pojem trestného konania a pojem trestného stíhania.

²⁸ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 178

²⁹ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 178

Prvý z naznačených pojmov bol už spomenutý vyššie v texte, pričom legálnou definíciou je uvedený v prvej vete ust. § 10 ods. 14 TP.

Pod pojmom **trestné konanie** sa rozumie konanie podľa Trestného poriadku. Tento pojem teda v sebe obsahuje ako pojem trestné stíhanie, tak aj pojem prípravného konania a je evidentné, že zahŕňa všetky štádiá trestného konania.

Druhým (obsahovo užším pojmom) uvedeným v citovanom ustanovení je pojem **trestné stíhanie**, ktorým rozumieme úsek od začatia trestného stíhania až do právoplatnosti rozsudku, prípadne iného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní, alebo súdu vo veci samej.

Konečne, v zmysle ust. § 10 ods. 14 Trestného poriadku sa **prípravným konaním** sa rozumie úsek od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej, teda napr. zastavenia trestného stíhania pred podaním obžaloby.

Z uvedeného vyplýva, že prípravné konanie vo väčšine prípadov zahŕňa kratší časový úsek ako trestné stíhanie, môže sa však s trestným stíhaním i časovo zhodovať. O takúto situáciu pôjde napríklad vtedy, keď je trestné konanie (a teda aj trestné stíhanie) ukončené v prípravnom konaní vydaním meritórneho rozhodnutia – napríklad zastavením trestného stíhania (§ 215 TP).

Fázy prípravného konania

Prípravné konania prebieha spravidla v štyroch fázach, ktoré sa navzájom môžu prelínať.

Fázami prípravného konania sú pritom jeho ucelené úseky, ktoré sú charakterizované špecifickým účelom, obsahom a prostriedkami.

Prípravné konanie sa na základe uvedeného dá formálne rozdeliť na tieto fázy:

- a) začatie trestného stíhania
- b) vyšetrovanie, skrátené vyšetrovanie a zrýchlené vyšetrovanie;
- c) skončenie vyšetrovania, skráteného vyšetrovania a zrýchleného vyšetrovania;
- d) rozhodovanie o veci v prípravnom konaní³⁰

Začatie trestného stíhania a prípravného konania.

Účelom tohto inštitútu a zároveň prvej fázy prípravného konania je zabezpečiť, aby sa v odôvodnených prípadoch bez meškania začalo trestné stíhanie a aby sa tak zabránilo začatiu trestného stíhania v prípadoch, keď na to nie sú splnené zákonné dôvody.

Začatie trestného stíhania umožňuje orgánom činným v trestnom konaní vykonávať všetky procesné úkony s plnou procesnou účinnosťou pre ďalšie trestné konanie.³¹

Znenie ust. § 199 ods. 1 Trestného poriadku negatívne vymedzuje podmienky na začatie trestného stíhania, a to tak, že ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1, alebo 2 TP, policajt začne trestné stíhanie bez meškania, najneskôr do 30 dní od prijatia trestného oznámenia, ak ho treba doplniť.

Zákonnými podmienkami na začatie trestného stíhania, ktoré musia byť splnené kumulatívne teda sú:

³⁰ Olej, J. a kol.: dielo citované v poznámke 10. str. 191

³¹ Olej, J. a kol.: dielo citované v poznámke 10. str. 192

a) existencia trestného oznámenia alebo iného na podnetu na začatie trestného stíhania,

b) neexistencia zákonných dôvodov na postup podľa ust. § 197 ods. 1,2 Trestného poriadku,

c) existencia skutkových okolností nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin.

Ako vyplýva z už uvedeného, začiatok prípravného konania je identický so začiatkom trestného stíhania. Trestné stíhanie pritom náš Trestný poriadok pozná v dvojakej forme, a to tzv. „trestné stíhanie vo veci“ (začína vydaním uznesenia o jeho začatí, prípadne vykonaním určitého úkonu) a trestné stíhanie vedené voči konkrétnej osobe (začatie trestného stíhania je spojené so vznesením obvinenia) .

Trestné stíhanie je možné začať vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania, a to najneskôr do 30 dní odo dňa prijatia trestného oznámenia a za predpokladu, že nie je dôvod na vydanie jedného z rozhodnutí typických pre postup pred začatím trestného stíhania (§ 199 ods. 1 TP v spojení s § 197 ods. 1, ods. 2 TP).

Uznesenie o začatí trestného stíhania musí spĺňať obsahové náležitosti uvedené v § 199 ods. 3 Trestného poriadku. Výroková časť tohto uznesenia musí obsahovať opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za akých k nemu došlo, právnu kvalifikáciu skutku a to zákonným pomenovaním trestného činu a uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona. Uvedené obligatórne obsahové náležitosti uznesenia o začatí trestného stíhania majú zabezpečiť naplnenie požiadavky „ne bis in idem“.³²

³² Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 195

Toto uznesenie neobsahuje odôvodnenie a doručuje sa najneskôr do 48 hodín prokurátorovi. Tento je oprávnený uznesenie preskúmať z hľadiska vecnej správnosti či úplnosti a je oprávnený nezákonné rozhodnutie zrušiť (ust. § 230, písm. e) Trestného poriadku). Uznesenie o začatí trestného stíhania sa nedoručuje oznamovateľovi trestného činu, prípadne poškodenému (ak je známy), policajt však tieto osoby o začatí trestného stíhania písomne upovedomí, čo v podstate znamená ich vyrozumienie o spôsobe vybavovania ich oznámenia. Proti uzneseniu o začatí trestného stíhania nie je prípustná sťažnosť (ust. § 185, ods. 2 Trestného poriadku).

Ak však hrozí nebezpečenstvo z omeškania, začne policajt trestné stíhanie fakticky, a to vykonaním zaisťovacieho úkonu, neodkladného, alebo neopakovateľného úkonu. Pre túto formu začatia trestného stíhania zákon predpisuje okamžité vyhotovenie uznesenia o začatí trestného stíhania, v ktorom uvedie, ktorým z týchto úkonov už bolo začaté trestné stíhanie.

Pokiaľ ide o pojmy neodkladného a neopakovateľného úkonu, tieto Trestný poriadok vymedzuje v ust. § 10 ods. 16 a 17, keď formou legálnej definície upravuje, že neodkladný úkon je taký úkon, ktorého vykonanie vzhľadom na nebezpečenstvo zmarenia alebo zničenia neznesie z hľadiska účelu trestného konania odklad na čas, kým sa začne trestné stíhanie a neopakovateľný úkon je taký úkon, ktorý v ďalšom konaní už nemožno vykonať.

Neodkladnosť alebo neopakovateľnosť úkonu nie je závislá od druhu dôkazného prostriedku, ale od konkrétnej situácie každého jedného prípadu.³³

³³ Perhác, Z.: Od neodkladného a neopakovateľného úkonu k ohrozenému svedkovi, Justičná revue 6-7/2003, str. 668

Ak by policajt začal trestné stíhanie vykonaním úkonu, ktorý by nespĺňal podmienku neodkladnosti alebo neopakovateľnosti, išlo by o podstatnú vadu trestného konania. Následkom toho by „trestné stíhanie bolo začaté v rozpore s Trestným poriadkom, čo má za následok nepoužiteľnosť všetkých vykonaných dôkazov.“³⁴

Za zaisťovací úkon (ktorého vykonaním je rovnako možné začať trestné stíhanie) treba považovať najmä zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby (§85TP), vydanie, odňatie a prevzatie veci (§§ 89 a nasl. TP), zaistenie peňažných prostriedkov (§95 TP), zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§ 96 TP), domovú prehliadku (§ 99TP), prehliadku iných priestorov a pozemkov (§ 101 TP) a osobnú prehliadku (§ 102 TP). Trestné stíhanie sa začína vykonaním (toho ktorého) zaisťovacieho úkonu a nie súhlasom na jeho vykonanie.³⁵

Trestné stíhanie začne vykonaním zaisťovacieho, neodkladného alebo neopakovateľného úkonu aj vtedy, ak ho vykonal miestne nepríslušný policajt, ako nebolo možné dosiahnuť, aby ho vykonal príslušný policajt. Následne (najneskôr do troch dní) je však tento (miestne nepríslušný policajt) povinný celú vec odovzdať príslušnému policajtovi spolu s uznesením o začatí trestného stíhania (§ 199 ods. 4 TP).

Zmyslom citovaného ustanovenia je odstránenie možnosti vzniku prietahov v trestnom konaní, ktoré môžu vzniknúť pri kompetenčných sporoch medzi policajtmi, ako i predchádzanie situácii, že príslušný orgán neskôr úkon nebude môcť vykonávať.³⁶

³⁴ Perhác, Z.: Od neodkladného a neopakovateľného úkonu k ohrozenému svedkovi, *Justičná revue* 6-7/2003, str. 669

³⁵ Minárik Š., a kol.: *Trestný poriadok – Stručný komentár*, IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava 2006, str. 520

³⁶ Čentěš, J. a kol.: *Trestný poriadok s komentárom*, SEPI Bratislava, 2006, s. 337

Treťou možnosťou ako začať trestné stíhanie podľa Trestného poriadku je spojenie začatia trestného stíhania s uznesením o vznesení obvinenia podľa ust. § 206, ods. 2 Trestného poriadku. Moment vznesenia obvinenia je pre priebeh trestného konania mimoriadne dôležitý, nakoľko od tohto momentu má osoba podozrivá zo spáchania trestného činu procesné postavenie obvineného, čo znamená, že jej patria všetky práva, ktoré zákon obvinenému priznáva (napr. §§ 30 a nasl. TP). Vznesenie obvinenia je podmienkou, bez ktorej nemožno vykonať niektoré procesné úkony. Ide napr. o zadržanie obvineného (§ 86 TP), jeho vzatie do väzby (§72 TP), zatknutie (§73TP), vyšetrovanie duševného stavu (§148TP). Od momentu vznesenia obvinenia môže osoba obvineného naplno realizovať tiež svoje právo na obhajobu, ktorému je venovaná táto práca.

Možnosť vznesenia obvinenia voči konkrétnej osobe je však limitovaná najmä zásadou náležitosti zistenia skutkového stavu v tom smere, že pre vznesenie obvinenia je nevyhnutný určitý stupeň poznania skutočností dôležitých pre trestné konania tak, ako to upravuje § 206 Trestného poriadku.

Citované ustanovenie pre vznesenie obvinenia vyžaduje dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba.

Zákon teda nepočíta s nevyvrátiteľnou istotou o osobe páchatel'a (tá je nevyhnutnosťou pri vydávaní odsudzujúceho rozsudku), ale požaduje dostatočne odôvodnený záver policajta o tom, že podozrivý voči ktorému má byť vznesené obvinenie je zrejme najpravdepodobnejšou osobou, ktorá trestný čin spáchala. To či obvinená osoba skutok spáchala, a či je tento skutok aj trestným činom pritom bude predmetom ďalšieho vyšetrovania a aj súdneho konania.

V zásade platí, že určitý stupeň pravdepodobnosti, či neistoty ohľadom osoby, ktorá je podozrivá z trestného činu je prípustný pre prvotné štádiá trestného konania. Čím ďalej však trestné konanie pokračuje, tým musí byť miera istoty orgánu činného v trestnom konaní (a nakoniec aj súdu) o vine obvineného väčšia, až do momentu vynesenia odsudzujúceho rozsudku, kde už pochybnosti nemajú miesto.

Nedá mi nespomenúť názor Pavla Vojnu, ktorý porovnáva vzťah uznesenia o začatí trestného stíhania vo veci s rozhodnutím o vznesení obvinenia voči konkrétnej osobe vo vzťahu k poznaniu skutku, pre ktorý je trestné konanie vedené.

V tejto súvislosti tento autor uvádza, že uznesenie o vznesení obvinenia čo do poznania skutku nemôže byť menej a nemusí byť ani viac, než čo sa požaduje pre začatie trestného stíhania.³⁷

A konečne, (aj keď trochu odbočím od témy) v súvislosti s rozsahom a kvalitou poznatkov orgánu činného v trestnom konaní, potrebných pre vznesenie obvinenia a stanovených v ust. § 206 ods. 1 TP mi nedá nepoukázať na podľa môjho názoru anomáliu, ktorá sa zákonodarcovi „podarila“ v spojení s ust. § 71 TP, kde sú zakotvené podmienky väzby.

Je totiž evidentné, že do väzby možno vziať iba osobu, voči ktorej už bolo vznesené obvinenie. Ako už bolo viackrát uvedené, ust. § 206 ods. 1 Trestného poriadku pre vznesenie obvinenia vyžaduje odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba. Naproti tomu ust. § 71 (predpokladom ktorého aplikácie je už vznesené obvinenie) ako keby posúvalo mieru poznania orgánu činného v trestnom konaní späť, nakoľko sa v ňom ako podmienka väzby uvádza iba skutočnosť, že „sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený“.

³⁷ Vojna, P.: Vznesení obvinění v Čs. přípravném řízení trestním, UK Praha 1980, str. 31

Vysvetlenie tejto úpravy je podľa mňa možné len dvoma spôsobmi.

Prvá možnosť je, že si zákonodarca pri stanovovaní podmienok väzby uvedenú súvislosť neuvedomil, čo je ale nepravdepodobné. Druhou možnosťou je naopak situácia, že zákonodarca chcel reagujúc na problémy doterajšej praxe dať súdu pri rozhodovaní o väzbe možnosť akoby nanovo preskúmať rozhodnutie, ktorým bolo voči dotknutej osobe vznesené obvinenie, čo je podľa môjho názoru chvályhodným riešením.

Pokiaľ ide o obsahové náležitosti uznesenia o vznesení obvinenia (v spojení so začatím trestného stíhania) toto musí v súlade s ust. § 206 ods. 3 Trestného poriadku obsahovať označenie osoby, voči ktorej sa obvinenie vznáša (so špeciálnym ustanovením v prípade osoby, ktorej totožnosť nemožno hodnoverne zistiť³⁸), opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za ktorých k nemu došlo tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným skutkom, zákonného pomenovania trestného činu o ktorý v tomto skutku ide, a to aj s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona a skutočností, ktoré odôvodňujú vznesenie obvinenia.

Toto uznesenie je policajt povinný oznámiť bez meškania obvinenému a doručiť najneskôr do 48 hodín prokurátorovi. Poškodeného a oznamovateľa je potrebné o vykonaní takéhoto úkonu upovedomiť. V prípade, že obvineným je sudca, súdny exekútor, notár, znalec, tlmočník alebo prekladateľ treba uznesenie doručiť aj ministrovi spravodlivosti a v prípade obvinenia advokáta Slovenskej advokátskej komore.

Načrtnutými spôsobmi teda začína prípravné konanie, ktoré následne pokračuje ďalšou svojou časťou.

³⁸ porovnaj ust. § 207 Trestného poriadku

Vyšetrovanie, skrátené vyšetrovanie a zrýchlené vyšetrovanie

Po začatí trestného stíhania prechádza prípravné konanie do štádia vyšetrovania.

Trestný poriadok síce formálne predpokladá dve formy prípravného konania, avšak fakticky je potrebné rozlišovať nasledovné tri formy prípravného konania:

- a) vyšetrovanie (§ 200 TP),
- b) skrátené vyšetrovanie (§202 TP),
- c) zrýchlené vyšetrovanie (§ 204 TP).³⁹

Cieľom prípravného konania (a teda všetkých jeho troch načrtnutých foriem) je procesnými prostriedkami získať podklady na podanie obžaloby a následne pre rozhodnutie súdu o vine a treste v prípadoch, keď konkrétny páchatel naplnil skutkovú podstatu určitého trestného činu, resp. aby vyšetrovateľ zo zákonom vymedzených dôvodov v priebehu prípravného konania trestné stíhanie prerušil alebo zastavil, prípadne vec postúpil.^{40 41}

Vyšetrovanie (§ 200 TP)

Podľa ust. § 200 ods. 1 – 3 Trestného poriadku sa vyšetrovanie vykonáva o zločinoch.

V prípade prečinov sa vyšetrovanie vykonáva:

³⁹ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 199

⁴⁰ Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, C.H. Beck, Praha 1997, s. 187

⁴¹ tu sa žiada dodať, že podľa platného Trestného poriadku existujú aj ďalšie spôsoby vybavenia veci v prípravnom konaní, napr. podmienené zastavenie trestného stíhania (§ 216 TP), podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného (§ 218 TP), či zmier (§220 a nasl. TP) – poznámka autora

- ak je obvinený vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave,
- ak to nariadi prokurátor,
- ak je potrebné vykonať vyšetrovanie aspoň o jednom z trestných činov, toho istého obvineného, alebo proti všetkým obvineným, ktorých trestné činy súvisia.

Vyšetrovanie vykonáva vyšetrovateľ Policajného zboru.

Prokurátor môže nariadiť vyšetrovanie o prečine, o ktorom sa inak koná skrátene vyšetrovanie. Prokurátor môže nariadiť vyšetrovanie vo veciach, v ktorých pre ich zložitosť, rozsiahlosť a dôkaznú náročnosť nemožno zaručiť, že vykonaním skrátenejšieho vyšetrovania sa rýchlo a kvalitne ustáli skutkový stav veci. Bude tomu tak aj v prípade, ak sa nepodarí skončiť skrátenejšie vyšetrovanie v lehote dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia a predovšetkým v tom prípade, ak skrátenejšie vyšetrovanie vykonáva poverený príslušník PZ alebo iný poverený orgán. Bude tomu tak aj v prípade, ak orgán vykonávajúci skrátenejšie vyšetrovanie pochybil pri svojom procesnom postupe a rozhodovaní a navyše nerešpektoval pokyn prokurátora zameraný na odstránenie pochybení.

Vyšetrovanie nariaďuje prokurátor vo forme pokynu, ktorý je záväzný.

Príslušnosť povereného policajta, ktorý vykonáva skrátenejšie vyšetrovanie o prečine sa končí, keď zistí, že je tu daný zákonný dôvod na vyšetrovanie alebo ak to nariadil prokurátor. Naopak príslušnosť vyšetrovateľa, ktorý koná o zločine alebo prečine sa nekončí, ak v priebehu vyšetrovania alebo skrátenejšieho vyšetrovania zistí, že dôvody, pre ktoré bol príslušný o veci konať, odpadli.⁴²

⁴² porovnaj Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 199 a nasl.

Policajt vykonáva vyšetrowanie (a aj skrátene vyšetrowanie) spravidla osobne. Úkony, ktorými bolo začaté trestné stíhanie alebo ktoré boli vykonané po začatí trestného stíhania miestne nepríslušným policajtom, nie je potrebné opakovať, za predpokladu, že boli vykonané podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku.

Policajt pri vyšetrowaní alebo skrátenom vyšetrowaní postupuje z vlastnej iniciatívy tak, aby boli čo najrýchlejšie v potrebnom rozsahu vyhladané a vykonané dôkazy, aby boli procesne zdokumentované, s cieľom objasniť základné skutočnosti potrebné pre posúdenie prípadu, vrátane osoby páchatela a následkov trestného činu (porov. ust. § 119 ods. 1 TP).

Základnými skutočnosťami potrebnými pre posúdenie prípadu vrátane osoby páchatela a následku trestného činu, sú predovšetkým okolnosti, ktorých súhrn má dať odpoveď na otázku, či objasňovaný skutok napĺňa znaky príslušnej skutkovej podstaty trestného činu a či tento trestný čin spáchal obvinený. Uvedené okolnosti tvoria a určujú predmet a rozsah dokazovania, ktorý je určený predovšetkým tým, že treba zistiť skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom pre rozhodnutie v prípravnom konaní.⁴³

Rozsah dokazovania vo vyšetrowaní a v skrátenom vyšetrowaní sa chápe ako hranica dokazovania, teda množstvo a kvalita dôkazov, ktorými má byť zistený predmet dokazovania. Okruh okolností, ktoré treba dokazovať v konkrétnom prípade, a to tak z hľadiska predmetu, ako aj z hľadiska rozsahu dokazovania bude v každom prípade závisieť od podmienok a okolností prípadu. Predmetom dokazovania sú aj skutočnosti

⁴³ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 200

týkajúce sa posúdenia osobných pomerov páchatel'a (§ 119 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku).⁴⁴

Policajt postupuje pri vykonávaní procesných úkonov samostatne, v súlade so zákonom a včas, s výnimkou prípadu, ak na jeho postup alebo rozhodnutie sa vyžaduje rozhodnutie alebo súhlas sudcu pre prípravné konanie alebo prokurátora (porov. ust. § 201 ods. 3 Trestného poriadku).

Predchádzajúci súhlas alebo príkaz prokurátora je v prípravnom konaní potrebný na zadržanie podozrivého (§ 85TP), vydanie príkazu na odňatie vecí policajtom (§91TP), nariadenie prehliadky iných priestorov a pozemkov (§101TP), nariadenie osobnej prehliadky (§102TP), vykonanie dôkazu v byte, obydlí, v iných priestoroch a na pozemku, nariadenie zadržania zásielok (§ 108 TP), nariadenie zámeny obsahu zásielok (§110TP). Rovnako je potrebný súhlas prokurátora na vyžiadanie informácií tvoriacich predmet bankového tajomstva podľa ust. § 3 ods. 5 TP, ako aj na postup podľa ust. § 205 ods. 1 TP a ust. § 228 ods. 3 TP. Ak policajt zistí, že je pre účely trestného konania potrebné vykonať zaistenie peňažných prostriedkov (§75TP), zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§96TP), kontrolovanú dodávku (§111 TP), predstieraný prevod (§112TP), sledovanie osôb a vecí (§113 TP), musí formou návrhu požiadať prokurátora o vydanie príkazu na realizáciu tohto postupu. V prípadoch, kedy je potrebné vykonať domovú prehliadku (§100 TP), otvorenie zásielok (§109 TP), vyhotovenie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov (§114 TP), odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky (§115 TP), použiť agenta (§117 TP) musí policajt predložiť prokurátorovi podnet na podanie návrhu na vydanie príkazu,

⁴⁴ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 201

nakoľko ich realizovanie v prípravnom konaní je zákonné a teda použiteľné ako dôkaz v trestnom konaní len na príkaz sudcu pre prípravné konanie.

Sudca pre prípravné konanie tak vytvára záruku rešpektovania základných práv a slobôd v prípravnom konaní.

Je evidentné, že pri realizácii úkonov prípravného konania musí policajt rešpektovať postupy stanovené zákonom. Okrem nich však využíva aj zákonom akceptované vedecko-technické a taktické metódy, spôsoby a prostriedky, vypracované kriminalistickou vedou. Kým dodržiavanie vyšetrovacích metód a postupov výslovne upravených v Trestnom poriadku je obligatórne, pri dodržiavaní ostatných kriminalistických metód, spôsobov a prostriedkov sa uplatňuje hľadisko účelnosti.⁴⁵

Napriek tomu, že policajt vykonáva vyšetrovanie spravidla osobne, za zákonom stanovených podmienok je oprávnený požiadať o vykonanie určitého úkonu iného policajta formou dožiadania.⁴⁶

Pre úplnosť treba dodať, že aj napriek skutočnosti, že ukončenie vyšetrovania je v spojitosti so zásadou náležitého zistenia skutkového stavu viazané na existenciu sumy poznatkov potrebných pre vydanie príslušného rozhodnutia, Trestný poriadok v záujme rešpektovania práv obvineného, ako aj v záujme na rýchlosti a hospodárnosti trestného konania vymedzuje lehotu v rámci ktorej je potrebné skončiť vyšetrovanie.

Ustanovenie § 209 ods. 2 Trestného poriadku totiž upravuje, že vyšetrovanie obzvlášť závažných zločinov je potrebné skončiť do šiestich mesiacov od vznesenia obvinenia a v prípade ostatných trestných činov je vyšetrovanie potrebné ukončiť do štyroch mesiacov od momentu vznesenia obvinenia. Zákonodarca

⁴⁵ Husár, E. a kol.: Trestné právo procesné, 2. vydanie, IURA EDITION, s.r.o., Bratislava 2001, s. 166

⁴⁶ porovnaj ust. §§ 56 a nasl. Trestného poriadku

dokonca ide až tak ďaleko, že v prípade, že vyšetrovanie v tejto lehote nie je skončené ukladá policajtovi, aby dozorujúcemu prokurátorovi oznámil prečo lehota nebola dodržaná, aké úkony treba ešte vykonať a aký čas bude potrebný na ich vykonanie.⁴⁷

Skrátené vyšetrovanie (§202 TP)

Skrátené vyšetrovanie sa v zmysle ust. § 202 ods. 1 Trestného poriadku vykonáva o prečinoch, pre ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky, pričom skrátené vyšetrovanie u týchto prečinov vykonáva poverený príslušník PZ a iné poverené orgány (porovnaj ust. § 10 ods. 8 písm. b) – g) Trestného poriadku) a tiež o prečinoch, pre ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje tri roky avšak v takom prípade vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetrovateľ PZ.

Skrátené vyšetrovanie sa však nevykonáva o prečinoch:

- v prípade, že je obvinený vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave, alebo
- ak to nariadi prokurátor (porovnaj ust. § 200 ods. 2 písm. a), b) Trestného poriadku).

Pri skrátenom vyšetrovaní postupuje policajt podľa ustanovení Trestného poriadku o vyšetrovaní avšak s týmito odchýlkami:

a) výsluch svedka vykoná, ak ide o neopakovateľný úkon, neodkladný úkon alebo ide o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu; v ostatných prípadoch vyžiada iba vysvetlenie, o ktorom spíše záznam,

⁴⁷ porovnaj ust. § 209 ods. 3 Trestného poriadku

b) vyhľadá a zabezpečí dôkazy, aby mohli byť vykonané v ďalšom konaní, o čom urobí záznam,

c) skrátené vyšetrovanie treba skončiť spravidla do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia.⁴⁸

Zrýchlené vyšetrovanie (§ 204 TP)

Zrýchlené vyšetrovanie je ako procesný postup upravený v ust. § 204 Trestného poriadku. Aj keď predmetné ustanovenie nenesie označenie zrýchlené vyšetrovanie, podľa môjho názoru (a nielen podľa môjho názoru⁴⁹) je potrebné pokladať ho za osobitnú formu skráteného vyšetrovania. A s ohľadom na špecifický obsah tohto postupu, ako aj špecifické postavenie jednotlivých subjektov je namieste považovať tento postup za osobitnú formu prípravného konania.

Citované ust. § 204 ods. 1 Trestného poriadku totiž upravuje, že ak bola prokurátorovi odovzdaná spolu so spisom osoba, ktorá bola zadržaná ako podozrivá pri spáchaní prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky, alebo ak takáto osoba bola zastihnutá na úteku a prokurátor ju neprepustí na slobodu, odovzdá ju najneskôr do 48 hodín od zadržania súdu, ktorému tiež podá obžalobu spolu so spisom. Ak prokurátor zistí dôvod väzby, súčasne navrhne, aby bol obvinený vzatý do väzby.

Dotknuté ustanovenie teda pri súčasnom splnení v ňom uvedených podmienok dáva prokurátorovi možnosť zrealizovať vyšetrovanie (a teda prípravné konanie) v krátkej lehote. Predpokladom takéhoto postupu je (alebo by aspoň podľa zákona

⁴⁸ táto úprava predstavuje výnimku zo všeobecných lehôt pre vyšetrovanie uvedených v ust. § 209 ods. 2 Trestného poriadku – pozn. autora

⁴⁹ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 205

malo byť) poznanie veci prokurátorom v takom rozsahu, ktorý odôvodňuje podanie obžaloby.

Skončenie vyšetrovania, skráteného vyšetrovania a zrýchleného vyšetrovania

Trestný poriadok vo svojich ustanoveniach presne nevymedzuje, kedy je vyšetrovanie, skrátené vyšetrovanie, či zrýchlené vyšetrovanie skončené. V trestnom konaní totiž platí zásada náležitého zistenia skutkového stavu veci, ktorá v danom prípade má znamenať, že vyšetrovanie sa má skončiť vtedy, keď orgán činný v trestnom konaní dosiahne takú úroveň poznania veci, ktorá mu umožňuje vydať jedno z rozhodnutí v prípravnom konaní, ktoré sú upravené Trestným poriadkom.

Aj napriek existencii uvedenej zásady (ktorá de facto nemôže znamenať určité časové ohraničenie prípravného konania) Trestný poriadok v niektorých svojich ustanoveniach vymedzuje poriadkové lehoty v rámci ktorých je potrebné prípravné konanie ukončiť.

Ide o ust. § 204 Trestného poriadku, ktoré upravuje, že zrýchlené vyšetrovanie je potrebné ukončiť do 48 hodín od zadržania podozrivého, čo je koniec koncov aj podmienka za splnenia ktorej je možné toto zrýchlené vyšetrovanie vykonať. Ak by totiž prokurátor (ako pán prípravného konania) v uvedenej lehote neodovzdal obvinenú osobu súdu⁵⁰, spolu s obžalobou a spisom, potom by realizácia postupu podľa § 204, kde je zrýchlené vyšetrovanie upravené nebola možná.

Pokiaľ ide o skrátené vyšetrovanie, tu zákon ustanovuje, že toto vyšetrovanie je potrebné skončiť v lehote dvoch mesiacov

⁵⁰ pre ďalší postup nadväzujúci na zrýchlené vyšetrovanie pozri ust. §§ 348 a nasl. TP – pozn. autora

od vznesenia obvinenia (§ 203 ods. 1, písm. c) Trestného poriadku).

V prípade vyšetrovania obzvlášť závažných zločinov je potrebné skončiť do šiestich mesiacov od vznesenia obvinenia a vyšetrovanie v ostatných prípadoch do štyroch mesiacov od vznesenia obvinenia (§ 209 ods. 2 Trestného poriadku).

Zákon tiež upravuje postup v prípade, že vyšetrovanie nie je skončené v naznačených lehotách, keď stanovuje, že v takom prípade je policajt povinný písomne oznámiť prokurátorovi, prečo nebolo možné vyšetrovanie skončiť v ustanovených lehotách, aké úkony treba ešte vykonať a aký čas bude ešte vyšetrovanie pokračovať. Prokurátor tiež môže policajtovi pokynom zmeniť rozsah úkonov, ktoré majú byť ešte vykonané a môže tiež určiť inú lehotu, akú má vyšetrovanie ešte trvať.

Ak teda policajt (v zásade pri dodržaní načrtnutých lehôt) uzná vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo iné rozhodnutie umožní obvinenému, obhajcovi, poškodenému, jeho splnomocnencovi alebo opatrovníkovi, v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovanie alebo skráteného vyšetrovania. Týchto práv sa môžu dotknuté osoby vzdať, o čom však musia byť poučené.

Preštudovanie spisov sa umožní v prípade, ak sa vec skončí návrhom na podanie obžaloby. V prípade iného rozhodnutia (§216, §218, § 220, § 230) sa preštudovanie spisov umožní len vtedy, ak takéto rozhodnutie prichádza do úvahy až po skončení vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania.⁵¹

S výnimkou konania podľa § 204 ods. 1 je policajt povinný obvineného a obhajcu upozorniť na právo preštudovať spisy najmenej tri dni vopred. Túto lehotu možno skrátiť len so

⁵¹ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 207

súhlasom obvineného a jeho obhajcu, pričom každý z nich musí súhlasiť so skrátením svojej lehoty. Na preštudovanie musí policajt predložiť celý očíslovaný vyšetrovací spis vrátane jeho príloh.

Pokiaľ nebol obvinený skôr upozornený na zmenu právnej kvalifikácie, je potrebné tak urobiť vo vyrozumení o možnosti preštudovať spis alebo pred začatím študovania spisu, o čom treba urobiť záznam do spisu. Ak sú vo veci stíhaní viacerí spoluobvinení, každému obvinenému a jeho obhajcovi sa musí predložiť na preštudovanie celý spis a nielen časť, ktorá sa týka len jedného zo spoluobvinených.⁵²

Osoby, ktoré majú právo preštudovať si spis, môžu podávať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania.

Ak policajt návrh na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania považuje za dôvodný, vyšetrovanie doplní v rozsahu v akom to považuje za potrebné. Potom musí opätovne umožniť preštudovanie spisu a urobiť návrhy na doplnenie vyšetrovania.

Ak policajt nepovažuje navrhované doplnenie za nutné, opatrením ich odmietne, o čom urobí záznam v spise. O odmietnutí vyrozumie obvineného a osobu, ktorá taký návrh podala.

Ako už bolo uvedené preštudovanie spisu osobami uvedenými v § 208 ods. 1 Trestného poriadku je ich právom a nie povinnosťou. Týchto práv sa môžu tieto osoby výslovne vzdať, o čom však musia byť poučené. Za nevyužitie možnosti preštudovať si spisy nemožno považovať prípad, keď sa tieto

⁵² Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 207

osoby nedostavili na preštudovanie spisu, ale svoju neúčast' riadne ospravedlnili.⁵³

Po skončení vyšetovania alebo skráteného vyšetovania, ak policajt nerozhodne podľa § 214 ods. 2 alebo § 215 ods. 4, predloží spis prokurátorovi s návrhom na podanie obžaloby alebo iné rozhodnutie (§§ 214 – 216, §§ 218, 220 alebo 232 Trestného poriadku).

Načrtnutými rozhodnutiami (ktoré sú predmetom ďalšej časti tejto práce) je vyšetovanie a aj prípravné konanie skončené.

Rozhodnutia v prípravnom konaní

Po skončení vyšetovania je v záujme zaistenia účelu trestného konania potrebné vo veci určitým spôsobom rozhodnúť. Trestný poriadok dáva preto orgánom činným v trestnom konaní možnosť (a súčasne aj povinnosť), aby prípravné konanie zavŕšili vydaním rozhodnutia, ktoré zodpovedá zistenému skutkovému stavu a naplní účel trestného konania.

Dotknuté rozhodnutie môže byť pritom rozhodnutím vo veci, ktoré bude vytvárať prekážku rozhodnutej veci (napr. zastavenie trestného stíhania podľa § 215 Trestného poriadku), alebo môže ísť o rozhodnutie dočasnej povahy (napr. prerušenie trestného stíhania podľa § 228 Trestného poriadku).

V prípravnom konaní teda môžu byť vydané nasledovné rozhodnutia:

- Postúpenie veci (§ 214 Trestného poriadku),
- Zastavenie trestného stíhania (§215 Trestného poriadku),

⁵³ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 208

- Podmienečné zastavenie trestného stíhania (§216 Trestného poriadku),
- Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného (§ 218 a nasl. Trestného poriadku),
- Zmier (§220 a nasl. Trestného poriadku),
- Prerušenie trestného stíhania (§228 a nasl. Trestného poriadku).

Pre úplnosť je potrebné povedať, že ukončenie prípravného konania je (a to zrejme v najväčšom počte prípadov trestného konania) spojené s podaním obžaloby (§§ 234 a nasl. Trestného poriadku), ktorá síce nie je typickým rozhodnutím v trestnom procese, ale predstavuje významnú skutočnosť v trestnom konaní s ktorou je spojený prechod trestnej veci z prípravného - predsúdneho konania do konania súdneho.

Rovnaký účinok (prechod veci z prípravného konania do konania pred súdom) má aj podanie návrhu na schválenie dohody o vine a treste (§237 Trestného poriadku).

S ohľadom na účel tejto práce nebudem podrobne rozoberať jednotlivé rozhodnutia v prípravnom konaní. Pre úplnosť však uvediem zákonné podmienky ich vydania a niektoré poznámky k nim, ktoré súvisia s uplatnením práva na obhajobu. Tiež v ďalších častiach tejto práce⁵⁴ sa k otázkam rozhodnutí v prípravnom konaní a ich súvislostiam s obhajobou opätovne vraciam.

⁵⁴ porovnaj najmä kapitolu: „Obhajoba a prípravné konanie“ a jej podkapitolu: „Práva a povinnosti obhajcu“

Postúpenie veci

Postúpenie veci inému orgánu prokurátor alebo policajt v súlade s ust. § 214 Trestného poriadku realizuje vtedy, ak výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania preukazujú, že nejde o trestný čin, ale ide o skutok, ktorý by mohol byť priestupkom alebo iným správnym deliktom alebo by mohol byť prejednaný v disciplinárnom konaní. Možnosť postúpenia veci v prípade policajta je limitovaná tým, že vo veci ešte nebolo vznesené obvinenie. V takom prípade (postúpenia veci, kde ešte nebolo vznesené obvinenie) táto skutočnosť (postúpenie veci) nebráni v tom, aby sa v budúcnosti pokračovalo v trestnom stíhaní pre tento skutok.

Naopak v prípade, ak prokurátor (policajt to urobiť nemôže⁵⁵) v prípravnom konaní postúpi vec, v ktorej obvinenie vznesené bolo a toto rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť, v trestnom stíhaní možno pokračovať iba vtedy, ak sa uznesenie o postúpení veci zrušilo na základe postupu podľa § 363 a nasl. Trestného poriadku.

V súvislosti so zásadou náležitého zistenia skutkového stavu pri tomto rozhodnutí je potrebné uviesť, že postúpiť vec je možné iba za predpokladu, že je zrejmé, že skutok nie je trestným činom. Ak teda po vykonaní všetkých dosiahnuteľných dôkazov, časť dôkazov vinu obvineného z trestného činu potvrdzuje, časť dôkazov ju však vyvracia, prokurátor nemôže vec postúpiť inému orgánu, ale je povinný podať obžalobu.⁵⁶

Realizáciou práva obvineného na obhajobu proti tomuto rozhodnutiu je možnosť podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

⁵⁵ porovnaj ust. § 214 ods. 2 Trestného poriadku

⁵⁶ Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 556

Postúpiť vec inému príslušnému orgánu je možné len vtedy ak neuplynula lehota dvoch rokov odo dňa spáchania skutku, ktoré bol posúdený ako priestupok. Je tomu tak preto, že ust. § 20 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch upravuje zánik zodpovednosti za priestupok.⁵⁷

Podľa dotknutého ustanovenia priestupok nemožno prejednať, ak od jeho spáchania uplynuli dva roky.

V tejto súvislosti sa ako možná taktika obhajoby za predpokladu, že je možné očakávať postúpenie veci na priestupkové konanie javí „umelé spôsobovanie priedahov“ v konaní obhajobou s cieľom dosiahnuť úplné očistenie klienta, a to tak, že po uplynutí dvoch rokov od spáchania skutku už tento nebude môcť byť prejednaný ako priestupok a nebude možné v priestupkovom konaní uložiť sankciu.

„Umelé spôsobovanie priedahov“ však musí byť načasované tak, aby k postúpeniu veci zo strany konajúceho súdu došlo ešte v lehote stanovenej zákonom o priestupkoch (nakoľko po nej by k postúpeniu dôjsť nemohlo), ale v takej časovej tiesni, že „lehotu nestihne“ orgán prejednávajúci priestupok.

Zastavenie trestného stíhania.

Zastavenie trestného stíhania, ako forma rozhodnutia v prípravnom konaní je upravené v ust. § 215 Trestného poriadku.

Akiste mi čitateľ tejto práce dá za pravdu, že zastavenie trestného stíhania je pre obhajobu, zrejme najprijateľnejším rozhodnutím v prípravnom konaní, ktoré sa obhajoba snaží v rámci možností daných Trestným poriadkom zo všetkých síl dosiahnuť.

Podľa ust. § 215 Trestného poriadku prokurátor obligatórne zastaví trestné stíhanie, ak:

⁵⁷ porovnaj citované ustanovenie zákona o priestupkoch – zákon č. 372/1990 Zb. v platnom znení

- a) je nepochybné, že sa nestal skutok, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie,
- b) nie je tento skutok trestným činom a nie je dôvod na postúpenie veci,
- c) je nepochybné, že skutok nespáchal obvinený,
- d) je trestné stíhanie neprípustné podľa § 9,
- e) obvinený nebol v čase činu pre nepríčetnosť trestne zodpovedný,
- f) sa schváli zmier medzi obvineným a poškodeným, alebo
- g) zanikla trestnosť činu.

V súvislosti s právom obvineného na obhajobu a s tým súvisiacou zásadou náležitého zistenia skutkového stavu veci, ku ktorému nemalou mierou prispieva, resp. by mala aktívnou činnosťou prispievať aj obhajoba považujem za potrebné poukázať na ust. § 285, písm. a), c) Trestného poriadku v porovnaní s ust. § 215 ods. 1, písm. a), c) Trestného poriadku.

Obe ustanovenie totiž upravujú pre obvineného de facto rovnakú situáciu (jeho zbavenie viny), avšak pre vydanie rozhodnutia v rozdielnom procesnom štádiu predpokladajú inú mieru poznania orgánu činného v trestnom konaní (pri ust. § 215), resp. súdu (pri ust. § 285).

Je totiž evidentné, že v prípravnom konaní sa orgán činný v trestnom konaní (hlavne pri forme rozhodnutí, ktorými vec prechádza z predsúdneho konania do konania pred súdom) môže potýkať s určitou mierou pochybností, ktoré pochybnosti, či neistota však už nemajú miesto pri rozhodnutí súdu o vine obvineného.

Kým totiž na zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní je nevyhnutné, aby bolo **nepochybné**, že sa nestal skutok, alebo **nepochybné**, že skutok nespáchal obvinený (§ 215 ods. 1,

písm. a),c)), na vydanie oslobodzujúceho rozsudku za tej istej situácie (že sa nestal skutok, resp. skutok nespáchal obvinený) a v spojení so zásadou prezumpcie neviny a jej elementárnym pravidlom „in dubio pro reo“ stačí, aby uvedené (že sa nestal skutok, resp. skutok nespáchal obvinený) **nebolo dokázané**.

Okrem už uvedených dôvodov, kedy je prokurátor povinný trestné stíhanie zastaviť, trestný poriadok pozná aj fakultatívne možnosti zastavenia trestného stíhania v prípravnom konaní.

Prokurátor totiž môže zastaviť trestné stíhanie, ak je trest, ku ktorému môže trestné stíhanie viesť, celkom bez významu popri treste, ktorý bol obvinenému pre iný čin už právoplatne uložený, alebo v prípade, že o skutku obvineného bolo už právoplatne rozhodnuté disciplinárne alebo kárne iným orgánom, cudzozemským súdom alebo orgánom príslušným na konanie o priestupku alebo inom správnom delikte a toto rozhodnutie možno považovať za dostačujúce.

V danom prípade ide o výnimku zo zásady legality v spojení so zásadou oficiality, podľa ktorých je prokurátor povinný stíhať všetky trestné činy o ktorých sa dozvedel.

Je teda na zvážení prokurátora, či v citovaných prípadoch bude v trestnom stíhaní obvineného pokračovať napr. formou podania obžaloby, alebo bude trestné stíhanie zastavené, nakoľko realizáciou tam uvedených postupov došlo k naplneniu účelu trestného práva.

Ďalšou možnosťou prokurátora je zastavenie trestného stíhania v prípade spolupracujúceho obvineného.

Trestný poriadok v ust. § 215 ods. 3 umožňuje prokurátorovi zastaviť trestné stíhanie proti obvinenému, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej

skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu, v prípade, že záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tohto obvineného. Takto zastaviť trestné stíhanie však nie je možné voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.

Dotknuté ustanovenie predstavuje zásadu oportunity, ktorá sa čoraz viac presadzuje v našom Trestnom poriadku.

Vytvára sa tak zákonná možnosť, aby obvinený nebol trestne stíhaný aj v prípade, že trestne zodpovedný naozaj je, za predpokladu, že spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní a jeho spolupráca má pre orgány činné v trestnom konaní význam natoľko, že sú ochotné upustiť od jeho trestného stíhania.

Vyvstáva tu však (podobne ako pri ďalších analogických inštitútoch rozstrúsených po Trestnom poriadku – napr. ust. § 205 Trestného poriadku) otázka, či takýto inštitút nepredstavuje riziko jeho zneužitia.

Odpoveď v prípade takýchto otázok je podľa môjho názoru vždy: „áno“. Riziko zneužitia je pri každom odvetví práva, trestné právo nevynímajúc. Avšak aj účinná realizácia práva na obhajobu má byť prostriedkom na čo najväčšie eliminovanie načrtnutého rizika.

Podmienečné zastavenie trestného stíhania a podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného

Tento inštitút by mal podľa úmyslu zákonodarcu predstavovať dobrodenie zákona vo vzťahu k obvinenému, keď aj za situácie, že k trestnému činu došlo a spáchal ho obvinený

umožňuje, aby tento nebol za trestný čin odsúdený, ale aby za splnenia určitých podmienok bolo trestné stíhanie voči nemu zastavené.

Zároveň ide o výnimku zo zásady legality v spojení so zásadou oficiality, pričom základným princípom tohto inštitútu je, že obvinený síce nebude odsúdený a nepostihne ho sankcia, ale účel trestného konania bude dosiahnutý tak, že sa obvinený v prípade osvedčenia sa v skúšobnej dobe de facto napraví, čo je evidentne jedným z účelov trestného práva.

Podmienkami aplikovania tohto inštitútu sú:

- a) skutočnosť, že ide o konanie o prečine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov,
- b) súhlas obvineného s takýmto postupom,
- c) vyhlásenie obvineného, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, pričom zároveň nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že toto vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne,
- d) nahradenie škody, ak bola činom spôsobená, alebo uzavretie dohody s poškodeným o jej náhrade, či realizácia iného potrebného opatrenia na jej náhradu,
- e) skutočnosť spočívajúca v tom, že je s ohľadom na osobu obvineného, s prihliadnutím na jeho doterajší život a na okolnosti prípadu možno takéto rozhodnutie považovať za dostačujúce,
- f) skutočnosť, že trestným činom nebola spôsobená smrť osoby, a že nie je vedené trestné stíhanie pre korupciu, alebo trestné stíhanie nie je vedené proti verejnému činiteľovi alebo zahraničnému verejnému činiteľovi.

V uznesení o podmiennečnom zastavení trestného stíhania sa pritom obvinenému určuje skúšobná doba na jeden rok až päť rokov, ktorá začína plynúť právoplatnosťou uznesenia o podmiennečnom zastavení trestného stíhania.

Na dosiahnutie účelu tohoto inštitútu možno obvinenému uložiť, aby v skúšobnej dobe dodržiaval primerané obmedzenia smerujúce k tomu, aby viedol riadny život alebo aby sa zdržal činnosti, ktorá viedla k spáchaniu prečinu.

Výsledkom aplikácie tohto inštitútu a za predpokladu, že obvinený v priebehu skúšobnej doby viedol riadny život, splnil povinnosť nahradiť spôsobenú škodu a vyhovel aj ďalším uloženým obmedzeniam je rozhodnutie prokurátora o tom, že sa obvinený osvedčil, ktorým rozhodnutím nastávajú účinky zastavenia trestného stíhania podľa § 9 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku.

Opačná situácia nastane, ak obvinený podmienky uložené v uznesení o podmiennečnom zastavení trestného stíhania nesplní. V takom prípade prokurátor, a to aj počas skúšobnej doby rozhodne, že sa v trestnom stíhaní pokračuje.

Podobným inštitútom je podmiennečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa ust. § 218 a nasl. Trestného poriadku.

Základným rozdielom oproti „klasickému“ podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania je okrem skutočnosti, že predstavuje špeciálnu úpravu vo vzťahu k spolupracujúcemu obvinenému (a zásadu oportunity) je úprava skúšobnej doby, ktorá je v tomto prípade dlhšia, a trvá dva roky až desať rokov.

Zmier

Zmier je tiež veľmi podobným inštitútom, ako je podmienené zastavenie trestného stíhania, najmä pokiaľ ide o podmienky jeho aplikácie.

Pre uzavretie zmieru totiž zákon stanovuje rovnaké podmienky s tým, že navyše požaduje aj súhlas poškodeného s takýmto postupom a splnenie podmienky, že obvinený zloží na účet súdu a v prípravnom konaní na účet prokuratúry peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely, pričom táto peňažná suma nie je zrejme neprimeraná závažnosti spáchaného trestného činu.

Dotknutú peňažnú sumu možno určiť obciam a iným právnickým osobám so sídlom na území Slovenskej republiky na financovanie vedy, vzdelania, kultúry, školstva, požiarnej ochrany, podporu a ochranu mládeže, sociálne, zdravotnícke, ekologické, humanitárne, charitatívne účely, registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam, športovým a telovýchovným spoločnostiam, ako aj štátu na peňažnú pomoc poškodeným podľa osobitného zákona. Na peňažnú pomoc poškodeným podľa zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi musí obvinený určiť aspoň 50 %.

Na rozdiel od podmieneného zastavenia trestného stíhania je mechanizmus uzatvárania zmieru vybudovaný tak, že v prípade aplikácie tohto inštitútu dochádza za splnenia tam uvedených podmienok rovno k zastaveniu trestného stíhania⁵⁸, teda obvinenému sa nestanovuje žiadna skúšobná doba.

⁵⁸ porovnaj ust. § 215 ods. 1, písm. f) Trestného poriadku

Prerušenie trestného stíhania

Prerušenie trestného stíhania je na rozdiel od doteraz uvádzaných rozhodnutí charakterizované tým, že ide o rozhodnutie dočasnej povahy, pričom po zániku dôvodu pre ktoré bolo trestné stíhanie prerušené sa v tomto stíhaní pokračuje.

Obligatórne prerušenie trestného stíhania prichádza do úvahy v nasledujúcich prípadoch:

- a) ak sa nezistili skutočnosti oprávňujúce vykonať trestné stíhanie proti určitej osobe, (prebiehalo teda iba tzv. konanie vo veci, pričom doposiaľ nebolo voči nikomu vznesené obvinenie),
- b) ak nemožno pre neprítomnosť obvineného alebo svedka vec náležite objasniť,
- c) ak nemožno obvineného pre ťažkú chorobu postaviť pred súd,
- d) ak obvinený pre duševnú chorobu, ktorá nastala až po spáchaní činu, nie je schopný chápať zmysel trestného stíhania,⁵⁹
- e) ak je obvinený vydaný do cudziny alebo vyhostený,
- f) ak ústavný súd alebo Súdny dvor Európskych spoločenstiev pozastaví účinnosť právneho predpisu alebo jeho časti, ktorého použitie je rozhodujúce pre konanie alebo rozhodnutie vo veci samej, alebo
- g) ak obvinený je cudzinec alebo osoba bez štátnej príslušnosti a je odovzdaný na vykonanie úkonov do cudziny,
- h) ak prokurátor podal návrh na začatie konania o otázke, ktorú nie je v tomto konaní oprávnený riešiť.⁶⁰

⁵⁹ ak by duševná porucha bola prítomná v čase spáchania trestného činu bolo by potrebné dôkladne analyzovať, či takáto osoba bola v čase spáchania trestného činu príčetná a teda či je vôbec trestne zodpovedná – pozn. autora

Aj pri tomto inštitúte existuje fakultatívna možnosť prerušiť trestné stíhanie voči spolupracujúcemu obvinenému.⁶¹

Obžaloba

Obžaloba predstavuje závažný inštitút v prípravnom konaní, ktorým sa toto končí a začína sa konanie pred súdom. Obžalobu podáva a pred súdom zatupuje prokurátor.

Prokurátor podá obžalobu v prípade, ak výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd. Naplnenie tejto podmienky predpokladá, že prokurátor musí skúmať všetky okolnosti prípadu, ktoré vyšli najavo v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania, vrátane tých, ktoré by odôvodňovali iné rozhodnutie.⁶²

V súvislosti s podaním obžaloby je dôležitá zásada náležitého zistenia skutkového stavu v spojení so zásadou zabezpečenia práva na obhajobu.

Je totiž evidentné, že pred súd nemajú byť postavené osoby, ktoré trestný čin nespáchali. Preto Trestný poriadok ako podmienku podania obžaloby stanovuje situáciu, že výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd. V opačnom prípade je nevyhnutné, aby bolo prípravné konanie ukončené iným druhom rozhodnutia (napr. zastavením trestného stíhania).

Neraz sa totiž stáva, že obžaloby sú na obvinených podávané aj v prípade, že vo veci nejde o trestný čin (čo by

⁶⁰ v takom prípade preruší trestné stíhanie prokurátor – porovnaj ust. § 228 ods. 4 Trestného poriadku – pozn. autora

⁶¹ porovnaj ust. § 228 ods. 3 Trestného poriadku

⁶² Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 571

prokurátor, ako osoba s právnickým vzdelaním mal vedieť), ale akosi alibisticky sa zodpovednosť podaním obžaloby prenáša na súd. Je pritom jasné, že len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy, ale jasné je aj to (alebo by aspoň v praxi orgánov činných v trestnom konaní jasné malo byť), že ak je možné vydať meritórne rozhodnutie v prípravnom konaní, potom takéto rozhodnutie treba vydať a nie posúvať jasnú vec na rozhodnutie súdu.

Práve v tomto momente trestného konania by sa podľa mňa mali v čo najväčšom možnom rozsahu skĺbiť tri veľmi dôležité základné zásady trestného konania – obžalovacia zásada, zásada náležitého zistenia skutkového stavu a zásada prezumpcie neviny. Iba ich súčasným uplatňovaním je totiž možné dosiahnuť to, že pred súd budú postavené len tie osoby, ktoré obžalované v skutočnosti byť majú, ako aj to že sa obžaloba (a s ňou spojené prenesenie veci do verejného súdneho konania) nedotkne osôb, ktoré sú nevinné.

Podľa môjho názoru sa navyše veľmi málo uplatňuje inštitút späťvzatia, či ustúpenia od obžaloby podľa ust. § 239 Trestného poriadku.

Právo obvineného na obhajobu pri podaní obžaloby predstavuje najmä povinnosť prokurátora informovať ho i jeho obhajcu o podaní obžaloby.

Informácia prokurátora o podaní obžaloby pritom nie je nejakým vysoko formalizovaným úkonom. V praxi ide zväčša o jednoduché oznámenie, že toho a toho dňa prokurátor podal na obvineného obžalobu.

Otázka teda v tejto súvislosti znie, či by nebolo namieste už pri oznámení o podaní obžaloby túto v prílohe oznámenia obvinenému obhajcovi zasielať.

Terajšia právna úprava totiž takúto povinnosť nestanovuje prokurátorovi, ale súdu, ktorý tak má urobiť bez meškania po tom, čo mu bola obžaloba doručená.⁶³

Načrtnutou zmenou právnej úpravy (stanovením povinnosti prokurátora zasielať obžalobu a nie iba oznámenie o jej podaní procesným stranám) by sa podľa môjho názoru dosiahli hneď dve veci.

Po prvé by sa obvinený a jeho obhajca skôr dozvedeli o obsahu obžaloby, nakoľko pri súčasnej úprave (a do času, kým obžalobu nedoručí obvinenému konajúci súd) tak môžu urobiť len cestou nahliadnutia do súdneho spisu, čím by sa mohli skôr začať pripravovať na hlavné pojednávanie.

A po druhé by sa v trestnom konaní „ušetril“ jeden procesný úkon, a síce zaslanie obžaloby konajúcim súdom, nakoľko by procesné strany obžalobou prokurátora už disponovali.

Ďalšou významnou skutočnosťou súvisiacou s právom obvineného na obhajobu je tzv. totožnosť skutku, pre ktorý sa vedie trestné konanie.

Obžaloba sa totiž podľa ust. § 234 ods. 2 Trestného poriadku môže podať len pre skutok, pre ktorý sa vznieslo obvinenie.

Uvedené vyplýva z jednotlivých čiastkových práv obvineného na obhajobu - napr. z práva vedieť z čoho je obvinený, či práva navrhnúť dôkazy preukazujúce jeho nevinu. Je totiž logické, že obvinený sa bude brániť len vo vzťahu ku skutku, ktorý sa mu kladie za vinu.

Inými slovami povedané nebude sa brániť voči tomu, čo orgán prípravného konania do uznesenia o vznesení obvinenia nedal – to by išiel sám proti sebe a prípadne priznával svoju vinu

⁶³ porovnaj ust. § 240 Trestného poriadku

aj vo vzťahu k ďalším trestným činom, čo obvinený v súlade so zákonom nemusí.

Naopak, zisťovanie trestnej činnosti je v náplni práce orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sú povinné v stíhať všetky trestné činy.

V súvislosti so zásadou totožnosti skutku je v obžalobe dôležitá tzv. skutková veta, ktorá musí obsahovať potrebné identifikačné údaje, a to najmä údaje o čase a mieste spáchania stíhaného skutku a o spôsobe konania, či opomenutia páchatel'a. Uvedenie časových údajov je dôležité a má nielen identifikačný, ale aj právny význam (napr. pre premlčanie alebo použiteľnosť amnestie prezidenta). Skutková veta by mala obsahovať všetky právne relevantné údaje odôvodňujúce právnu kvalifikáciu stíhaného skutku. Svojím konkrétnym obsahom musí byť v logickom súlade s tzv. právnou vetou a všetkými jej znakmi. Skutková veta je teda logickou previerkou správnosti použitej právnej kvalifikácie a opačne, správneho vymedzenia stíhaného skutku.⁶⁴

Zásada totožnosti skutku uvedeného v uznesení o vznesení obvinenia, v obžalobe a následne v rozsudku sa týka skutkových otázok a nie právnej kvalifikácie daného činu.

Právnu kvalifikáciu trestného činu rieši v obžalobe tzv. právna veta, ktorá je citáciou znenia príslušného ustanovenia daného trestného činu, ktorá abstraktne, slovami zákona vyjadruje, akým konaním, či opomenutím bol trestný čin spáchaný, s uvedením okolností, ktoré podmieňujú použitie ďalších osobitných kvalifikačných znakov. Právna veta má byť citovaná v takej alternatíve, ktorá logicky zodpovedá obsahu skutkovej vety.⁶⁵

⁶⁴ Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 572

⁶⁵ tamtiež

Vrátiac sa späť k totožnosti skutku (v súvislosti s jeho právnou kvalifikáciou) je zrejmé, že jednotlivé orgány činné v trestnom konaní a následne konajúci súd môžu ten istý skutok posudzovať ako iný trestný čin. Práve preto ust. § 234 ods. 2 Trestného poriadku upravuje, že ak prokurátor pri podávaní obžaloby mieni tento skutok posudzovať ako iný trestný čin, než ako ho posudzoval policajt, upozorní na to pred podaním obžaloby obvineného, obhajcu a poškodeného a zistí, či so zreteľom na zamýšľanú zmenu navrhujú doplniť vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie.

Predmetné ustanovenie tak predstavuje výrazný znak uplatnenia práva na obhajobu, a to najmä jeho čiastkového atribútu – práva vedieť z čoho je osoba obvinená a tiež práva na navrhovanie dôkazov. Obvinený tak bude mať možnosť, aby svojimi dôkaznými návrhmi reagoval na zmenu právnej kvalifikácie skutku. Je však na prokurátorovi, či prípadne navrhované dôkazy vykoná, alebo ich odmietne. Odmietnuť navrhované doplnenie môže prokurátor vtedy, ak nepovažuje navrhované doplnenie za potrebné, pričom v takom prípade o tom iba urobí záznam do spisu a vyrozumie osobu, ktorá návrh podala.

Ako vyplýva z uvedeného textu, obžaloba a jej podanie príslušnému súdu znamená ukončenie prípravného konania a presvedčenie prokurátora o tom, že obvinený má byť postavený pred súd. Predstavuje teda možno neúspech obhajoby (úspechom by zrejme bolo iné rozhodnutie vo veci samej) avšak vytvára predpoklad, aby práva na obhajobu boli realizované v súdnom konaní.

Pre úplnosť tejto časti v jej závere uvádzam (striktne jazykom zákona) podstatné náležitosti obžaloby, ktoré táto musí obsahovať, a to aj napriek skutočnosti, že niektorým obsahovým náležitostiam obžaloby som sa venoval už vyššie v texte.

Obžaloba teda v súlade s ust. § 235 Trestného poriadku obsahuje:

- a) označenie prokurátora, dátum a miesto spísania obžaloby,
- b) meno a priezvisko obvineného, dátum a miesto jeho narodenia, bydlisko, prípadne iné údaje potrebné na to, aby sa nemohol zameniť s inou osobou; ak ide o osobu podliehajúcu právomoci vojenských súdov, uvedie sa aj hodnosť obvineného a útvar, ktorého je alebo bol príslušníkom,
- c) obžalobný návrh, v ktorom musí byť označený skutok, pre ktorý je obvinený stíhaný, s uvedením miesta, času a spôsobu jeho spáchania, prípadne s uvedením iných skutočností, ak ich treba na to, aby skutok nemohol byť zamienený s iným a aby bolo odôvodnené použitie určitej trestnej sadzby; ďalej sa uvedie právna kvalifikácia skutku s uvedením zákonného pomenovania trestného činu, o ktorý v tomto skutku ide, aj príslušné ustanovenie Trestného zákona a všetky zákonné znaky vrátane tých, ktoré odôvodňujú určitú trestnú sadzbu,
- d) ak sa vo veci konalo vyšetrovanie, odôvodnenie obžalobného návrhu, ktoré obsahuje opísanie skutkového deja s uvedením dôkazov, ktoré odôvodňujú podanie obžaloby, obhajobu obvineného a stanovisko prokurátora k nej, ako aj právne úvahy, ktorými sa prokurátor spravoval,
- e) dôkazy, ktoré prokurátor navrhuje vykonať na hlavnom pojednávaní, a zoznam vecných dôkazov, ktoré predkladá súdu s obžalobou, spismi a ich prílohami, a
- f) návrh na uloženie ochranného opatrenia, ak sú na to splnené zákonné podmienky.

Dohoda o vine a treste

Inštitút konania o dohode o vine a treste spolu s obžalobou predstavuje právnu skutočnosť, ktorou sa trestné konanie posúva zo štádia prípravného konania do konania pred súdom. Dohoda o vine a treste je preto upravená jednak v ust. §§ 232 – 233 Trestného poriadku, ako úkon prokurátora a de facto spôsob ukončenia prípravného konania a následne ako spôsob ukončenia veci súdom medzi osobitnými spôsobmi konania (§§ 331 – 335 Trestného poriadku).

Kým v §§ 232 – 233 sú upravené najmä podmienky pre uzavretie dohody, jej náležitosti a pod., v §§ 331 – 335 je upravený najmä spôsob jej prejednania a schválenia zo strany súdu.

Zmyslom tohto inštitútu je odklon od konania zdĺhavého hlavného pojednávania, a tým dosiahnutie zjednodušeného vybavenia veci. Týmto konaním sa pritom obvinený vzdáva práva na prejednanie svojej veci pred nezávislým a nestranným súdom na hlavnom pojednávaní a trest mu súd uloží bez dokazovania viny.

Ako už bolo spomínané ide o formu tzv. odklonu (diversion), teda určitý špecifický postup odlišujúci sa od štandardného priebehu trestného konania. Jeho podstatou je posúdenie podmienok na uzavretie dohody ako dvojstranného právneho úkonu medzi prokurátorom a obvineným o priznaní spáchania skutku, o uznaní viny, o prijatí trestu, prípadne aj o ďalších výrokoch.

Konanie o dohode o vine a treste pozostáva z dvoch štádií, a to uzavretie dohody o vine a treste a následne jej schválenie súdom. S ohľadom na zameranie tejto práce sa nebudem venovať schváleniu dohody o vine a treste súdom, ale túto časť práce

venujem len podmienkam uzavretia dohody o vine a treste a niektorým problémovým otázkam súvisiacim s obhajobou obvineného.

V prvom štádiu (uzavretia dohody o vine a treste, resp. ešte pred tým, než k samotnému uzavretiu dohody dôjde) teda prokurátor skúma splnenie zákonných podmienok na začatie konania. Tieto podmienky sú splnené, ak:

- výsledky vyšetrovania, alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú záver, že skutok je trestným činom a že ho spáchal obvinený,
- obvinený sa k trestnému činu priznal, uznal vinu a
- ďalšie dôkazy nasvedčujú pravdivosti jeho priznania.⁶⁶

Ak teda prokurátor dospeje k záveru o potrebe realizovať konanie o dohode o vine a treste, postupom opísaným Trestným poriadkom (§§ 232 a nasl.) dôjde k uzavretiu dohody buď o všetkých relevantných výrokoch (absolútna dohoda⁶⁷), alebo sa uzavrie len čiastočná dohoda, pričom zákon upravuje postup prokurátora v súvislosti so skutočnosťami, na ktorých sa obvinený a prokurátor nedohodli.

Dohoda o vine a treste obsahuje:

- a) označenie účastníkov dohody, dátum, miesto a čas jej spísania,
- b) opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za ktorých k nemu došlo tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným skutkom, právnu kvalifikáciu trestného činu, ktorý bol skutkom spáchaný,

⁶⁶pre podrobnosti o postupe pri posudzovaní splnenia podmienok konania o dohode o vine a treste pozri aj vyhlášku Ministerstva spravodlivosti SR č. 619/2005 Z.z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznání viny a prijatí trestu.

⁶⁷Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 220

a to aj s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona,

c) druh, výmeru a spôsob výkonu trestu,

d) rozsah a spôsob náhrady škody, ak bola činom spôsobená,

e) ochranné opatrenie, ak prichádza do úvahy jeho uloženie.

Dohodu o vine a treste podpíšu na znak súhlasu prokurátor, obvinený, obhajca a poškodený, ak úspešne uplatnil nárok na náhradu škody a zúčastnil sa konania.

Ak došlo k uzavretiu dohody o vine a treste, prípadne o ďalších výrokoch, prokurátor podá súdu návrh na schválenie tejto dohody, čím prípravné konanie končí a vec prechádza do štádia konania pred súdom.

Nedá mi nevrátiť sa ešte na chvíľu k samotnej podstate tohto inštitútu, ktorý je v právnom poriadku Slovenskej republiky novinkou.

Cieľ dohody o vine a treste, predstavujúci zefektívnenie trestného konania je zaiste v poriadku. Otázka ale znie, či sa dohoda o vine a treste nezvrhne na akési obchodovanie medzi obvineným a prokurátorom?⁶⁸

Ak je totiž páchatel naozaj vinný, ak platí, že orgány činné v trestnom konaní a súdy vykonávajú svoje kompetencie tak ako im to zákon ukladá, a ak zároveň platí, že trestné sadzby stanovené trestným zákonom sú adekvátne konaniu, ktoré sankcionujú potom neviem, či je z hľadiska elementárnej spravodlivosti spravodlivým znižovanie trestnej sadzby na základe dohodovacieho konania, hoci legálne a legitímne to zaiste je.⁶⁹

⁶⁸ v podstate aj anglický preklad uvedeného inštitútu – „plea bargaining“ k tomu zväzda, nakoľko druhé slovo názvu doslova znamená výhodnú kúpu, či obchod – pozn. autora

⁶⁹ porovnaj ust. § 39 ods. 4 Trestného zákona

A navyše, nebude dohoda o vine a treste znamenať nespravodlivé odsúdenia nevinných obvinených ?

Podľa môjho názoru (a nielen podľa môjho názoru⁷⁰) tomu tak môže byť napríklad v situácii, keď sa nevinný obvinený pri absencii dostatku dôkazov potvrdzujúcich jeho nevinu prizná k skutku, pretože nebude chcieť riskovať uloženie vysokého trestu v prípade, že svoju nevinu nepreukáže (hoci dokazovanie nevinu by malo byť v zmysle zásady prezumpcie nevinu v kompetencii orgánov činných v trestnom konaní a súdu, nie obvineného).

Odpoveď na túto, resp. aj ďalšie vyvstávajúce otázky prinesie až dlhodobá prax.

Vo vyššie uvedenom texte bolo pre účely tejto práce zhrnuté prípravné konanie ako určité štádium, ktorým prechádza trestné konanie.

Prípravné konanie je teda relatívne samostatným štádiom trestného konania, ktoré má pomocnú úlohu a má predbežný charakter voči súdnemu konaniu.

Pokiaľ sa týka účelu prípravného konania, tento sa dá odvodiť od účelu celého trestného konania, a síce náležito objasniť skutkový stav tak, aby bol páchatel' trestného činu spravodlivo potrestaný.

Jeho účel a význam vyplýva z jeho zaradenia v celkovej štruktúre trestného konania, najmä z vymedzenia účelu a významu štádií trestného konania, ako základných časových úsekov trestného konania, ich nadväznosti a vzájomnej podmienenosti vrátane vzájomného ovplyvňovania.⁷¹

Účelom prípravného konania je zistiť trestné činy a odhaliť ich páchatel'ov, zaistiť vykonanie neodkladných,

⁷⁰ porovnaj Šafáriková M., Dohodovacie konanie, Bulletin slovenskej advokácie č. 3/2007, SAK Bratislava, str. 35

⁷¹ Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, C.H. Beck, Praha 2003, s. 13

neopakovateľných a ďalších úkonov, vyhľadať dôkazy, ktoré sú potrebné pre rozhodnutie prokurátora o tom či podá obžalobu, alebo rozhodne iným spôsobom vo veci samej.

Ak v tomto štádiu nie sú prvotnými úkonmi zabezpečené rozhodujúce dôkazy, ťažko možno očakávať úspešné prejednanie veci pred súdom. Úlohou prípravného konania by malo byť čo najrýchlejšie zhromaždenie, preverenie a vykonanie dôkazov v takom rozsahu, aby trestná vec mohla byť rozhodnutá.

Ako vyplýva z dôvodovej správy k Trestnému poriadku, prípravné konanie, ako relatívne samostatné štádium trestného konania má plniť voči súdnemu konaniu pomocnú úlohu a mať predbežný charakter. Pre želateľný výsledok trestného konania musí byť prípravné konanie charakterizované veľmi rýchlym a účinným postupom príslušných orgánov.

Na strane druhej ako uvádza A. Jalč, prípravné konanie nemá len pomocnú a predbežnú funkciu, lebo jeho úlohou je v podstate objasniť vec zo všetkých hľadísk, a ako sa ukazuje, vo väčšine prípadov má rozhodujúcu úlohu.⁷²

Podľa P. Šámala⁷³ prípravné konanie plní tieto základné funkcie:

- a) vyhľadávaciu (zistovaciu) funkciu, ktorá spočíva v tom, že sa v jeho rámci zisťujú podklady potrebné na prejednanie veci v konaní pred súdom, a to hlavne metódami, ktoré sú vlastné policajnej práci,
- b) zaisťovaciu (fixačnú) funkciu, ktorá spočíva v zabezpečení a zhromaždení hlavne takých dôkazov, ktoré z dôvodu ich znehodnotenia alebo

⁷² Jalč, A.: Niekoľko poznámok k novým trendom v trestnom konaní, Justičná revue, 12/2003, str. 1160

⁷³ Šámal, P. a kol.: d.c. v pozn. 42, str. 14

- poškodenia, či zničenia by nebolo možné vykonať na hlavnom pojednávaní,
- c) filtračnú (verifikačnú), ktorá zaisťuje, aby pred súd boli postavené len osoby, u ktorých je dané dostatočne odôvodnené podozrenie, že spáchali žalovaný trestný čin, čím dochádza k ochrane nevinných osôb.

Podobne, aj keď s malými odlišnosťami (a jednou funkciou navyše) vymedzuje funkcie prípravného konania prof. Ivor. Podľa neho má prípravné konanie nasledovné funkcie:

- vyhľadávaciu funkciu, ktorá spočíva v tom, že v tomto štádiu sa odhaľujú latentné (skryté) trestné činy a latentné dôkazy,
- zabezpečovaciu funkciu, ktorá spočíva v zaistení pominuteľných dôkazov, ktoré by nebolo možné vykonať v konaní pred súdom, čím sa predíde hroziacemu zničeniu alebo znehodnoteniu dôkazov,
- verifikačnú (filtračnú) funkciu, ktorá zabraňuje tomu, aby boli pred súd postavené osoby, u ktorých podozrenie z trestnej činnosti nie je dostatočne odôvodnené a tiež tomu, aby boli súdy preťažené nedostatočne objasnenými prípadmi alebo prípadmi, ktoré nezakladajú podozrenie z trestných činov obvinených a
- odklonnú funkciu, ktorej podstatou je možnosť vybavovania trestných vecí mimo konania pred súdom, a to najmä podmieneným zastavením trestného stíhania (§§ 216 a nasl. TP), zmierom (§

220 TP), prípadne konaním o dohode o vine a treste (§§ 232 a nasl. TP).⁷⁴

V dobe pred rekodifikáciou trestného práva sa problematikou prípravného konania zaoberal V. Mathern⁷⁵, ktorý konštatoval, že by sa už mali skončiť diskusie o tom, ktoré štádium trestného konania má väčší význam. Prípravné konanie má za úlohu zhromaždiť, preveriť a vykonať dôkazy v takom rozsahu, aby vec mohla byť predložená súdu, ktorý po vykonaní dôkazov v podmienkach kontradiktórnosti, bezprostrednosti, ústnosti, verejnosti a za aktívnej účasti strán a ich komplexného vyhodnotenia vynesie svoje rozhodnutie.

Účel prípravného konania je treba odvodiť od účelu trestného konania ako celku, ktorým je náležito zistiť trestné činy a spravodlivo potrestať ich páchatel'ov. Základným zmyslom prípravného konania je zaobstaranie podkladov pre rozhodnutie, či má byť podaná obžaloba (alebo návrh na dohodu o vine a treste) a teda či sa má vecou zaoberať súd, alebo má byť od stíhania obvineného určitým spôsobom upustené.

V prípravnom konaní sa tiež zaisťujú dôkazy a osoba obvineného pre budúce trestné konanie pred súdom. Dokazovanie sa pritom vykonáva takým spôsobom a v takom rozsahu, ktorý je potrebný pre rozhodnutie, či má byť podaná obžaloba, alebo návrh na schválenie dohody o vine a treste, alebo je na mieste iné vyriešenie veci. Predovšetkým sa má jednať o zhromaždenie a zaistenie takých dôkazov, ktoré by súd nemohol vykonať s časovým odstupom na hlavnom pojednávaní, a to buď vzhľadom na riziko ich dočasnosti, alebo vzhľadom k možnosti ich znehodnotenia, či poškodenia.

⁷⁴ porovnaj Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 546-547

⁷⁵ Mathern, V.: Aké budú nové trestnoprávne kódexy? (Úvahy nad návrhmi nového Trestného zákona a Trestného poriadku 1.časť), Justičná revue 11/2003 str. 976

Preto je jednou z úloh prípravného konania, pokiaľ možno čo najrýchlejšia reakcia sa spáchanie trestného činu, ktorá má tiež zabrániť strate alebo znehodnoteniu dôkazov a tiež úniku páchatel'a pred trestnou zodpovednosťou.

Práve preto Trestný poriadok upravuje poriadkové lehoty pre vyšetrovanie.

Ako už bolo spomenuté prípravné konanie tiež zabraňuje tomu, aby pred súd boli postavení tí obvinení, u ktorých nie je dostatočné podozrenie, že spáchali trestný čin. Týmto majú byť chránené nevinné osoby a rovnako tak osoby, u ktorých podozrenie zo spáchania trestného činu nie je dostatočne odôvodnené. V tomto smere majú prípravné konanie viesť ako orgány činné v trestnom konaní, tak aj obhajoba obvineného.⁷⁶

Ako už tiež bolo spomenuté, aj keď má prípravné konanie vo vzťahu ku konaniu pred súdom predbežný charakter aj napriek tomu významne ovplyvňuje priebeh súdneho konania. Hlavné pojednávanie sa totiž uskutočňuje na podklade podanej obžaloby a vyšetrovacieho spisu z prípravného konania. Preto výsledky prípravného konania v podstatnej miere určujú obsah a rozsah konania pred súdom, pričom je zo zákona zrejmé, že súd môže rozhodovať len o skutku, ktorý je uvedený v obžalobe.

V prípadoch stanovených zákonom je súd oprávnený vykonať dôkaz tiež tak, že prečíta zápisnicu o výpovedi obvineného, svedka, alebo znalca, ktorá bola realizovaná v prípravnom konaní. V niektorých prípadoch konania pred súdom dokonca vôbec nie je možné vykonať dôkaz inak, ako prečítaním zápisnice z prípravného konania. Bude tomu tak napr. pri ohliadke, prehliadke tela, výsluchu svedka, ktorý medzitým zomrel a podobne. Preto majú výsledky dokazovania v prípravnom

⁷⁶ porovnaj Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 96

konaní značný význam pre výsledok dokazovania na hlavnom pojednávaní, a tým aj pre rozhodnutie na ňom.

Cieľom prípravného konania ako úseku trestného konania je teda v zmysle zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci (§ 2 ods. 10 TP) také zistenie skutkového stavu, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu, ktorý je nevyhnutný pre rozhodnutie orgánov činných v trestnom konaní. Pri dosahovaní tohto cieľa by sa mali uvedené orgány snažiť o to, aby ani jeden trestný čin neostal neodhalený a aby sa žiadny páchatel' trestného činu nevyhol trestnej zodpovednosti.⁷⁷

Úplne vec zjednodušiť, úlohou prípravného konania je získať dostatočný podklad pre rozhodnutie, či má byť vo veci podaná obžaloba (§ 234 TP) a vec má byť ďalej prejednávaná súdom, teda či vec prejde z predsúdnych štádií trestného konania do štádií súdnych, pričom je potrebné podotknúť, že trestná vec prechádza do súdneho konania aj podaním návrhu dohody o vine a treste (§ 232 TP), alebo má byť od ďalšieho trestného stíhania trvalo alebo dočasne upustené, čo znamená, že prípravné konanie skončí postúpením veci (§214 TP), zastavením trestného stíhania (§215 TP), podmiennečným zastavením trestného stíhania (216 TP), podmiennečným zastavením trestného stíhania spolupracujúceho obvineného (§ 218 TP), schválením zmieru a zastavením trestného stíhania (§ 220 TP), prerušením trestného stíhania (§ 228 TP).

⁷⁷ Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, C.H. Beck, Praha 1997, s. 187

Obhajoba a prípravné konanie.

V doterajšom pomerne rozsiahlom texte tejto práce som sa zaoberal inštitútmi, ktoré sú kľúčovými pre túto tému, a to najmä inštitútom prípravného konania a zásadou práva na obhajobu vo všeobecnosti.

Uvedený postup nebol bezúčelný, ale jeho cieľom bolo „pripraviť pôdu“ pre nasledujúcu časť tejto práce.

Úlohou nasledujúceho textu je totiž podrobne rozobrať jednotlivé čiastkové práva na obhajobu, a to vo svetle prípravného konania s poukazom na problémové aspekty tohto práva v prípravnom konaní. Už v doterajšom texte som pritom na niektoré problémové aspekty poukázal.⁷⁸ Navyše je každé čiastkové právo na obhajobu rozoberané ako z pohľadu súčasnej právnej úpravy, tak aj z pohľadu navrhovanej novely Trestného poriadku, ktorá je v súčasnosti v pripomienkovom konaní.⁷⁹

Ako už bolo uvedené právo obvineného na obhajobu pozostáva z viacerých čiastkových práv, a to najmä:

1. právo obvineného vedieť z čoho je obvinený (§ 34, § 206),
2. právo osobnej obhajoby (§34), ktoré môže obvinený realizovať buď aktívnym spôsobom (najmä výpoveďou, účasťou na úkonoch, navrhovaním dôkazov a pod.), alebo pasívnym spôsobom vo forme využitia práva odoprieť výpoveď,⁸⁰

⁷⁸ pozri najmä časť práce týkajúcu sa prípravného konania – pozn. autora

⁷⁹ ide o návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov publikovaný na internetovej stránke www.justice.gov.sk – pripomienkové konanie začalo dňa 18.10.2007 - pozn. autora

⁸⁰ podľa čl. 50 ods. 4 Ústavy SR práva odoprieť výpoveď nie je možné obvineného pozbaviť nijakým spôsobom

3. povinnosť orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivo rozhodnúť (§ 2 ods.10),
4. povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu poučiť obvineného o práve na obhajobu a poskytnúť mu plnú možnosť na jeho uplatnenie (§ 34 ods. 4),
5. právo zvoliť si obhajcu a vykonávať právo na obhajobu cestou svojho obhajcu (§34, §36 a ďalšie),
6. právo na povinnú obhajobu (§37, §38), resp. právo na ustanovenie obhajcu v prípade, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby (§40 ods. 2).

Právo obvineného vedieť z čoho je obvinený

Súčasná právna úprava a jej problémové otázky

Dotknuté čiastkové právo obvineného na obhajobu v prípravnom konaní je uvedené v ust. § 34 Trestného poriadku (ako logická súčasť ostatných tam uvedených čiastkových práv na obhajobu), v ust § 206 Trestného poriadku v súvislosti so vznesením obvinenia, ako aj v inštitúte preštudovanie vyšetrovacieho spisu na záver vyšetrovania podľa ust. § 208 Trestného poriadku.

Nedá mi nespomenúť, že toto právo na obhajobu je uvedené aj vo všeobecnom inštitúte nahliadnutia do spisu podľa ust. § 69 Trestného poriadku.⁸¹

V zmysle v súčasnosti platného a účinného Trestného poriadku by v štádiu prípravného konania podľa môjho názoru zrejme nemali byť väčšie problémy s týmto čiastkovým atribútom práva na obhajobu - **právom obvineného vedieť z čoho (akého skutku a akého trestného činu) je obvinený.**

Dovoľujem si tu poukázať na pomerne podrobnú úpravu inštitútu vznesenia obvinenia obsiahnutú v ust. § 206 Trestného poriadku, podľa ktorej uznesenie o vznesení obvinenia musí okrem iných skutočností obsahovať opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za ktorých k nemu došlo tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným skutkom, zákonného pomenovania trestného činu, o ktorý v tomto skutku ide, a to aj s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona a skutočností, ktoré odôvodňujú vznesenie obvinenia.

Navyše dotknutá úprava zakotvuje povinnosť policajta uznesenie o vznesení obvinenia (a rovnako aj uznesenie, ktorým bolo jednak začaté trestné stíhanie a súčasne vznesené obvinenie – porovnaj § 206 ods. 2 Trestného poriadku) ihneď oznámiť obvinenému a v prípade, že bolo uznesenie oznámené jeho vyhlásením, povinnosť policajta bez meškania vydať obvinenému rovnopis tohto uznesenia.

Zárukou rešpektovania práva obvineného vedieť z čoho je obvinený predstavujú aj odseky 4.-6. citovaného zákonného ustanovenia, ktoré upravujú postup v prípade zistenia ďalšieho skutku, pre ktorý nebolo dovtedy vznesené obvinenie resp. ďalšieho čiastkového útoku pokračovacieho trestného činu, na

⁸¹ porovnaj napr. nález Ústavného súdu ČR, č. IV.ÚS 472/2000, kde ústavný súd skonštatoval, že právo obvineného nahliadnuť do spisu je jednou zo zložiek jeho práva na obhajobu a preto obmedzenie tohto práva i keď je zákonom pripustené treba vždy náležito zdôvodniť.

ktorý sa uznesenie o vznesení obvinenia nevzťahovalo (ods. 4, ods. 5), prípadne postup v situácii, že skutok, pre ktorý bolo vznesené obvinenie je iným, alebo aj ďalším trestným činom, ako bol v uznesení o vznesení obvinenia právne kvalifikovaný (ods. 6).

Podľa ust. § 206 ods. 4 totiž ak v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania vyjde najavo skutočnosť, ktorá dostatočne odôvodňuje záver, že obvinený spáchal ďalší skutok, na ktorý sa uznesenie o vznesení obvinenia nevzťahovalo, vznesie policajt obvinenie aj pre tento ďalší skutok.

Podobne podľa ods. 5 citovaného ustanovenia ak v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania vyjde najavo skutočnosť, ktorá dostatočne odôvodňuje záver, že obvinený spáchal pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia ďalší čiastkový útok pokračovacieho trestného činu, na ktorý sa uznesenie o vznesení obvinenia nevzťahovalo, rozšíri uznesením policajt obvinenie aj pre tento ďalší čiastkový útok pokračovacieho trestného činu.

Je evidentné, že aj na tieto odseky ust. § 206 Trestného poriadku sa analogicky musí vzťahovať ust. § 206 ods. 1 Trestného poriadku o povinnosti orgánu činného v trestnom konaní, ktorý takto rozširuje (či de facto nanovo vznáša obvinenie - § 206 ods. 4 Trestného poriadku) obvineného s touto skutočnosťou ihneď oboznámiť.

Pochybením zákonodarcu možno je, že táto skutočnosť nie je v zákone *expressis verbis* vyjadrená, čo by možno v záujme právnej istoty nebolo na škodu.

Právo obvineného vedieť z čoho je obvinený reprezentuje aj ods. 6 ust. § 206 Trestného poriadku, ktorý upravuje situáciu, že v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania vyjde najavo, že skutok, pre ktorý bolo vznesené obvinenie, je iným

trestným činom alebo aj ďalším trestným činom, ako bol v uznesení o vznesení obvinenia právne kvalifikovaný.

V takom prípade je povinnosťou policajta písomne upozorniť obvineného na túto okolnosť.

V súvislosti s právom obvineného vedieť z čoho je obvinený (a v spojitosti s tým) náležitej prípravy osobnej obhajoby, či obhajoby prostredníctvom obhajcu je treba spomenúť aj ust. § 234 ods. 2 Trestného poriadku, ktoré upravuje povinnosť prokurátora upozorniť obvineného a tam uvedené subjekty pred podaním obžaloby na zamýšľanú zmenu právnej kvalifikácie skutku.

Obžalobu je totiž v súlade so zásadou totožnosti skutku možné podať len pre skutok, pre ktorý sa vznieslo obvinenie. Ak prokurátor mieni tento skutok posudzovať ako iný trestný čin, než ako ho posudzoval policajt, upozorní na to pred podaním obžaloby obvineného, obhajcu a poškodeného a zistí, či so zreteľom na zamýšľanú zmenu navrhujú doplniť vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie.

Je však na prokurátorovi, aby posúdil, či navrhované doplnenie vyšetrovania je potrebné, alebo nie.

Ak totiž prokurátor nepovažuje navrhované doplnenie za potrebné, zákon mu dáva oprávnenie odmietnuť ho, s tým, že o tom urobí záznam do spisu a vyrozumie osobu, ktorá takýto návrh podala.⁸²

Obsahovo a hlavne účelom podobné ustanovenie (ktoré sa síce už netýka prípravného konania, ale hlavného pojednávania, no pre úplnosť rozoberanej problematiky ho treba spomenúť) je ust. § 284 ods. 2 Trestného poriadku, podľa ktorého môže súd uznať obžalovaného za vinného z trestného činu podľa prísnejšieho ustanovenia zákona, ako podľa ktorého ho

⁸² pozri aj časť tejto práce, kde sa totožnosti skutku bližšie venujem, a to časť tejto práce týkajúca sa prípravného konania, konkrétne ukončenia prípravného konania podaním obžaloby – poznámka autora

posudzovala obžaloba iba vtedy, ak obžalovaného na možnosť tohto prísnejšieho posudzovania skutku upozorní skôr ako vyhlási dokazovanie za skončené a v prípade, že obžalovaný prípadne jeho obhajca o to požiada aj za splnenia podmienky poskytnutia novej lehoty na prípravu obhajoby.

Právo na obhajobu, konkrétne právo vedieť z čoho je osoba obvinená predstavuje v prípravnom konaní (ale aj v konaní pred súdom) aj inštitút nazerania do spisov podľa ust. § 69 Trestného poriadku.

Podľa citovaného ustanovenia majú (okrem iných) obvinený a jeho obhajca právo nazerať do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená a robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí.

Také isté právo má zákonný zástupca obvineného (a aj ďalších tam uvedených osôb) ak tieto osoby sú pozbavené spôsobilosti na právne úkony alebo ich spôsobilosť na právne úkony je obmedzená.

Je zrejmé, že obvinený sa realizáciou tohto práva môže dozvedieť oveľa viac o skutočnostiach, ktoré sa mu kladú za vinu, ako keby svoje poznanie obmedzil iba na obsah uznesenia o vznesení obvinenia, či ďalších písomnosti, ktoré sú orgány činné v trestnom konaní povinné mu doručiť.

Obsah vyšetrovacieho spisu mu totiž môže napovedať o skutočnostiach, ktoré sa mu kladú za vinu oveľa viac. Vyšetrovací spis totiž obsahuje všetky vykonané úkony.

Inými slovami povedané, obvinený resp. jeho obhajca sa štúdiom vyšetrovacieho spisu môžu dôslednejšie pripraviť na výkon obhajoby. Ak je totiž napríklad obvinenie postavené na

svedeckých výpovediach, potom je možnosťou obhajoby tieto spochybníť, či výpoveďami iných svedkov tieto vyvrátiť.

Podľa ods. 2 citovaného ustanovenia môže orgán činný v trestnom konaní v prípravnom konaní právo nazerať do spisu a s ním spojené práva zo závažných dôvodov odmietnuť, a to najmä v prípade ak v spise nemožno urobiť také opatrenia, ktoré by zabránili zmareniu alebo podstatnému sťaženiu dosiahnutia účelu trestného stíhania.

Zákonodarca považuje právo obvineného vedieť z čoho je obvinený v tejto súvislosti za tak dôležité, že ustanovuje povinnosť prokurátora urýchlene preskúmať závažnosť dôvodov, z ktorých orgán činný v trestnom konaní toto právo odmietol, a to na žiadosť osoby, ktorej sa odmietnutie týka.

Ak právo nahliadať do spisu a s ním spojené ostatné práva zo závažných dôvodov odmietol prokurátor, preskúmať dôvodnosť odmietnutia je povinný nadriadený prokurátor.

Tieto práva však nemožno odoprieť obvinenému a obhajcovi (a poškodenému) po tom, čo boli upozornení na možnosť preštudovať spisy.

Rovnako nemožno odoprieť tomu, kto má právo byť pri úkone prítomný, nazretie do zápisnice o tomto úkone.

Právo vedieť z čoho je osoba obvinená je v tomto ustanovení zvýraznené skutočnosťou, že obvinenému a jeho obhajcovi nemožno odoprieť nazretie do uznesenia o vznesení obvinenia.

Odopretie nahliadnutia do spisu má však podľa môjho názoru negatívny vplyv na realizáciu ďalšieho čiastkového práva na obhajobu, a to práva vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa obvinenému kladú za vinu a dôkazom o nich.

V tejto súvislosti (odopretia nahliadnutia do vyšetrovacieho spisu) je problémom pritom najmä formulácia zákona: **vyjadriť**

sa o dôkazoch o skutočnostiach, ktoré sa obvinenému kladú za vinu.

Ako sa totiž môže obvinený už na začiatku konania voči svojej osobe (teda po vznesení obvinenia a vo svojej prvej výpovedi) vyjadriť k dôkazom o skutočnostiach, ktoré sa mu kladú za vinu, keď postup orgánov činných v trestnom konaní je v praxi taký, že do spisu obvineného, či jeho obhajcu „pustia“ až po realizácii prvého výsluchu obvineného?

Čiastkové právo na obhajobu – právo obvineného vedieť z čoho je obvinený predstavuje podľa môjho názoru aj právo na preštudovanie vyšetrovacieho spisu po tom, čo bolo vyšetrovanie skončené. Dotknuté právo je upravené v ust. § 208 Trestného poriadku a garantuje obvinenému i jeho obhajcovi (samozrejme, že aj ďalším tam uvedeným subjektom) možnosť v primeranej lehote preštudovať vyšetrovací spis a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania, prípadne skráteného vyšetrovania. Policajt je pritom povinný upozorniť obvineného a jeho obhajcu na možnosť využitia tohto práva najmenej tri dni vopred. Toto právo teda obvinenému i jeho obhajcovi umožňuje oveľa detailnejšie preniknúť do skutkových zistení vykonaných vyšetrovateľom, ktoré sa mu kladú za vinu a podať návrhy na doplnenie už vykonaného dokazovania. Je síce pravdou, že návrhy na doplnenie vyšetrovania môže policajt odmietnuť, ak ich nepovažuje za potrebné, avšak obvinený môže v súlade s ust. § 210 Trestného poriadku žiadať dozor vykonávajúceho prokurátora o preskúmanie takéhoto postupu policajta.

Návrh novely Trestného poriadku

V súvislosti s rozoberaným čiastkovým právom obvineného na obhajobu je zaujímavou novela Trestného poriadku, ktorá dotknuté právo vo viacerých smeroch modifikuje.

V prvom rade chcem poukázať na navrhovanú úpravu začatia trestného stíhania vo veci.

Ako už bolo vyššie v texte tejto práce spomenuté trestné stíhanie (a prípravné konanie) je možné podľa súčasne platného Trestného poriadku začať troma spôsobmi:

- vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania,
- vykonaním zaistovacieho, neodkladného, alebo neopakovateľného úkonu,
- spojením uznesenia o začatí trestného stíhania s uznesením o vznesení obvinenia.

Práve posledne uvedená možnosť znamená pre osobu obvineného najviac informácii o tom, čo sa jej kladie za vinu. Podľa môjho názoru je uvedená možnosť ako začať trestné stíhanie aj možnosťou, ktorá najviac rešpektuje práva obvineného. Až od momentu vznesenia obvinenia má totiž obvinený všetky práva, ktoré mu Trestný poriadok priznáva, a ktoré napríklad nemá (a keďže nikto nie je zatiaľ obvinený ani nemôže mať) v prípade, že je vedené len trestné stíhanie vo veci.

Inými slovami povedané, v takomto prípade (spojenia začatia trestného stíhania so vznesením obvinenia) neexistuje časová „medzera“ medzi začatím trestného stíhania vo veci a vznesením obvinenia a teda nie je napr. priestor vykonávať úkony trestného konania bez účasti obvineného, či jeho obhajcu.

V praxi orgánov činných v trestnom konaní sa totiž doposiaľ neraz stávalo, že po začatí trestného stíhania vo veci sa vykonávali aj také úkony trestného konania, ktoré by teoreticky

mohli byť vykonané až po vznesení obvinenia, a to zrejme s cieľom vyhnúť sa „neprijemnostiam“ spojeným s realizáciou práva na obhajobu.

Povedané ešte inak, orgány činné v trestnom konaní vo svojej praxi a s cieľom čo najrýchlejšie ukončiť vec neraz pri vznesení obvinenia (po tom, čo už určitý čas bolo realizované konanie vo veci) už rovno mali podklady takmer k ukončeniu vyšetrovania.

Takýto postup je podľa môjho názoru neprípustný, a to najmä z dvoch dôvodov.

Prvým z dôvodov neprípustnosti takéhoto postupu je práve realizácia práva obvineného na obhajobu napríklad cestou účasti jeho, či jeho obhajcu na vyšetrovacích úkonoch.

Druhým nemenej vážnym dôvodom je to, že takýto prístup znamená porušenie zásady kontradiktórnosti konania, ktorá má byť v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva realizovaná formou tzv. krížového výsluchu aj v prípravnom konaní, čo v prípade, keď je výsluch realizovaný pred vznesením obvinenia dodržané nemôže byť.⁸³

Preto je podľa môjho názoru pozitívom navrhovanej novely Trestného poriadku úprava začatia trestného stíhania, kde sa uvádza nasledovné: „Ak skutočnosti vyplývajúce z trestného oznámenia alebo inak zistené nasvedčujú, že bol spáchaný trestný čin a súčasne dostatočne odôvodňujú záver, že bol spáchaný určitou osobou, musí policajt súčasne postupovať aj podľa § 206 ods. 1, inak dôkazy vykonané v dobe od začatia

⁸³ porovnaj napr. Rozsudok vo veci Imbrioscia v. Švajčiarsko z 24.10.1993, Séria A, č. 275, v spojení s čl. 6, ods. 3 písm. d) Európskeho dohovoru o ľudských právach, ktorý upravuje, že každý kto je obvinený z trestného činu má právo vyslúchať, alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako svedkov proti sebe – tzv. právo na krížový výsluch, a to na základe citovaného rozsudku nielen v konaní pred súdom ale aj v prípravnom konaní.

trestného stíhania do vznesenia obvinenia nemožno v konaní použiť, ak nejde o neodkladný a zároveň neopakovateľný úkon.“⁸⁴

Načrtnutá úprava obligatórneho spojenia uznesenia o začatí trestného stíhania so vznesením obvinenia, ak sú pre vznesenie obvinenia splnené podmienky by podľa môjho názoru mohla viesť aspoň k čiastočnému odstráneniu vyššie uvedených problémových otázok.

Podobným pozitívom je podľa mňa aj navrhovaná úprava prerušenia trestného stíhania vo veci v prípade, že do troch mesiacov od začatia trestného stíhania neboli zistené skutočnosti oprávňujúce vykonať trestné stíhanie voči určitej osobe a zároveň je dokázané, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie sa stal a má znaky trestného činu. V takom prípade má policajt povinnosť ihneď trestné stíhanie prerušiť podľa § 228 ods.1⁸⁵

Naopak, v prípade ak do troch mesiacov od začatia trestného stíhania nebolo dokázané, že sa skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie stal a že má znaky trestného činu, trestné stíhanie sa skončením tejto lehoty (ipso facto) zastaví. O zastavení trestného stíhania policajt bez meškania upovedomí oznamovateľa a poškodeného a najneskôr do 48 hodín písomne vyrozumie prokurátora. (policajt teda podľa môjho názoru vychádzajúceho z gramatického výkladu navrhovaného ustanovenia v načrtnutom prípade nezastavuje trestné stíhanie, to je zastavené samotným uplynutím lehoty a splnením tam uvedených podmienok, ale iba o zastavení trestného stíhania upovedomí tam uvedené osoby).⁸⁶

⁸⁴ porovnaj navrhované znenie ust. § 199 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku – ide o návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov publikovaný na internetovej stránke www.justice.gov.sk – pripomienkové konanie začalo dňa 18.10.2007 (v ďalších poznámkach iba ako: „navrhované znenie Trestného poriadku“) - pozn. autora

⁸⁵ porovnaj navrhované znenie ust. § 199 Trestného poriadku

⁸⁶ tamtiež

Návrh novely Trestného poriadku ide dokonca až tak ďaleko, že v náväznosti na citované ustanovenie upravuje, že takto zastavené trestné stíhanie môže policajt opätovne začať len výnimočne, ak po zastavení trestného stíhania vyjdu najavo skutočnosti alebo dôkazy policajtovi alebo prokurátorovi skôr neznáme, ktoré by mohli same osebe alebo v spojení so skutočnosťami a dôkazmi už skôr známymi odôvodniť iný záver o tom, že sa skutok stal a že má znaky trestného činu. Na začatie trestného stíhania z tohto dôvodu je však navyše vždy potrebný predchádzajúci písomný súhlas sudcu pre prípravné konanie, o vydanie ktorého je policajt povinný požiadať do siedmich dní odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnosti alebo dôkaze odôvodňujúcom opätovné začatie trestného stíhania.⁸⁷

Citované navrhované znenia ustanovení Trestného poriadku sú podľa môjho názoru výrazným posunom správnym smerom, a to najmä pokiaľ ide o riešenie vyššie označených problémových otázok práva na obhajobu obvineného po začatí trestného stíhania a tiež prvkov kontradiktórnosti v prípravnom konaní.

Navyše posledné z citovaných navrhovaných zmien je aj pozitívom v súvislosti s efektivitou a rýchlosťou konania, aby orgány činné v trestnom konaní neboli dlhodobo zaťažované prípadmi, ktoré v trestnom konaní vlastne ani „nemajú čo hľadať.“

V súvislosti s právom obvinenej osoby vedieť z čoho je obvinená navrhovaná novela Trestného poriadku prináša aj úpravu § 206 ods. 6 Trestného poriadku.

Doterajšie znenie dotknutého odseku upravovalo povinnosť policajta písomne upozorniť obvineného na skutočnosť, že v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania vyšlo najavo, že skutok, pre ktorý bolo vznesené obvinenie, je iným

⁸⁷ tamtiež

trestným činom alebo aj ďalším trestným činom, ako bol v uznesení o vznesení obvinenia právne kvalifikovaný.

Navrhovaná novela citované ustanovenie dopĺňa o ďalšiu vetu, ktorá znie: „Ak sa však mení aj miesto, čas alebo spôsob spáchania trestného činu, prípadne iné skutočnosti a zákonné znaky uvedené v uznesení o vznesení obvinenia, v písomnom upozornení sa uvedie aj zmena týchto okolností v celom rozsahu.“⁸⁸

Podľa môjho názoru aj toto navrhované doplnenie predstavuje pozitívum, a to hlavne z pohľadu rozoberaného práva obvineného na informáciu o tom z čoho je obvinený v spojitosti s tým, aby v trestnom konaní nevznikali žiadne pochybnosti týkajúce sa totožnosti skutku pre ktoré sa trestné konanie vedie.

⁸⁸ porovnaj navrhované znenie ust. § 206 ods. 6 Trestného poriadku

Právo obvineného na osobnú obhajobu

Súčasná právna úprava a jej problémové otázky

Dotknuté čiastkové právo obvineného na obhajobu v prípravnom konaní je uvedené najmä v ust. § 34 Trestného poriadku, ako aj v inštitúte upravujúcom účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch vyšetrovania, prípadne skráteného vyšetrovania podľa ust. § 213 Trestného poriadku.

Pri tomto čiastkovom práve obvineného na obhajobu v prípravnom konaní pritom podľa môjho názoru vyvstáva viac potencionálnych problémov, ako tomu bolo pri čiastkovom práve na obhajobu rozoberanom v predchádzajúcej kapitole. Konečný verdikt, či naozaj ide o problémy však prinesie až právna prax.

Obsah právo obvineného na osobnú obhajobu je definovaný najmä v ust. § 34 Trestného poriadku, ale aj v ďalších procesných ustanoveniach.

Podľa citovaného ustanovenia má obvinený právo od začiatku konania proti svojej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a dôkazom o nich, má však právo odprieť vypovedať. Obvinený môže uvádzať okolnosti, navrhnúť, predkladať a obstarávať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy a podávať žiadosti a opravné prostriedky.

V záujme náležitej osobnej obhajoby sa musí obvinený predovšetkým dozvedieť o svojom práve vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a k dôkazom o nich. Musí byť preto oboznámený s tým, proti akému obvineniu sa má brániť.⁸⁹

⁸⁹ k tejto problematike pozri predchádzajúcu kapitolu – pozn. autora

Právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa obvinenému kladú za vinu je jeho oprávnením, nie povinnosťou a preto je na rozhodnutí samotného obvineného, ako toto právo využije.

V podstate má na výber dve možnosti, a to aktívne pristupovať k úkonom trestného konania a vo veci vypovedať, alebo vo veci vypovedať odmietnuť. Obvinený pritom musí byť orgánmi prípravného konania o týchto právach poučený.⁹⁰

V tejto súvislosti je zarážajúcou to, ako v praktickom živote orgány činné v trestnom konaní postupujú.

Ako už bolo uvedené podľa ust. § 34 Trestného poriadku má obvinený už od začiatku konania proti svojej osobe právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a dôkazom o nich.

Zaujímavou je tu formulácia zákona: **vyjadriť sa o dôkazoch** o skutočnostiach, ktoré sa obvinenému kladú za vinu.

No a tu v praxi nastáva kameň úrazu a pre mňa vyvstáva nezodpovedateľná otázka: „Ako sa môže obvinený už na začiatku konania voči svojej osobe (teda po vznesení obvinenia a vo svojej prvej výpovedi) vyjadriť k dôkazom o skutočnostiach, ktoré sa mu kladú za vinu, keď postup orgánov činných v trestnom konaní je v praxi taký, že do spisu obvineného, či jeho obhajcu „pustia“ až po realizácii prvého výsluchu obvineného?“

Ako som uviedol odpoveď na položenú otázku buď neexistuje, alebo je taká, že reálne toto právo obvinený nemá, čo je smutnejšie, ako prvý variant hovoriaci o tom, že odpoveď na položenú otázku neexistuje.

Aj preto je na starostlivom zvážení obvineného a jeho obhajcu, ako sa k svojmu prvému výsluchu po vznesení obvinenia

⁹⁰ porovnaj ust. § 34 ods. 4 Trestného poriadku

postaví, teda či vypovedať bude, alebo vypovedať (aj s ohľadom na uvedené) odmietne.⁹¹

Zastavme sa na chvíľu pri **možnosti obvineného vypovedať v trestnom konaní**.

Výsluch obvineného je vo všeobecnosti (a teda tiež pokiaľ ide o prípravné konanie) upravený v ust. § 121 a nasl. Trestného poriadku, pričom výsluch obvineného má orgán činný v trestnom konaní vykonávať tak, aby zistil podstatné skutočnosti dôležité pre trestné konanie. Aj pri výsluchu obvineného má teda byť uplatňovaná zásada zdržanlivosti a primeranosti a do osobných práv obvineného sa má zasahovať iba tak, ako je to potrebné k dosiahnutiu účelu trestného konania. K výpovedi ani k priznaniu nesmie byť obvinený nijakým nezákonným spôsobom donucovaný a pri výsluchu treba rešpektovať jeho osobnosť.

Zákon rešpektujúc práva obvineného v súvislosti s výsluchom *expressis verbis* upravuje spôsob poučenia obvineného, keď uvádza, že pred výsluchom musí byť obvinený poučený: "Ako obvinený máte právo vypovedať alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bol obhajca ustanovený. Máte právo žiadať, aby sa obhajca zúčastnil na vašom výsluchu a bez jeho prítomnosti nevypovedať." Toto poučenie sa obvinenému prečíta a v prípade potreby ešte aj primerane vysvetlí a obvinený podpisom potvrdí, že poučeniu porozumel. Obvineného treba poučiť aj o ďalších právach uvedených v § 34 ods. 1 až 3 a tiež o podmienkach doručovania písomností a následkoch s tým spojených.

⁹¹ k tomu podrobnejšie pozri ďalší text tejto časti

Pred samotným výsluchom treba obvineného oboznámiť so skutkom, ktorý sa mu kladie za vinu, a s jeho právnou kvalifikáciou.

V ust. § 121 ods. 3 sú navyše uvedené ďalšie poučovacie povinnosti orgánu vykonávajúceho výsluch vo vzťahu k obvinenému.

Pre samotný výkon obhajoby obvineného bude podstatný nielen výsluch, resp. vyjadrenia obvineného k samotnej veci,⁹² ale s ohľadom napríklad na formy odklonov v trestnom konaní⁹³ aj jeho vyjadrenia k svojej osobe.

Niektoré rozhodnutia v prípravnom konaní⁹⁴, totiž ako podmienku svojej aplikácie stanovujú aj otázky vzťahujúce sa na doterajší život obvineného, či ďalšie skutočnosti, ktoré sa dajú zistiť napríklad takzvanou výpoveďou obvineného k svojej osobe.

Ale späť k výpovedi obvineného k samotnej veci.

Podľa ust. § 122 ods. 2 Trestného poriadku musí byť obvinenému daná možnosť podrobne sa k obvineniu vyjadriť, najmä súvislo opísať skutočnosti, ktoré sú predmetom obvinenia, uviesť skutočnosti, ktoré obvinenie zoslabujú alebo vyvracajú, a ponúknuť o nich dôkazy.

Ide teda de facto o realizáciu práva na osobnú obhajobu pri výsluchu obvineného.

Právo podrobne sa vyjadriť má obvinený ako v prípade, že sa priznáva k spáchaniu skutku, tak aj v prípade, že obvinenie popiera. Toto právo môže realizovať sám, alebo prostredníctvom svojho obhajcu. Obhajca však nemôže byť vypočúvaný namiesto obvineného, a to bez ohľadu na skutočnosť, že inak vykonáva

⁹² zákon i teória trestného procesného práva rozoznáva pri výsluchoch osôb dôležitých pre trestné konania tzv. výsluch k osobe, kde sa osoba vyjadruje k svojim osobným, majetkovým, rodinným a podobným pomerom a kde sa zisťuje totožnosť takej osoby a tzv. výsluch k veci, kde sa osoba vyjadruje k skutkom, ktorý sa jej kladie za vinu – porovnaj ust. § 122 Trestného poriadku – pozn. autora

⁹³ pozri kapitolu o rozhodnutiach v prípravnom konaní – pozn. autora

⁹⁴ pozri kapitolu o rozhodnutiach v prípravnom konaní – pozn. autora

úkony za obvineného, ako jeho zástupca. Pri výsluchu je totiž obvinený nezastupiteľný⁹⁵.

Možnosť obvineného najprv sa samostatne vyjadriť k veci predstavuje zaujatie jeho vlastného postoja k obvineniu. Práve preto je vlastné vyjadrenie obvineného prostriedkom k uplatneniu obhajoby.

Na druhej strane tento postup umožňuje, aby orgán vykonávajúci výsluch mal možnosť posúdiť ako je obvinený schopný reprodukovať udalosti, ktoré sa odohrali v minulosti, aký k nim má postoj a koniec koncov aj to aký má postoj k samotnému obvineniu.

To mu samozrejme umožňuje aj zvoliť ďalšiu taktiku vedenia výsluchu, teda či a aké otázky obvinenému prípadne položí.

Ak by obvinený nedostal priestor samostatne vypovedať, nemusel by sa orgán vykonávajúci výsluch niektoré skutočnosti vôbec dozvedieť.

Z hľadiska taktiky výsluchu zo strany obvineného je preto vhodné sa na výpoveď náležito pripraviť, aby obvinený neuvádzal skutočnosti, ktoré jeho postavenie zoslabujú, ale na druhej strane aby nezabudol uviesť skutočnosti, ktoré sú pre jeho obhajobu podstatné.

Aj preto zákon umožňuje, aby obvinený mal pri svojej výpovedi pripravené písomné poznámky. Tieto majú byť heslovité, môže však ísť aj o dlhší súvislý text obsahujúci pasáže, ktoré chce obvinený pri svojej výpovedi použiť. Obvinený ale nemôže súvislo prečítať obsiahly text, pretože by už nešlo o ústnu výpoveď, ale iba o jednoduché prečítanie vopred pripraveného

⁹⁵ porovnaj Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplnené a prepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 15

textu. V takom prípade by bol vyslúchajúci orgán oprávnený neumožniť obvinenému nahliadnuť do písomných poznámok.⁹⁶

Podľa ust. § 122 ods. 3 Trestného poriadku obvinenému sa môžu klásť otázky na doplnenie výpovede alebo na objasnenie neúplností, nejasností alebo rozporov. Otázky sa musia klásť ohľaduplne a zrozumiteľne. Obvinenému sa však nesmú klásť otázky, v ktorých je obsiahnuté, ako na otázku odpovedať, otázky klamlivé ani otázky, ktoré by obsahovali skutočnosti, ktoré sa majú zistiť až z jeho výpovede. Otázky nesmú neodôvodnene zasahovať do súkromia vypočúvaného okrem zisťovania pohnútky činu.

Po vyjadrení obvineného k veci teda nasleduje (resp. môže nasledovať) kladenie otázok zo strany orgánu vykonávajúceho výsluch. Je potrebné uviesť, že otázky môžu byť obvinenému kladené až vtedy, čo mu bolo umožnené sa k veci najprv samostatne vyjadriť.

Ak by tomu tak nebolo a obvinený by rovno odpovedal na otázky vyšetrovateľa, resp. by vyšetrovateľ necitlivo zasiahol do jeho monológu a tento takýmto spôsobom prerušil, došlo by k porušeniu práva na obhajobu. Úplne iná by ale bola situácia, ak by obvinený odmietol možnosť samostatne sa k veci vyjadriť, ale požadoval by, aby mu boli rovno kladené otázky. Takáto situácia by sa mala zaznamenať v zápisnici o úkone a malo by sa pristúpiť k otázkam na obvineného.⁹⁷

Výpoveď obvineného sa ako celok (teda výpoveď k osobe, výpoveď k veci i odpovede na položené otázky zapisuje do zápisnice, a to spravidla podľa diktátu vypočúvajúceho v priamej reči a pokiaľ možno doslova.

⁹⁶ Mandák, V.: Může obviněný při výslechu svoji výpověď přečíst nebo ji učinit písemně?, Trestněprávní revue, 2002, č. 5, s. 156 a a nasl. in Vantuch, P. Obhajoba obviněného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 15

⁹⁷ porovnaj Vantuch, P. Obhajoba obviněného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 16

Zápisnica sa po skončení výsluchu musí predložiť obvinenému na prečítanie, alebo ak o to požiada, musí sa mu prečítať. Obvinený má právo žiadať, aby bola zápisnica doplnená alebo aby sa v nej vykonali opravy v súlade s jeho výpoveďou. O tom treba obvineného poučiť.

V prípade, že sa výsluch vykonal bez prirátia zapisovateľa, treba obvinenému zápisnicu pred podpisom prečítať alebo na prečítanie predložiť v prítomnosti nezúčastnenej osoby. Ak má obvinený proti obsahu zápisnice námietky, treba ich prejednať v prítomnosti prirátenej osoby a výsledok prejednávania zahrnúť do zápisnice.

Doposiaľ sme sa zaoberali situáciou, že obvinený chcel využiť svoje právo a vo veci vypovedal.

Druhú alternatívu predstavuje **možnosť obvineného vo veci nevypovedať**.

Obvinený totiž má nespochybniteľné právo odmietnuť vypovedať a realizovať tak svoje právo na osobnú obhajobu.

Obvinený pritom môže odmietnuť vypovedať úplne, t.j., že nebude vypovedať ani formou monológu a ani na vyšetrovateľom, či policajtom kladené otázky, alebo môže odmietnuť vypovedať formou monológu a obmedziť svoju výpoveď na otázky ktoré mu položí vypočúvajúci orgán.

Otázka znie, či by obvinený mohol odmietnuť vypovedať takým spôsobom, že síce vo forme monológu povie svoje stanovisko k veci, ale zároveň odmietne odpovedať na vysluchajúcim kladené otázky, pričom by tieto otázky boli potrebné napr. na objasnenie nezrozumiteľnosti jeho výpovede.

Mám za to, že aj takýto postup je možný (aj keď to zákon výslovne neupravuje), pričom svoj názor opieram o ust. § 122 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého k výpovedi nesmie byť

obvinený nijakým nezákonným spôsobom donucovaný v spojení so skutočnosťou, že aj kladenie otázok je integrálnou súčasťou výpovede obvineného. Ak teda obvinený zvolí takýto prístup podľa môjho názoru nie je reálne možné zo strany orgánu činného v trestnom konaní prinútiť ho svoj postoj zmeniť.

Svoje rozhodnutie odmietnuť vypovedať musí obvinený veľmi dobre zvážiť, a to najmä z toho pohľadu, či odopretím výpovede zlepší svoje postavenie, alebo nie. Uvedené rozhodnutie bude preto obvinený zrejme konzultovať so svojim obhajcom.

Ak obvinený skutok, ktorý sa mu kladie za vinu spáchal, môže odmietnutie výpovede znamenať sťaženú možnosť orgánu činného v trestnom konaní mu vinu aj preukázať.

Na druhej strane, pokiaľ sa skutku nedopustil môže odmietnutie výpovede znemožniť, aby sa orgán prípravného konania dozvedel o skutočnostiach, ktoré sú v prospech obvineného, a ktoré objektívne nemôže povedať nik iný (napr. nejaký svedok), nakoľko nositeľom dotknutých informácií je len samotný obvinený.

Aj v prípade, že sa obvinený rozhodne nevypovedať musí sa na predvolanie orgánu činného v trestnom konaní na výsluch dostaviť, nakoľko inak by mohol čeliť zaistovacím úkonom podľa Trestného poriadku⁹⁸

Tejto povinnosti sa nemôže nijako zbaviť, a to ani písomným vyhlásením adresovaným predvolávajúcemu orgánu, že odmieta vypovedať.⁹⁹

Obvinený teda môže využiť svoje právo nevypovedať iba tak, že sa na predvolanie orgánu činného v trestnom konaní dostaví a tam do zápisnice skonštatuje, že odmieta vypovedať.

⁹⁸ pozri napr. podmienky Predvedenia podľa ust. § 120 Trestného poriadku

⁹⁹ Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplnené a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 16

Ako už totiž bolo uvedené pri výsluchu je obvinený nezastupiteľný. Je tomu tak vždy, a to vrátane prípadov, kedy sa obvinený rozhodne, že nebude vypovedať. Toto právo (odmietnuť vypovedať) nemôže realizovať ani tak, že poverí svojho obhajcu, aby jeho odmietnutie vypovedať oznámil písomne, či osobne orgánu činnému v trestnom konaní.¹⁰⁰

Z uvedeného je nepochybné, že osobnú obhajobu môže obvinený realizovať aj pasívnym spôsobom vo forme využitia práva odoprieť výpoveď.

V praktickom ponímaní sa však doposiaľ mnohokrát stávalo, že využitie tohto (najzákladnejšieho) práva obvineného bolo zo strany orgánov prípravného konania chápané ako „dôkaz“ proti obvinenému, a to zrejme na základe subjektívneho zhodnotenia situácie príslušným orgánom prípravného konania.

Z teoretického hľadiska neuveriteľným (no v praxi nie nevyskytujúcim sa) prípadom bývala dokonca aj situácia, že sa takéto subjektívne hodnotenie dostávalo do odôvodnenia rozhodnutí vydávaných v prípravnom konaní.

Zrejme aj to viedlo zákonodarcu k chvályhodnej explicitnej úprave uvedenej v ust. § 201 ods. 4 in fine, keď stanovil, že odopretie výpovede sa nesmie použiť ako dôkaz proti obvinenému (aj keď je jasné, že ani akákoľvek explicita zákona nezabráni vnútornému subjektívnemu hodnoteniu takéhoto postoja príslušným orgánom prípravného konania).

Právo osobnej obhajoby obvineného pozostáva aj **z možnosti navrhopvať, predkladať a obstarávať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu.**

¹⁰⁰ porovnaj Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 15

V zásade pozitívne možno hodnotiť oprávnenie obvineného nielen navrhovať, ale aj obstarávať a predkladať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu.

Jedným dychom však hodno dodať, že načrtnutá možnosť obvineného nemá a v súlade so základnými zásadami trestného konania ani nemôže znamenať prenesenie dôkazného bremena na obvineného (to má aj podľa nového Trestného poriadku v prípravnom konaní na svojich pleciach orgán činný v trestnom konaní), ale má znamenať určitú (aj keď podľa mňa iba formálnu) „rovnosť zbraní.“

Nie je totiž možné porovnávať schopnosť celej mašinerie orgánov činných v trestnom konaní vyhľadávať a obstarávať dôkazy so schopnosťou samotného obvineného vykonávať takúto činnosť. Ak sa však obvinený do takéhoto „nerovného boja“ predsa len pustí, je možné pozitívne hodnotiť ust. § 119 ods. 3 Trestného poriadku, podľa ktorého v prípade oslobodenia spod obžaloby podľa ust. § 285 písm. a), b) alebo c)¹⁰¹ nahradí účelne vynaložené náklady obvineného na získavanie dôkazov štát.

Toto ustanovenie je však podľa môjho názoru potrebné rozšíriť. Obhajoba obvineného totiž nespočíva iba v dosiahnutí cieľa vo forme oslobodenia spod obžaloby, ale cieľom obhajoby je a má byť napríklad zmena právnej kvalifikácie žalovaného závažnejšieho trestného činu na menej závažný trestný čin, či napríklad zníženie trestu na základe zistenia poľahčujúcich okolností.

A o takom prípade, keď zmena právnej kvalifikácie trestného činu, či zníženie trestu obvinenému je výsledkom vyhľadania a obstarania dôkazov obvineným, prípadne jeho obhajcom

¹⁰¹ ide o oslobodenie spod obžaloby v prípade, že nebolo dokázané, že sa stal skutok, pre ktorý je obžalovaný stíhaný (písm. a)), že skutok nie je trestným činom (písm. b)), alebo že nebolo dokázané, že skutok spáchal obžalovaný (písm. c)). Náhrada nákladov obvineného sa teda nebude vzťahovať na situácie, keď obvinený nemohol „svojimi“ dôkazmi docieľiť oslobodenie – napr. že obžalovaný nebol pre nepríčetnosť trestne zodpovedný, či že zanikla trestnosť činu – pozn. autora

v spojitosti s na takúto činnosť vynaloženými nákladmi a ich náhradou už zákon nehovorí.

Podľa môjho názoru však aj takáto činnosť, ktorá nepochybne sleduje zámer kvalitnej a kvalifikovanej obhajoby by mala nájsť odozvu v podobe refundácie jej nákladov zo strany štátu.

Možno je načrtnutá téza trúfalou požiadavkou, ale podľa mňa sa trúfalosť tejto požiadavky priamo úmerne znižuje s tým, keď by náhrada takýchto trov bola limitovaná na situáciu, keď mal (napr. poľahčujúcu okolnosť) zistiť (no nezistil) orgán činný v trestnom konaní, resp. na situáciu, keď bez takejto kvalifikovanej činnosti obhajoby by bol obvinený uznaný za „vinného“ v podstate za to, za čo uznaný byť nemal, čo evidentne nemá byť cieľom trestného procesného práva a trestného konania.

Pokiaľ ide o **právo obvineného robiť návrhy a podávať žiadosti** je potrebné uviesť najmä nižšie naznačené súvislosti.

Obvinený môže podávať najmä návrhy na vykonanie dôkazov, či na doplnenie dokazovania, a to tak v prípravnom konaní, ako aj v konaní pred súdom.

V trestnom konaní však stále platí zásada náležitého zistenia skutkového stavu veci v rozsahu nevyhnutnom pre vydanie určitého rozhodnutia v príslušnom štádiu trestného konania. Na základe uvedenej zásady a jej elementárnej časti pojednávajúcej o tom, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné s rovnakou starostlivosťou zabezpečovať aj okolnosti svedčiace v prospech obvineného je možnosť obvineného navrhovať vykonávanie dôkazov len pomôckou obhajoby orgánom činným v trestnom konaní realizovať svoju zákonnú povinnosť.

Okrem možnosti navrhovať vykonanie určitých dôkazov má obvinený možnosť navrhovať aj spôsob rozhodnutia v prípravnom

konaní. Tieto návrhy môže realizovať kedykoľvek v priebehu prípravného konania.

Keďže uvedené právo predstavuje formu realizácie obhajoby, návrhy obvineného na rozhodnutie v prípravnom konaní budú smerovať najmä k postúpeniu veci napr. na priestupkové konanie, či k zastaveniu trestného stíhania.

Neraz budú návrhy obvineného vo vzťahu k rozhodnutiam v prípravnom konaní smerovať k tzv. odklonom v trestnom konaní, ktoré zväčša predstavujú určité dobrodenie zákona vo vzťahu k obvinenému.

Pokiaľ ide o časové vymedzenie, kedy bude obvinený takéto návrhy v prípravnom konaní podávať, zákon nevymedzuje žiadny časový úsek v ktorom by tak mohol, resp. v ktorom by uvedené právo nemohol využiť. Z praktického hľadiska zrejme najčastejšou bude situácia, že obvinený bude navrhovať napr. zastavenie trestného stíhania v sťažnosti, ktorú sám alebo cestou svojho obhajcu podáva proti uzneseniu o vznesení obvinenia. Druhým zrejme najfrekventovanejším momentom na podávanie návrhu na formu rozhodnutia v prípravnom konaní bude preštudovanie vyšetrovacieho spisu pri skončení vyšetrovania (§ 208 Trestného poriadku), kedy obvinený na základe poznania obsahu spisu môže (najčastejšie po porade so svojim obhajcom) zvážiť možnosti vývoja trestného konania, a to najmä vo vzťahu k predpokladanému rozhodnutiu.

Navyše je obvinený oprávnený podávať návrhy a žiadosti týkajúce sa postupu konania. Tu môžeme zaradiť množstvo procesných inštitútov roztrúsených po celom Trestnom poriadku.

Zrejme najčastejším príkladom tohto práva obvineného budú dva procesné inštitúty.

Prvým je žiadosť obvineného o prepustenie z väzby podľa ust. § 79 ods. 3 Trestného poriadku.

Podľa tohto ustanovenia má obvinený právo kedykoľvek žiadať o prepustenie na slobodu. Ak v prípravnom konaní prokurátor takej žiadosti nevyhoví, predloží ju bez meškania so svojím stanoviskom a s návrhom na rozhodnutie sudcovi pre prípravné konanie, o čom upovedomí obvineného a jeho obhajcu. O takej žiadosti sa musí bez meškania rozhodnúť.

V prípade, že takáto žiadosť obvineného bude zamietnutá, môže ju obvinený, ak v nej neuvedie iné dôvody, opakovať po uplynutí tridsiatich dní odo dňa, keď rozhodnutie o jeho predchádzajúcej žiadosti nadobudlo právoplatnosť.

Druhým exemplárnym príkladom žiadosti obvineného, ktorá sa týka procesného postupu je ust. § 210 Trestného poriadku.

Podľa predmetného ustanovenia majú obvinený a ďalšie tam uvedené subjekty trestného konania právo kedykoľvek v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania žiadať prokurátora, aby bol preskúmaný postup policajta. Táto žiadosť sa môže týkať najmä toho, aby boli odstránené prietahy alebo iné nedostatky vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní. Ak je takáto žiadosť zo strany obvineného predložená policajtovi, tento ju musí predložiť prokurátorovi bez akéhokoľvek meškania. Po jej doručení prokurátorovi zo strany obvineného, resp. po tom čo takúto žiadosť obvineného prokurátorovi predložil policajt je prokurátor povinný žiadosť preskúmať a o výsledku žiadateľa upovedomiť.

Obvinený môže svoje právo na osobnú obhajobu realizovať aj cestou **práva podávať opravné prostriedky**.

Keďže je táto práca zameraná na prípravné konanie, kde dominantnú úlohu zohrávajú orgány činné v trestnom konaní, pričom súd v prípravnom konaní vystupuje zvyčajne len ako garant zásahov do základných práv a slobôd (inštitút sudcu pre

prípravné konanie) zameriam sa, aj to iba v stručnosti na opravné prostriedky využívané v prípravnom konaní, a síce sťažnosť proti uzneseniu a nový mimoriadny opravný prostriedok – Zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní.

Je zrejmé, že proti rozhodnutiu z prípravného konania je možné použiť aj ďalší mimoriadny opravný prostriedok a síce obnovu konania¹⁰², avšak s ohľadom na zameranie tejto práce (a na jej obmedzený rozsah) sa týmto inštitútom zaoberať nebudem.

Aj pokiaľ ide o sťažnosť, či zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní odkážem len na ustanovenia, zákona, kde sú tieto opravné prostriedky upravené, resp. na problémovú otázku v súvislosti so zrušením právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní.

Pokiaľ ide o sťažnosť, táto je riadnym opravným prostriedkom proti uzneseniu. Je zrejmé, že otázky, o ktorých sa rozhoduje uznesením majú spravidla menšiu závažnosť než tie, o ktorých sa rozhoduje rozsudkom. Preto aj úprava sťažnosti, ako opravného prostriedku proti uzneseniu, či úprava postupu konania o nej je menej formalizovaná a celý postup konania je oveľa jednoduchší. Trestný poriadok upravuje sťažnosť v ust. §§ 185 – 195.

V súvislosti so sťažnosťou, ako opravným prostriedkom proti uzneseniu je treba poukázať aj na to, že Trestný poriadok v § 55 ods. 3-6 upravuje sťažnosť pre nečinnosť, ktorú však podľa môjho názoru nie je možné stotožňovať s „klasickou“ sťažnosťou, ako opravným prostriedkom proti rozhodnutiu v trestnom konaní. Účelom spomínanej sťažnosti je totiž náprava možných prietahov v konaní, pričom tieto prietahy nie sú založené na vydaní určitého

¹⁰² porovnaj ust. § 394 ods. 3 Trestného poriadku

rozhodnutia, ale mnohokrát práve na tom, že rozhodnutie nebolo vydané, resp. vyhotovené.¹⁰³

Ak hovoríme o možnosti obvineného podávať opravné prostriedky nedá mi nespomenúť nový mimoriadny opravný prostriedok, ktorý bol do trestného procesu zavedený, a síce zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní.

Tento inštitút je upravený v ust. § 363 – 367 Trestného poriadku a jeho zavedenie sa úzko viaže na zrušenie sťažnosti pre porušenie zákona. Tým, že zákonodarca zakotvil dovolanie, ako nový mimoriadny opravný prostriedok výlučne proti právoplatnému rozhodnutiu súdu (porovnaj § 368 ods. 1) vyvstala potreba riešiť možnosť zmeny právoplatného rozhodnutia orgánov činných v prípravnom konaní – teda prokurátora a policajta.

Tento inštitút teda možno uplatniť, ak bol právoplatným rozhodnutím prokurátora, alebo policajta, alebo konaním, ktoré mu predchádzalo porušený zákon. Porušením zákona sa pritom rozumie podstatné pochybenie, ktoré mohlo ovplyvniť rozhodnutie vo veci. Cieľom tohto mimoriadneho opravného prostriedku je teda umožniť generálnemu prokurátorovi napraviť nezákonnosť vydaných rozhodnutí vo veciach, v ktorých súd ešte nekonal.

Pokiaľ ide o formu rozhodnutia, voči ktorej je prípustný tento opravný prostriedok pôjde o uznesenie prokurátora, alebo policajta. Uvedené vyplýva z ust. § 162 ods. 2 v spojení s ust. § 181 ods. 3., podľa ktorých orgány činné v trestnom konaní (§ 10 ods. 1) rozhodujú, ak zákon neustanovuje niečo iné uznesením, príkazom rozhodujú, kde to zákon výslovne ustanovuje, pričom proti príkazu nie je prípustný opravný prostriedok.

Ako už bolo uvedené, dotknutý opravný prostriedok prichádza do úvahy, ak bol právoplatným rozhodnutím

¹⁰³ porovnaj Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 289 a nasl.

prokurátora, alebo policajta, alebo konaním, ktoré mu predchádzalo porušený zákon. Zrušiť takéto právoplatné rozhodnutie môže výlučne generálny prokurátor, a to buď na návrh, alebo aj bez návrhu.

Zákon však limituje možnosť rozhodnutia generálneho prokurátora pomerne krátkou lehotou, ktorá je tri mesiace od právoplatnosti napadnutého rozhodnutia.¹⁰⁴

A tu prichádzame k najzákladnejšiemu problémovému aspektu tohto inštitútu, ktorý problém súvisí aj z realizáciou práva na obhajobu.

Totíž, ako už bolo uvedené, právoplatné rozhodnutie prípravného konania môže generálny prokurátor zrušiť buď na návrh v zákone uvedených osôb (samozrejme že je medzi nimi aj obvinený), alebo aj sám.

V reálnej praxi sa podľa mňa ani len nevyskytne prípad (okrem možno médiami rozmazaných prípadov), aby sa generálny prokurátor dozvedel sám o porušení zákona formou vydania určitého rozhodnutia (a to vôbec nechcem znevažovať jeho prácu).

Uvažujúc logicky totiž jeho podriadení prokurátori, ktorí trestné veci dozorujú ho totiž informovať nebudú (hoc by mali) – to by ale „šli sami proti sebe“, nakoľko neustriehli nezákonné rozhodnutie a samotný generálny prokurátor to inak (okrem už spomínaných médií) nemá ako zistiť.

Reálnou teda zostáva akurát možnosť, že podnet na zrušenie dá generálnemu prokurátorovi zákonom oprávnená osoba – teda napríklad obvinený, prípadne poškodený.

Nakoľko predmetom tohto opravného prostriedku môžu byť len meritórne rozhodnutia v prípravnom konaní¹⁰⁵, ktoré sú takmer

¹⁰⁴ porovnaj Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 296 a nasl.

výlučne v prospech obvineného (lebo vec neprechádza do konania pred súdom, ale je ukončená v prípravnom konaní) obvinený bude dávať podnet len výnimočne a oveľa častejším prípadom bude situácia, že podnet bude dávať poškodený.

Čo ale v prípade, že takýto podnet oprávnenej osoby bude generálnemu prokurátorovi doručený deň pred uplynutím trojmesačnej lehoty, v ktorej má možnosť nezákonné rozhodnutie zrušiť, ktorá skutočnosť bude v praxi znamenať to, že sa ani len nestihne sa s vecou oboznámiť.

Nemožno pritom viniť oprávnenu osobu, že podnet dala neskoro, nakoľko je povinnosťou nie jej, ale prokuratúry dohliadať na zákonnosť trestného konania a zákon oprávnenej osobe navyše neukladá žiadnu lehotu do ktorej má takýto podnet generálnemu prokurátorovi dať.

V načrtnutom príklade by podľa mňa generálny prokurátor mohol postupovať iba tak, že by konštatoval, že uplynula zákonná lehota na zrušenie rozhodnutia, čo by ale znamenalo, že nezákonné rozhodnutie by nebolo zrušené a udržiaval by sa nezákonný stav.

Preto je podľa mňa nevyhnutné v záujme garantovania právnej istoty zmeniť úpravu dotknutého inštitútu tak, aby sa stanovila lehota osobám oprávneným dať podnet generálnemu prokurátorovi a aby ten mal dostatok času sa s takýmto podnetom zaoberať.

Konečne, s osobnou obhajobou je úzko spojené oprávnenie obvineného upravené v ust. § 213 ods. 1 Trestného poriadku, a síce **aktívna účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch**

¹⁰⁵ Žiada sa dodať, že podľa môjho (hoci asi značne radikálneho a kontroverzného) názoru by pod tento opravný prostriedok mali spadať aj nemeritórne rozhodnutia v prípravnom konaní, napríklad prerušenie konania. Ak je totiž konanie prerušené, hoci v súlade so zákonom prerušené nemá a nemusí byť a zároveň je skutkový stav taký, že umožňuje meritórne rozhodnutie v prípravnom konaní (napr. zastavenie trestného stíhania), obvinený nemá nijakú reálnu možnosť dosiahnuť revidovanie tohto rozhodnutia (prerušenia konania) a udržiava sa tým nezákonný stav – pozn. autora

prípravného konania. Nedostatkom z hľadiska práva obvineného na obhajobu sa však podľa mňa javí skutočnosť, že o účasti obvineného na vyšetrovacích úkonoch rozhoduje policajt, ktorému zákon dáva aj možnosť obvinenému takúto účasť nepovoliť.

Vyvstáva tu teda otázka, ako zabezpečiť kontradiktórnosť konania (a najmä jej elementárnu súčasť v podobe možnosti krížového výsluchu svedka) v prípadoch, keď policajt účasť obvineného na úkone prípravného konania využijúc svoje oprávnenie uvedené v § 213 ods. 1 Trestného poriadku nepovolí, a úkon nebude opätovne možné vykonať v konaní pred súdom (hoc najprv možno aj dôvodne predpokladal, že ho v konaní pred súdom vykonať bude možné) ?

Vhodnejšou formuláciou tohto zákonného ustanovenia, by preto podľa môjho názoru bolo stanoviť právo obvineného byť prítomný v zásade na všetkých úkonoch prípravného konania (najmä ak obvinený nemá obhajcu), so stanovením výnimiek, ktoré by toto právo obmedzovali (napr. nemožnosť zabezpečiť účasť obvineného).

Návrh novely Trestného poriadku

V súvislosti s týmto čiastkovým právom obvineného na obhajobu prináša navrhovaná novela Trestného poriadku nasledovné zmeny.

Významná zmena sa týka možnosti obvineného odmietnuť vypovedať, resp. nevypovedať.

Navrhované ust. § 34 Trestného poriadku, konkrétne prvá veta dotknutého ustanovenia totiž znie: „Obvinený má právo od začiatku konania proti svojej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, a k dôkazom o nich, má

však právo nevyповedať, ibaže výslovne vyhlási, že sa práva nevyповedať vzdáva.“¹⁰⁶

Novela teda prináša možnosť obvineného vzdať sa práva nevyповedať vo veci. Otázka znie, či takéto vzdanie sa práva bude účinné pre celé trestné konanie voči jeho osobe, alebo bude účinné len pre určitú časť konania (napr. pre prípravné konanie)?

Navyše, čo nastane v prípade, že obvinený sa práva nevyповedať vzdá a následne sa rozhodne zmeniť svoj postoj a v reálnej situácii (pred ďalším výsluchom v konaní) jednoducho vypovedať nebude chcieť?

Táto otázka je zaujímavá najmä z toho pohľadu, že na navrhovanú zmenu prvej vety ust. § 34 Trestného poriadku nereflektuje (a podľa mňa ani nemôže reflektovať) zmena ust. § 121 ods. 1 Trestného poriadku, kde druhá veta citovaného ustanovenia aj v znení novely uvádza, že k výpovedi ani k priznaniu nesmie byť obvinený nijakým nezákonným spôsobom donucovaný a pri výsluchu treba rešpektovať jeho dôstojnosť.

Žiadalo by sa snáď dodať aj to, že obvinený nemôže byť k výpovedi prinútený ani „zákonným“ spôsobom, nakoľko podľa môjho názoru v trestnom konaní a Trestnom poriadku neexistuje inštitút zákonného donútenia obvineného k tomu, aby v konaní vypovedal.

Ako už bolo vyššie v texte spomenuté zákon rešpektujúc práva obvineného v súvislosti s výsluchom *expressis verbis* upravuje spôsob poučenia obvineného, keď uvádza, že pred výsluchom musí byť obvinený poučený: "Ako obvinený máte právo vypovedať alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bol obhajca

¹⁰⁶ porovnaj navrhované znenie § 34 ods. 1 Trestného poriadku

ustanovený. Máte právo žiadať, aby sa obhajca zúčastnil na vašom výsluchu a bez jeho prítomnosti nevypovedať."

V zmysle navrhovanej novely bude treba obvineného poučiť ešte aj nasledovne: „Všetko, o čom vypoviete, sa môže v trestnom konaní použiť ako dôkaz vo Váš prospech alebo proti Vám. Ak nebudete vypovedať, táto skutočnosť nemôže byť použitá ako dôkaz proti Vám.“¹⁰⁷

Navrhované doplnenie je podľa môjho názoru pozitívom, nakoľko dáva obvinenému ešte viac priestoru na to, aby zodpovedne zvážil svoju pozíciu a rozhodol sa vypovedať, či nevypovedať.

Navyše druhá veta navrhovaného doplnenia poučenia opätovne (a v tomto prípade hodno povedať, že nie na škodu) „dupľuje“ ust. § 201 ods. 4 in fine Trestného poriadku, nakoľko je naozaj dôležité, aby obvinený vedel to, čo je základnou axiómou jeho postavenia v trestnom konaní, a síce, že je jeho právom, nie povinnosťou vypovedať na jednej strane, a aby uvedenú skutočnosť na strane druhej jasne vedeli aj orgány činné v trestnom konaní, ktoré neraz (ako to už bolo spomínané) odopretie výpovede považujú za „dôkaz proti obvinenému“.

V súvislosti s rozoberaným čiastkovým právom obvineného na obhajobu v prípravnom konaní, a síce právom na osobnú obhajobu cestou podávania návrhov na vykonanie dokazovania je zaujímavým aj navrhované doplnenie ust. § 208 Trestného poriadku, ktoré upravuje preštudovanie vyšetrovacieho spisu obvineným, prípadne jeho obhajcom po skončení vyšetrovania, teda pred záverom prípravného konania.

Je totiž zrejmé, že napríklad obvineným navrhované doplnenie dokazovania môže v zmysle platnej právnej úpravy orgán činný v trestnom konaní odmietnuť. Táto filozofia sa ani

¹⁰⁷ porovnaj navrhované znenie § 121 ods. 1 Trestného poriadku

v novele nemení, avšak predmetné ustanovenie sa navrhuje upraviť v tom smere, že v prípade, že k odmietnutiu vykonať navrhované doplnenie dokazovania dôjde, potom je orgán činný v trestnom konaní povinný vyrozumieť osobu, ktorá návrh na doplnenie dala, a to aj s uvedením dôvodov, prečo nevyhovel návrhu na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania.¹⁰⁸

Za takejto situácie teda takáto osoba (najčastejšie obvinený) bude mať možnosť účinnejšie argumentovať v prípadnej žiadosti o preskúmanie postupu vyšetrovateľa adresovanej v zmysle ust. § 210 Trestného poriadku prokurátorovi.

Prínosom novely je navrhovaná úprava účasti obvineného na úkonoch prípravného konania podľa ust. § 213 Trestného poriadku.

Platná právna úprava totiž stanovuje, že o účasti obvineného na vyšetrovacích úkonoch rozhoduje policajt, ktorému zákon dáva aj možnosť obvinenému takúto účasť nepovoliť.

Navrhovaná úprava naopak zakotvuje, že pravidlom má byť to, že policajt účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch povolí a umožní mu priamo alebo prostredníctvom policajta klásť otázky vypočúvaným svedkom v prípade, že obvinený nemá obhajcu a úkon spočíva vo výsluchu svedka, pri ktorom je dôvodný predpoklad, že ho nebude možné vykonať v konaní pred súdom s výnimkou, že by zabezpečovanie jeho prítomnosti, alebo samotná jeho prítomnosť mohli ohroziť vykonanie tohto úkonu.¹⁰⁹

Aj navrhované znenie je ale iba „polovičným“ riešením, nakoľko podľa môjho názoru by obvinený mal mať byť prítomný v zásade na všetkých úkonoch prípravného konania (teda aj na tých, ktoré bude možné vykonať pred súdom), so stanovením

¹⁰⁸ porovnaj navrhované znenie ust. § 208 ods. 1 Trestného poriadku

¹⁰⁹ porovnaj navrhované znenie ust. § 213 ods. 1 Trestného poriadku

určitých výnimiek, ktoré by toto právo obmedzovali (napr. nemožnosť zabezpečiť účasť obvineného) a bolo by len na rozhodnutí samotného obvineného, či toto právo využije alebo nie.

Bohužiaľ sa navrhovaná novela Trestného poriadku ani len čiastkovo nedotkla problému lehôt v súvislosti s inštitútom Zrušenia právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní (§§363-367 Trestného poriadku), o ktorých problémoch som sa zmieňoval v predchádzajúcej podkapitole tejto práce.¹¹⁰

Novela totiž prináša zmenu akurát v tom smere, že trojmesačná lehota na zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní sa nahrádza lehotou šesť mesačnou, čo ale nerieši vyššie načrtnutý problém, spojený s právnou istotou občana a dovoľm si povedať že tento problém by s ohľadom na praktický (a vyššie popísaný) systém fungovania trestného konania nevyriešila ani lehota dotiahnúc vec „ad absurdum“ šesťročná.

Tak ako bolo uvedené, načrtnutý problém by podľa môjho názoru vyriešilo iba stanovenie lehôt dvoch – jednej pre subjekt, ktorý je oprávnený dať generálnemu prokurátorovi podnet na zrušenie rozhodnutia, ktorá lehota by plynula v rámci generálnemu prokurátorovi bežiacej objektívnej lehoty na jeho zrušenie.

Inak táto otázka ostane bohužiaľ stále otvorenou a bude predstavovať negatívum trestného procesu, s jediným maličkým prínosom – možnosťou sa nad problémom aj naďalej zamýšľať v odbornej diskusii...

¹¹⁰ pozri časť tejto práce: Právo obvineného na osobnú obhajobu – Súčasná právna úprava a jej problémové otázky – pozn. autora

Povinnosť OČTK s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech

Súčasná právna úprava a jej problémové otázky

Čiastkovým právom na obhajobu v prípravnom konaní predstavuje aj **povinnosť orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech** a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivo rozhodnúť (§ 2 ods.10), ktoré čiastkové právo na obhajobu je uvedené vyššie v texte pod poradovým číslom 3.

Toto čiastkové právo na obhajobu sa prelína so zásadou náležitého zistenia skutkového stavu, ktorá je nevyhnutným a základným predpokladom pre spravodlivé rozhodnutie. Z požiadavky náležitého zistenia skutkového stavu veci vyplýva, že orgán činný v trestnom konaní sám určuje mieru dokazovania, ktoré musí v konaní vykonať, aby bola táto požiadavka splnená.

Orgán činný v trestnom konaní teda musí vykonať také dôkazy, ktoré zabezpečia náležité zistenie skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností tak, aby bolo možné vo veci spravodlivo rozhodnúť. Je pritom zrejmé, že orgán činný v trestnom konaní až postupom konania nadobúda masu poznatkov, ktoré sú potrebné k rozhodnutiu v určitom procesnom štádiu. Poznanie orgánu činného v trestnom konaní o skutkových okolnostiach prípadu bude preto rozdielne v počiatkoch trestného konania a rozdielne napr. pri preštudovaní spisu na záver vyšetrovania, či skráteného vyšetrovania. Aj preto zákon v ust. § 2 ods. 10 uvádza ako faktor charakterizujúci mieru poznania

v jednotlivých procesných štádiách potrebu vydať určitý druh rozhodnutia.

Je evidentné, že v prípravnom konaní sa orgán činný v trestnom konaní (hlavne pri forme rozhodnutí, ktorými vec prechádza z predsúdneho konania do konania pred súdom) môže potýkať s určitou mierou pochybností, ktoré pochybnosti, či neistota však už nemajú miesto pri rozhodnutí súdu o vine obvineného.

Načrtnuté je veľmi jasne zrejmé pri porovnaní napr. ust. § 215 ods. 1, písm. a), c) Trestného poriadku s ust. § 285, písm. a), c) Trestného poriadku, ktoré ustanovenie upravujú de facto rovnakú situáciu, avšak pre vydanie rozhodnutia v rozdielnom procesnom štádiu predpokladajú inú mieru poznania orgánu činného v trestnom konaní (pri ust. § 215), resp. súdu (pri ust. § 285).

Kým totiž na zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní je nevyhnutné, aby bolo **nepochybné**, že sa nestal skutok, alebo **nepochybné**, že skutok nespáchal obvinený (§ 215 ods. 1, písm. a),c)), na vydanie oslobodzujúceho rozsudku za tej istej situácie (že sa nestal skutok, resp. skutok nespáchal obvinený) a v spojení so zásadou prezumpcie neviny a jej elementárnym pravidlom „in dubio pro reo“ stačí, aby uvedené (že sa nestal skutok, resp. skutok nespáchal obvinený) **nebolo dokázané**.

Novela Trestného poriadku však v tejto otázke prichádza so zmenou, keď aj na zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní v načrtnutých prípadoch bude postačovať, aby neexistencia skutku, či skutočnosť že skutok spáchal obvinený **nebola dokázaná**.¹¹¹

Táto skutočnosť znamená, že prokurátor bude môcť zastaviť trestné stíhanie aj vtedy, keď má určité pochybnosti ohľadom

¹¹¹ porovnaj navrhované znenie ust. § 215 ods. 1, písm. a), c) Trestného poriadku

skutkového stavu, čo za terajšej právnej úpravy nemohol, ale musel vo veci podávať obžalobu, aj keď mu asi bolo jasné, že vec na súde skončí oslobodzujúcim rozsudkom.

V súvislosti s čiastkovým právom na obhajobu - povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech sa z môjho pohľadu javí problematickým najmä jeho reálny výkon v konkrétnych trestných veciach.

Je možné, že môj pohľad je skreslený pohľadom cez prizmu povolania advokáta a obhajcu v trestnom konaní, ale aj tak sa nemôžem ubrániť pocitu, že orgány činné v trestnom konaní s pomerne veľkou benevolenciou obstarávajú (ak vôbec obstarávajú) dôkazy svedčiace v prospech obvineného.

Podľa môjho subjektívneho pocitu orgány činné v trestnom konaní zrejme v snahe o rýchle vyriešenie veci uprednostňujú dôkazy svedčiace proti obvinenému. A tu je miesto pre kvalifikovanú obhajobu. Je evidentné, že kontradiktórne hlavné pojednávanie dáva kvalifikovanej obhajobe oveľa viac priestoru, ako je to v prípravnom konaní, avšak aj v tomto procesnom štádiu je podľa môjho názoru potrebné, čo najviac uplatňovať prvky typické pre hlavné pojednávanie – najmä aktívnu účasť obhajoby na obstarávaní a vykonávaní dôkazov.

Návrh novely Trestného poriadku

Podľa navrhovanej novely Trestného poriadku sa podľa mňa toto čiastkové právo obvineného na obhajobu – povinnosť orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať všetky okolnosti svedčiace proti obvinenému a okolnosti svedčiace v jeho prospech dosť zužuje.

Navrhované znenie ust. § 2 ods. 10 Trestného poriadku (zásady náležitého zistenia skutkového stavu v rozsahu nevyhnutnom pre rozhodnutie) totiž znie: „Orgány činné v trestnom konaní a súd postupujú v trestnom konaní tak, aby bol zistený skutkový stav, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie, ak tento zákon neustanovuje inak.“¹¹²

Citovaným znením tohto ustanovenia teda zákonodarca dáva podľa môjho názoru priestor na ešte väčšie presadenie zásady kontradiktórnosti konania v smere prenesenia dokazovania nevinu na plecia samotného obvineného.

Podobná zmena je navrhovaná aj v prípade ust. § 2 ods. 11 Trestného poriadku, ktoré navrhované znenie je nasledovné: „Orgány činné v trestnom konaní sú povinné s rovnakou starostlivosťou objasňovať okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch obstarávať a vykonávať, nečakajúc na návrhy strán, dôkazy. Strany majú v trestnom konaní právo predkladať alebo zabezpečovať dôkazy a na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí majú aj právo súdom pripustené dôkazy vykonávať. Súd je povinný obstaráť a vykonať dôkaz, ak strana, ktorá ho navrhla, ho z objektívnych dôvodov nemôže predložiť, zabezpečiť alebo vykonať alebo ak ho nenavrhol strana, ale bez vykonania dôkazu by došlo k zmareniu alebo ohrozeniu starostlivého splnenia účelu tohto zákona a dôsledného naplnenia zásad trestného konania. Ak sa obvinený prizná k spáchaniu skutku, ktorý sa mu kladie za vinu, alebo nevypovie ako obvinený, hoci mu to bolo umožnené, nezabávajú sa tým orgány činné v trestnom konaní a súd povinnosti starostlivo preskúmať všetky okolnosti prípadu, ktorých objasnenie umožňuje orgánom činným v trestnom konaní a súdu

¹¹² porovnaj navrhované znenie ust. § 2 ods. 10 Trestného poriadku

rozhodnúť bez dôvodných pochybností, ak tento zákon výslovne neustanovuje inak.“¹¹³

Uvedené znenie zásady náležitého zistenia skutkového stavu, modifikovanej možnosťou súdu z vlastnej iniciatívy zadovážiť a vykonať dôkaz je v podstate posilnením kontradiktórnosti konania, avšak pri rešpektovaní ostatných základných zásad trestného konania.

Povinnosť OČTK a súdu poučiť obvineného o práve na obhajobu a poskytnúť mu plnú možnosť na jeho uplatnenie

Súčasná právna úprava

Čiastkovým právom obvineného na obhajobu je aj povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu poučiť obvineného o práve na obhajobu a poskytnúť mu plnú možnosť na jeho uplatnenie (§ 34 ods. 4 Trestného poriadku), ktoré čiastkové právo je vyššie v texte uvedené pod por. č. 4..

Podľa ust. § 34 ods. 4 Trestného poriadku sú orgány činné v trestnom konaní a súd povinné obvineného vždy poučiť o jeho právach, a to vrátane významu priznania a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie.

Toto čiastkové právo nespočíva len v poučení obvineného o možnosti obhajovať sa sám, alebo prostredníctvom zvoleného, či ustanoveného obhajcu, ale aj v poučení o ďalších skutočnostiach dôležitých pre výkon obhajoby, napr. v poučení o možnosti podať opravný prostriedok proti určitému rozhodnutiu, o možnosti žiadať o preskúmanie postupu policajta (ust. § 210

¹¹³ porovnaj navrhované znenie ust. § 2 ods. 11 Trestného poriadku

Trestného poriadku), o možnosti zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov v prípravnom konaní (ust. § 213 Trestného poriadku), možnosti preštudovať vyšetrovací spis po ukončení vyšetrovania (ust. § 208 Trestného poriadku) a pod..

Tak napr. ust. § 121 ods. 2 Trestného poriadku v súvislosti s výsluchom obvineného uvádza presné znenie poučenia obvineného pred jeho výsluchom, ktoré je nasledovné: „ Ako obvinený máte právo vypovedať, alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmi nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bolo obhajca ustanovený. Máte právo žiadať, aby sa obhajca zúčastnil na vašom výsluchu a bez jeho prítomnosti nevypovedať.“

Okrem uvedeného explicitne vyjadreného poučenia treba obvineného s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu (napr. možnosť jeho ukončenia formou odklonov v trestnom konaní) poučiť aj o možnosti a podmienkach podmiennečného zastavenia trestného stíhania, uzavretia zmieru a zastavenia trestného stíhania, o konaní o dohode o vine a treste a pod. (ust. § 121 ods. 3 Trestného poriadku).

Poučovacia povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu vo vzťahu k obvinenému a jeho právu na obhajobu pritom podľa môjho názoru predstavuje tzv. „favor devensionis“, teda určité zvýhodnenie obvineného, ktoré zvýhodnenia sú roztrúsené po celom Trestnom poriadku a uplatňujú sa vo všetkých štádiách trestného konania za účelom aspoň čiastočného vyrovnania nerovného postavenia orgánov činných v trestnom konaní na jednej a obvineného na strane druhej.

Je však potrebné zamyslieť sa aj nad tým, ako je v reálnej praxi poučovacia povinnosť vo vzťahu k obvinenému vykonávaná a položiť si otázku možno smerom aj do vlastných radov

(obhajcov pôsobiacich v praxi), či je poučenie obvineného realizované tak, ako by realizované malo byť ?

Treba totiž úprimne priznať, že poučovacia povinnosť sa často obmedzuje na to, že obvinený podpíše zopár listov papiera obsahujúcich predtlačené poučenia bez toho, aby tieto poučenia vôbec čítal, už nehovoriac o tom, aby chápal ich zmyslu.

Načrtnutý postup je pritom chybou ako orgánov činných v Trestnom konaní, tak aj obhajobu vykonávajúcich advokátov, ktorí zrejme z dôvodu každodennej rutiny vysvetľovanie poučení obvinenému akosi vynechávajú.

Poučenie obvineného pritom neraz môže ovplyvniť jeho voľbu napríklad aj vo vzťahu k rozhodnutiam v prípravnom konaní, ktoré sú závislé od súhlasu obvineného (napr. podmiennečné zastavenie trestného stíhania, zmier, dohoda o vine a treste a pod.).

Návrh novely Trestného poriadku

Je podľa môjho názoru len pozitívom každej novely, keď rozširuje obsah poučení. Aj v prípade ostatnej (zatiaľ navrhovanej) novely Trestného poriadku tomu nie je inak, nakoľko aj táto úprava prináša rozšírenie poučovacej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu vo vzťahu k obvinenému.

Aj keď toto rozšírenie poučovacej povinnosti bolo už v predchádzajúcej kapitole tejto práce spomínané, s ohľadom na jej systematiku uvádzam danú skutočnosť aj v tejto kapitole.

V zmysle navrhovanej novely bude treba obvineného poučiť ešte aj o tom, že všetko o čom vypovie, sa môže v trestnom konaní použiť ako dôkaz v jeho prospech alebo aj proti nemu a

zároveň ho treba poučiť, že v prípade, že nebude vypovedať, táto skutočnosť nemôže byť použitá ako dôkaz proti nemu.¹¹⁴

Navyše druhá veta navrhovaného doplnenia poučenia de facto opakuje platné ust. § 201 ods. 4 in fine Trestného poriadku, a síce, že je jeho právom, nie povinnosťou vypovedať.

¹¹⁴ porovnaj navrhované znenie § 121 ods. 1 Trestného poriadku

Právo obvineného na obhajobu prostredníctvom zvoleného, či ustanoveného obhajcu

Zmeny (a zmeny, nie vždy jednoznačne pozitívneho charakteru) sa v novom Trestnom poriadku vynárajú aj v spojitosti s čiastkovými atribútmi práva na obhajobu vyššie v texte označenými pod bodmi 5.a 6., a síce **právom obvineného na obhajobu prostredníctvom zvoleného, či ustanoveného obhajcu.**

Keďže je táto kapitola pomerne rozsiahlou a z hľadiska charakteru práce aj veľmi dôležitou jej rozdelenie je trocha iné ako v predchádzajúcich kapitolách týkajúcich sa prípravného konania vo vzťahu k obhajobe.

V prvej časti totiž rozoberám samotný pojem obhajcu v trestnom konaní a jeho jednotlivé druhy a následne sa zaoberám jeho právami a povinnosťami s poukazom na niektoré problémovým aspekty postavenia obhajcu v trestnom konaní, a to aj vo svetle pripravovanej novely Trestného poriadku.

Obhajca v trestnom konaní – všeobecne

Je jasné, že väčšina osôb voči ktorým sa vedie trestné konanie nemá právnické vzdelanie a teda uplatňovanie ich práv cestou osobnej obhajoby by nemuselo byť efektívne.

Práve preto je dôležitou časťou práva na obhajobu možnosť obvineného zvoliť si obhajcu, resp. jeho právo na ustanovenie obhajcu v prípadoch stanovených zákonom.

Úlohou obhajcu je poskytnúť obvinenému potrebnú právnu pomoc, na obhajobu jeho záujmov účelne využívať prostriedky a spôsoby obhajoby uvedené v zákone, najmä starať sa o to, aby v konaní boli náležite a včas objasnené skutočnosti, ktoré

obvineného zbavujú viny alebo jeho vinu zmierňujú, a tým prispievať k správne mu objasneniu a rozhodnutiu vo veci.¹¹⁵

Ako uvádza prof. Císařová o zmyslu zaistenia práva na obhajobu obvineného sa v histórii trestného procesu, a to najmä v rakúskej náuke devätnásteho storočia viedli rozsiahle diskusie (Vargha, Lohsing). V nemeckej právnej náuke 19. a 20. storočia chápe teória práva obvineného väčšinou ako obranu, alebo ochranu občana pred nesprávnym postupom súdu, resp. pred prenasledovaním zo strany štátu (napr. Peters a iní).¹¹⁶

Už Vargha uvádza, že pravda o každej téze môže byť poznaná iba ak budú uvádzané ako dôvody svedčiace v jej prospech, tak aj dôvody proti nej. Cesta k istote totiž vedie cez pochybnosti, pričom odporovanie a opačné tvrdenia sú skúšobnými kameňmi pravdy. Úlohou obhajoby je preto podľa Varghu rola odporovania a jej cieľom je zistenie pravdy.¹¹⁷

Rakúska teória zdôrazňuje nutnosť preskúmania vierohodnosti obžaloby námietkami, ktoré uvádza obhajoba, a to z toho dôvodu, aby bolo v trestnom konaní zaručené všestranné a objektívne posúdenie veci. Obhajobu chápe ako činnosť slúžiacu na ochranu obvineného proti jednostrannému a nepriaznivému posudzovaniu a rozhodovaniu veci.¹¹⁸

Lohsing pod obhajobou rozumie protiklad nároku štátu na potrestanie a ochranu proti tomuto nároku.¹¹⁹

Všetci spomínaní autori zdôrazňujú, že úlohou trestného súdnictva je zistiť okrem okolností, ktoré obvinenému priťažujú tiež okolnosti poľahčujúce. Ak má byť zachovaná rovnosť strán

¹¹⁵ Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006, str. 52

¹¹⁶ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001, str. 162

¹¹⁷ Vargha, J. Die Vertheidigung in Strafsachen, Wien, 1879 in Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001, str. 162

¹¹⁸ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001, str. 162

¹¹⁹ Lohsing, E.: Österreichisches Strafprozessrecht, Wien 1932, str. 156 a nasl. in Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001, str. 162

v trestnom konaní, tak právo obvineného musí podľa nich zahrňovať aj možnosť na kvalifikovanú pomoc obhajcu. Obhajobu cestou obhajcu teória považuje, ako obranu proti útoku, ako dôležitú zložku preverovania obžaloby tým, že sa uvádzajú aj opačné názory. Už staršie teórie konštatujú, že obhajoba a právo na ňu nevypláva iba z ochrany práv jednotlivca, ale aj zo záujmu štátu na zaistení pravdy.¹²⁰

V ďalšom texte sú uvedené teoretické postuláty (aj keď by som v nich mohol pokračovať) aplikované na jednotlivé inštitúty práva na obhajobu cestou obhajcu.

Ako vyplýva z ust. § 36 ods. 1 Trestného poriadku obhajcom v trestnom konaní môže byť len advokát. Podmienky pre zapísanie do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora, ako aj základné poslanie advokácie sú stanovené zákonom č. 586/2003 Z. z. o advokácii.

Podľa ust. § 1 citovaného zákona, ktoré ustanovenie upravuje poslanie advokácie, táto pomáha uplatňovať ústavné právo fyzických osôb na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi.

Advokátom je podľa dotknutého zákona ten, kto je zapísaný do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora, pričom je tento pri poskytovaní právnych služieb nezávislý, je viazaný všeobecne záväznými právnymi predpismi a v ich medziach príkazmi klienta.

Advokátske povolanie je slobodné povolanie, ktoré možno vykonávať len podľa zákona o advokácii.

¹²⁰ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001, str. 162

Pokiaľ ide o podmienky pre zápis do zoznamu advokátov a tým aj o možnosť vykonávať obhajobu v trestnom konaní, tieto zákon o advokácii upravuje vo svojom ustanovení §§ 3 a nasl.

Základnými podmienkami pre zápis do zoznamu advokátov sú:

- a) plná spôsobilosť na právne úkony,
- b) vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore právo na právnickej fakulte vysokej školy v Slovenskej republike alebo uznaný doklad o vysokoškolskom právnickom vzdelaní druhého stupňa vydaný zahraničnou vysokou školou,
- c) najmenej trojročná prax ako advokátsky koncipient,
- d) zloženie advokátskej skúšky,
- e) bezúhonnosť,
- f) neexistencia právoplatne uloženého disciplinárneho opatrenia vyčiarknutia zo zoznamu advokátov alebo disciplinárneho opatrenia vyčiarknutie zo zoznamu koncipientov,
- g) neexistencia disciplinárneho opatrenia vyčiarknutia zo zoznamu komerčných právnikov, disciplinárneho opatrenia zbavenie notárskeho úradu, disciplinárneho opatrenie zbavenia výkonu exekútorského úradu, disciplinárneho opatrenia zbavenia výkonu funkcie prokurátora alebo disciplinárneho opatrenia odvolanie z funkcie sudcu podľa osobitných predpisov,
- h) neexistencia pracovného pomeru alebo v obdobného pracovného vzťahu s výnimkou pedagogickej, publicistickej, literárnej, vedeckej alebo umeleckej činnosti a nevykonávanie činnosti, ktorá je nezlučiteľná s povahou a etickými princípmi advokátskeho povolania,

- i) splnenie povinností podľa § 12 ods. 3, § 27 a § 28 ods.1 zákona o advokácii (oznamovacie povinnosti a povinnosť uzavrieť poisťnú zmluvu pre poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú výkonom advokácie),
- j) zloženie sľubu podľa odseku 6 citovaného ustanovenia.

V prípade splnenia vyššie uvedených podmienok, komora zapíše uchádzača do zoznamu advokátov do dvoch mesiacov odo dňa doručenia písomnej žiadosti o zápis.

Do zoznamu advokátov zapíše komora do dvoch mesiacov odo dňa doručenia písomnej žiadosti a po zložení sľubu aj profesorov a docentov vysokých škôl v odbore právo, ktorí preukážu, že splnili podmienky vyššie označené písm. a), b), e) až i).

Významnou podmienkou pre zápis do zoznamu advokátov je bezúhonnosť uchádzača o zápis.

Podľa ust. § 3 ods. 3 a nasl. zákona o advokácii sa za bezúhonného na účely tohto zákona sa nepovažuje ten, kto bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin.

Zákon o advokácii ide pri posudzovaní bezúhonnosti dokonca tak ďaleko, že výkon advokácii zakazuje pri určitých trestných činoch vykonávať aj osobám, u ktorých bolo odsúdenie zahladené.

Druhá veta citovaného ustanovenia totiž upravuje, že v prípade, že ide o obzvlášť závažný úmyselný trestný čin, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestný čin prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody, trestný čin podplácania a trestný čin nepriamej korupcie potom sa za bezúhonného nepovažuje ani ten, komu bolo odsúdenie za takýto trestný čin zahladené alebo na ktorého sa hľadá, ako keby nebol za takýto trestný čin odsúdený.

Bezúhonnosť sa pritom preukazuje odpisom registra trestov nie starším ako tri mesiace.

Je zaiste správnym počínom, aby boli pri výkone určitých povolání (napr. advokácie) stanovené podmienky bezúhonnosti veľmi rigorózne, napríklad tak, ako je to uvedené vyššie v texte.

Podľa môjho názoru však už nie je korektné upraviť podmienky bezúhonnosti tak, ako to robí ust. § 3 ods. 4 zákona o advokácii.

Podľa tohto ustanovenia totiž bezúhonným na účely tohto zákona nie je ani ten, u koho je preukázateľne spochybnené, že bude čestne a svedomito plniť povinnosti advokáta.

Podľa môjho názoru je toto ustanovenie nejasným, pričom dáva možnosť pomerne subjektívne posudzovať skutočnosti, ktoré by mali byť v záujme právnej istoty stanovené úplne presne a nevzbudzovať žiadne pochybnosti.

Podmienkou výkonu advokácie je aj zloženie sľubu do rúk predsedu komory, ktorého znenie je v súlade s ust. § 3 ods. 6 zákona o advokácii nasledovné: „Sľubujem na svoje svedomie a česť, že budem dodržiavať Ústavu Slovenskej republiky, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy, predpisy Slovenskej advokátskej komory, etiku advokátskeho povolania a chrániť základné práva a slobody, svedomito plniť povinnosti advokáta a zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozviem v súvislosti s výkonom svojho povolania“.

Tak, ako zákon o advokácii upravuje zápis do zoznamu advokátov, tak upravuje aj vyčiarknutie z tohto zoznamu a pozastavenie výkonu advokácie.¹²¹

Advokát je povinný pri výkone advokácie chrániť a presadzovať práva a záujmy klienta a riadiť sa jeho pokynmi. Ak sú pokyny klienta v rozpore so všeobecne záväznými právnymi

¹²¹ porovnaj ust. § 7 a nasl. zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii

predpismi, nie je nimi viazaný. O tom však klienta musí vhodným spôsobom poučiť.

Pri výkone advokácie je advokát povinný konať čestne a svedomito, dôsledne využívať všetky právne prostriedky a uplatňovať v záujme klienta všetko, čo podľa svojho presvedčenia považuje za prospešné. Pritom dbá na účelnosť a hospodárnosť poskytovaných právnych služieb a na to, aby neznižoval dôstojnosť advokátskeho stavu. V tomto záujme je povinný dodržiavať pravidlá profesijnej etiky a iné pravidlá, ktoré určuje predpis komory.¹²²

Doposiaľ sme sa zaoberali advokátom vo všeobecnosti, ktoré postavenie advokáta je predpokladom možnosti byť obhajcom v trestnom konaní.

V nasledujúcom texte sa pristavím pri samotnom obhajcovi v trestnom konaní.

Obhajca v trestnom konaní je subjektom, avšak nie stranou v trestnom konaní. Má určité špecifické - relatívne samostatné postavenie a nie je úplne viazaný príkazmi obvineného. Podľa zákona o advokácii je povinný pri výkone obhajoby zachovávať ústavu, zákony a predpisy vydané na ich vykonanie a v ich medziach riadiť sa príkazmi svojho klienta. Je povinný chrániť práva a oprávnené záujmy zastupovaného, konať pritom svedomito, dôsledne využívať všetky zákonné prostriedky a uplatňovať všetko to, čo podľa svojho presvedčenia a príkazu klienta pokladá za prospešné.

Obhajca je predovšetkým zástupcom osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie a stará sa, aby v konaní nebola na právach poškodená, ale naopak, aby využila všetky jej priznané práva. Od neho sa vyžaduje aktívna činnosť, ktorá smeruje v prospech obvineného. Z jeho procesnej pozície vyplýva, že pri zisťovaní

¹²² napríklad Advokátsky poriadok – najnovší bol schválený Konferenciou advokátov dňa 16.6.2007

skutkového a právneho stavu veci nemusí v konaní uvádzať všetko, čo vo veci vie. Predovšetkým nesmie uvádzať skutočnosti, ktoré by obvinenému priťažovali. Pri vykonávaní obhajoby musí vychádzať z materiálu, ktorý vo veci zhromaždila obžaloba a poukazovať na jeho nedostatky a medzery, prípadne na nespôsobilosť dôkazov preukázať vinu. Sám však tieto nedostatky obžaloby odstraňovať nesmie.

Presvedčenie obhajcu o vine obvineného nemôže obhajcovi brániť v tom, aby obvineného obhajoval. Jeho úlohou nie je za každú cenu preukázať nevinu obvineného, ale starať sa o to, aby sa obvinenému neprirátalo viac než čo skutočne zavinil, a aby mu nebol uložený prísnejší trest, než aký si zasluhuje. Preto ani v prípade, keď je presvedčený o vine obvineného, nemôže odoprieť jeho obhajobu.

Trestný poriadok (ako základný predpis upravujúci trestné konanie) rozoznáva zvoleného, ustanoveného a náhradného obhajcu.

Zvolený obhajca

Je evidentné, že Trestný poriadok počíta predovšetkým s možnosťou, že obvinený si zvolí svojho obhajcu sám, a to tým spôsobom, že mu udelí plnú moc na zastupovanie v určitom trestnom konaní. Takejto možnosti pritom Trestný poriadok dáva prednosť pred ostatnými formami obhajoby.

Na základe takejto právne skutočnosti (plnomocenstva) je obvinený splnomocniteľom a advokát splnomocnencom. K prevzatiu obhajoby sa samozrejme vyžaduje súhlas advokáta.¹²³

¹²³ porovnaj Mandák, V. K otázke prevzetí obhajoby na plnou moc obhájcem v prípadoch nutné obhajoby. Bulletin advokacie 1991, č. 8, s. 20.

Súhlas advokáta s prevzatím obhajoby je potrebný s ohľadom na skutočnosť, že podľa ust. § 20 ods. 2 zákona o advokácii je advokát oprávnený odmietnuť poskytovanie právnych služieb, ak nebol podľa osobitných predpisov (napr. Trestného poriadku) na zastupovanie ustanovený alebo ak nebol určený podľa odseku 3.¹²⁴

Navyše podľa ust. § 21 zákona o advokácii je advokát povinný odmietnuť poskytnutie právnych služieb, ak :

- a) v tej istej veci alebo vo veci s ňou súvisiacej poskytol právne služby inému, ktorého záujmy sú v rozpore so záujmami toho, kto o poskytnutie právnych služieb žiada,
- b) sú záujmy advokáta alebo osôb jemu blízkych v rozpore so záujmami osoby, ktorej by sa právne služby mali poskytnúť,
- c) protistranu zastupuje advokát, s ktorým vykonáva advokáciu spoločne,
- d) informácia, ktorú má o inom klientovi alebo o bývalom klientovi, by mohla toho, kto o poskytnutie právnych služieb žiada, neoprávnene zvýhodniť,
- e) vzhľadom na pracovnú zaťaženosť alebo dlhodobú neprítomnosť nemôže riadne chrániť a presadzovať práva a záujmy klienta.

Prevzatie obhajoby obhajcom na plnú moc teda v praxi prebieha najčastejšie tak, že obvinený obhajcovi podpíše obhajcom pripravenú plnú moc na zastupovanie v konaní.

Trestný poriadok nevymedzuje obsahové náležitosti plnomocenstva. V ust. § 39 ods. 1 akurát upravuje, že plnomocenstvo má mať písomnú formu.

¹²⁴ Ide o situáciu keď osoba, ktorá sa nemôže domôcť poskytnutia právnych služieb požiada komoru o určenie advokáta a komora advokáta určí. – pozn. autora, bližšie porovnaj aj ust. § 20 ods. 3 zákona o advokácii.

Obhajcu si môže zvoliť samotný obvinený, alebo mu ho môžu zvoliť aj iné osoby, ktoré sú uvedené v ust. § 39 ods. 2 Trestného poriadku.

Obvinenému teda môžu zvoliť obhajcu nasledovné osoby: zákonný zástupca, príbuzný v priamom rade, súrodeneц, osvojiteľ, osvojenec, manžel, druh alebo zúčastnená osoba.

Orgány činné v trestnom konaní a súd sú pritom na žiadosť obvineného povinné obvinenému umožniť, aby v určenej lehote požiadal oprávnenú osobu, aby mu zvolila obhajcu vo vlastnom mene. Zároveň sú orgány činné v trestnom konaní a súd povinné o žiadosti obvineného bez meškania upovedomiť oprávnenú osobu.

Ak je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená, môžu mu oprávnené osoby zvoliť obhajcu i proti jeho vôli.

Nič nebráni tomu, aby mal obvinený viacerých zvolených obhajcov, ktorých si zvolil buď sám, alebo mu ich zvolila iná oprávnená osoba. Zákon však rešpektuje (a favorizuje) právo obvineného na slobodnú voľbu obhajcu, keď upravuje, že obvinený si môže namiesto obhajcu, ktorého si sám zvolil alebo ktorého mu zvolila oprávnená osoba zvoliť iného obhajcu.

Ako už bolo uvedené, predpokladom zvolenia si obhajcu je podpis písomne vyhotoveného plnomocenstva, ktorým obvinený splnomocňuje obhajcu na to, aby ho v trestnom konaní zastupoval.

Forma prijatia plnej moci musí byť taká, že je úplne nepochybné, že advokát plnú moc prijal. V žiadnom prípade nemožno iba zo skutočnosti, že plná moc bola advokátovi udelená obvineným bez ďalšieho jednoznačne prejaveneho súhlasu advokáta k obhajobe uzavrieť, že advokát prevzal jeho obhajobu. O prevzatí obhajoby advokátom nesmú existovať žiadne

pochybnosti. Iba tak je splnený základný predpoklad pre obhajobu obvineného v konkrétnej trestnej veci.¹²⁵

Ako uvádza P. Vantuch v praxi často dochádza k tomu, že niektorý obvinený udelí písomne plnú moc obhajcovi a bez toho, aby vyčkal na jeho reakciu oznámi orgánu činnému v trestnom konaní meno obhajcu, ktorého si zvolil. Pokiaľ však na plnej moci nie je pripojené súhlasné vyhlásenie obhajcu o prevzatí zastupovania, alebo dokiaľ orgán činný v trestnom konaní vierohodne nezistí jeho súhlasnú reakciu, nemôže takéhoto advokáta považovať za obhajcu v danej trestnej veci.¹²⁶

Mám za to, že v plnomocenstve netreba podrobne špecifikovať práva a povinnosti obhajcu, nakoľko tieto práva vyplývajú z Trestného poriadku. Definovať ich inak ako sú upravené v Trestnom poriadku by totiž nemalo zmysel. Právo na obhajobu cestou zvoleného (a koniec koncov aj ustanoveného, či náhradného) obhajcu je totiž len prenesenie práv obvineného na inú osobu, ktorá (okrem výnimiek stanovených zákonom) nemá a nemôže mať iné práva, ako subjekt, ktorý je ich originálnym nositeľom – teda obvinený.

Nič však nebráni tomu, aby advokát klienta pri preberaní obhajoby o právach a povinnostiach tak obvineného, ako aj jeho obhajcu vyplývajúcich z trestného poriadku poučil a toto poučenie aj písomne zaznamenal. Práve naopak, takáto poučovacia povinnosť je predpokladom kvalitného výkonu obhajoby.

V praxi sa totiž často stáva, že klient v pozícii obvineného požaduje od advokáta objektívne nerealizovateľné služby, ktoré sa vymykajú povinnostiam a právam obhajcu v trestnom konaní.

¹²⁵ Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplnené a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 37

¹²⁶ porovnaj poznámku pod čiarou v diele Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplnené a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 37

Vymedzenie „mantinelov“ obhajoby, vysvetlenie pozície klienta, či dôkaznej situácie pri preberaní obhajoby je dôležité aj z toho pohľadu, aby bolo klientovi zrejmé, aký výsledok trestné konanie s najväčšou pravdepodobnosťou bude mať a aby klient nežil v predstave reálne neuskutočniteľného „zázraku“.

Na druhej strane pri prevzatí obhajoby, advokát a klient veľmi často uzatvárajú zmluvu o poskytnutí právnej služby, kde už práva a povinnosti advokáta a klienta treba vymedziť.

V zmluve o právnej službe je spravidla odkaz na plnú moc, ktorá bola (resp. bude) udelená advokátovi na zastupovanie v konaní. Takáto zmluva je uzatváraná pre potrebu obvineného a jeho advokáta, ako zmluvných strán, avšak jej spísanie, nie je predpokladom platnosti plnej moci.¹²⁷

Okrem povinností a práv, ktoré jednotlivým subjektom (a stranám) trestného konania vyplývajú z Trestného poriadku (a ktoré, ako už bolo uvedené nemusia byť podľa môjho názoru opätovne opakované v zmluve, či v plnej moci) zmluva o poskytnutí právnej služby obsahuje ďalšie povinnosti upravené najmä zákonom o advokácii.

Tak napríklad obsahom zmluvy o právnej služba môže byť úprava ustanovenia § 23 zákona o advokácii, ktoré zakladá povinnosť mlčanlivosti.

Podľa dotknutého ustanovenia je advokát (a teda aj obhajca v trestnom konaní) povinný zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom advokácie. Pozbaviť advokáta povinnosti zachovávať mlčanlivosť môže klient a po jeho smrti iba jeho právny nástupca.

Dôvera medzi obhajcom a klientom udržiavaná aj cez povinnosť mlčanlivosti je tak dôležitou vecou, že zákon

¹²⁷ Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s. 36

o advokácii stanovuje, že advokát je povinný zachovávať mlčanlivosť aj v prípade, ak ho klient alebo všetci jeho právni nástupcovia pozbavia tejto povinnosti, za predpokladu, že usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta.

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť trvá aj počas pozastavenia výkonu advokácie, ako aj po vyčiarknutí advokáta zo zoznamu advokátov a táto povinnosť sa rovnako vzťahuje na:

- a) zamestnancov advokáta,
- b) iné osoby, ktoré sa v tejto súvislosti podieľajú na poskytovaní právnych služieb,
- c) členov orgánov komory a jej zamestnancov.¹²⁸

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť sa však nevzťahuje na prípad, ak ide o zákonom uloženú povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu.

Veľmi dôležitou časťou zmluvy o právnej službe je úprava odmeny advokáta za zastupovanie v trestnom konaní.

Odmena advokáta je upravená v ust. § 24 zákona o advokácii, pričom na vykonanie tohto predpisu bola vydaná vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb.

Podľa ust. § 24 zákona o advokácii poskytuje advokát právne služby za odmenu a má právo požadovať za ne primeraný preddavok. Popri nároku na odmenu má advokát nárok aj na náhradu hotových výdavkov a na náhradu za stratu času, pričom za hotové výdavky sa považujú výdavky účelne a preukázateľne vynaložené v súvislosti s poskytovaním právnych služieb, najmä súdne a iné poplatky, cestovné a telekomunikačné výdavky,

¹²⁸ pozri § 66 ods. 4 zákona o advokácii

výdavky za znalecké posudky, preklady, odpisy alebo výpisy z verejných registrov.

Odmena advokáta sa určuje na základe dohody medzi advokátom a klientom, pričom ak nedôjde k dohode, patrí advokátovi tarifná odmena.

Podľa ust. § 2 vyhlášky 655/2004 Z.z. pri uzatváraní zmluvy o poskytnutí právnych služieb môže advokát dohodnúť s klientom spôsob a výšku zmluvnej odmeny. Výška zmluvnej odmeny nie je nijakým spôsobom limitovaná, okrem skutočnosti, že táto nemôže byť v rozpore s dobrými mravmi.

Podľa odseku 2 citovaného ustanovenia sa zmluvná odmena určuje:

- a) podľa počtu hodín účelne vynaložených na vybavenie veci (hodinová odmena),
- b) paušálnou sumou (paušálna odmena),
- c) podielom na hodnote veci (podielová odmena),
- d) tarifnou odmenou dohodnutou inak ako základnou sadzbou tarifnej odmeny.

Uvedené spôsoby určenia zmluvnej odmeny môžu byť kombinované.

Nič teda nebráni tomu, aby si advokát v pozícii obhajcu dohodol s klientom napríklad tarifnú odmenu závislú od počtu úkonov právnej služby stanovenú buď ako základnú sadzbu tarifnej odmeny, alebo dohodnutú v inej výške a zároveň si dohodol paušálnu odmenu podmienenú napríklad úspechom vo veci. Takéto dohody sú v praxi veľmi časté.

Nechcem na tomto mieste detailne rozoberať problematiku odmeny advokáta za obhajobu v trestnom konaní, pristavím sa však iba pri inštitúte tarifnej odmeny, ktorá bude zrejme najčastejšou formou dohody medzi obhajcom a jeho klientom

a navyše platí, že ak sa advokát s klientom nedohodnú na zmluvnej odmene, má advokát nárok na odmenu tarifnú.

Tarifná odmena advokáta v trestnom konaní je upravená v ust. § 9 a nasl. vyhlášky č. 655/2004 Z.z., pričom jej princíp je pomerne jednoduchý a závisí od počtu úkonov, vykonaných obhajcom v trestnom konaní a hodnoty jednotlivého úkonu.

Hodnota jednotlivého úkonu je závislá od výšky výpočtového základu a trestnej sadzby za trestný čin o ktorý v konaní ide.

Výpočtovým základom sa na účely vyhlášky o odmenách a náhradách advokátov a podľa jej ustanovenia § 1 ods. 3 rozumie priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva SR za prvý polrok predchádzajúceho kalendárneho roka.¹²⁹

Základná sadzba odmeny advokáta pri obhajobe v trestnom konaní za jeden úkon právnej služby je upravená v ust. § 12 vyhlášky 655/2004 Z.z., a to tak, že hodnota jedného úkonu právnej služby je:

- a) jedna dvanástina výpočtového základu ak ide o trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov,
- b) jedna osmina výpočtového základu ak ide o trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje päť rokov a neprevyšuje desať rokov a
- c) jedna šestina výpočtového základu ak ide o trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje desať rokov alebo za ktorý možno uložiť výnimočný trest.

Pri výpočte sa na jednej strane neprihliada na zákonné zníženie trestnej sadzby u mladistvých, a ani na zmenu právnej kvalifikácie skutku v priebehu trestného konania, no na strane

¹²⁹ pre rok 2007 je výška výpočtového základu stanovená sumou 17.822,-Sk – pozn. autora

druhej sa prihliada na zákonné zvýšenie trestnej sadzby u obzvlášť nebezpečných recidivistov, pri ukladaní trestu za viac trestných činov a pri ukladaní trestu podľa osobitného predpisu.¹³⁰

Pokiaľ ide o druhy úkonov právnej služby uvedené v ust. § 14 citovanej vyhlášky v súvislosti s trestným konaním pôjde najmä o tieto úkony právnej služby:

- a) prevzatie a príprava zastúpenia alebo obhajoby vrátane prvej porady s klientom,
- b) ďalšia porada alebo rokovanie s klientom, a to každá aj začatá hodina,
- c) písomné podanie na súd alebo iný orgán týkajúce sa veci samej,
- d) účasť pri vyšetrovacích úkonoch, pri oboznámení sa s výsledkami vyšetrovania, vyhľadávania alebo za konanie pred súdom alebo iným orgánom, pri konaní o dohode o vine a treste, pri konaní o zmieri, a to každé začaté dve hodiny bez ohľadu na počet týchto za sebou nadväzujúcich úkonov vykonaných počas dvoch hodín,
- e) vypracovanie právneho rozboru veci,
- f) návrh na obnovu konania, odvolanie, dovolanie, sťažnosť proti rozhodnutiu o návrhu na obnovu konania.

Zaujímavým je v tejto súvislosti novelizované ustanovenie § 14 ods. 3 vyhl. č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb.¹³¹

Podľa dotknutého ustanovenie totiž advokátovi okrem odmeny za skutočne zrealizované úkony právnej služby patrí aj odmena vo výške 6-násobku základnej sadzby tarifnej odmeny za

¹³⁰ ust. § 43 Trestného zákona

¹³¹ novela bola vykonaná vyhl. č. 649/2005 Z.z. s účinnosťou od 1.1.2006

jeden úkon právnej služby v prípade, že bola súdom schválená dohoda o vine a treste pred podaním obžaloby.

Doposiaľ sme sa zaoberali prevzatím obhajoby v trestnej veci a uzavretím zmluvy o právnej službe medzi obvineným a jeho obhajcom.

Je zrejmé, že život prináša aj opačné situácie, a síce situácie znamenajúce ukončenie vzťahu advokát - klient. Kým vôľa klienta je prvoradá, čo znamená, že môže tento vzťah kedykoľvek ukončiť, v prípade advokáta je táto situácia trochu zložitejšia a je viazaná na zákonné dôvody uvedené v ust. § 22 zákona o advokácii.

Podľa citovaného ustanovenia je advokát oprávnený odstúpiť od zmluvy o poskytovaní právnych služieb len zo závažných dôvodov, najmä ak sa narušila nevyhnutná dôvera medzi ním a klientom alebo pokyn klienta je v rozpore s predpismi komory. Advokát tak postupuje vždy, ak zistí dôvody uvedené v ustanovení § 21, o ktorých som sa zmieňoval vyššie v texte.

V praxi sa totiž môže stať, že obvinený dáva svojmu obhajcovi pokyny, ktoré obhajca jednoducho nemôže splniť, nakoľko by ich splnením porušil zákon, alebo stavovské predpisy. V takom prípade je na advokátovi, aby klienta o tejto skutočnosti poučil a v prípade, že klient aj napriek poučeniu na pokyne trvá má advokát možnosť odstúpiť od zmluvy o právnej službe.

Advokát je oprávnený odstúpiť od zmluvy o poskytovaní právnych služieb aj vtedy, ak klient neposkytne primeraný preddavok, primerané doplnenie poskytnutého preddavku na odmenu alebo odmenu, hoci bol o to písomne požiadaný a nejde o poskytovanie bezplatnej právnej služby.

Odstúpením od zmluvy o poskytovaní právnych služieb sa zmluva zrušuje okamihom, keď prejav vôle odstúpiť dôjde klientovi.

Advokát je však povinný do 15 dní od doručenia oznámenia klientovi o odstúpení od zmluvy o poskytovaní právnych služieb vykonať všetky neodkladné úkony okrem prípadu že klient urobí iné opatrenia, prípadne oznámi advokátovi, že na splnení tejto povinnosti netrvá.

Ustanovený obhajca a povinná obhajoba.

Pojem ustanoveného obhajcu úzko súvisí s pojmom povinnej obhajoby a ustanovený obhajca je jednou z foriem jej realizácie. Preto skôr, ako sa dostanem k samotnému pojmu ustanoveného obhajcu, pristavím sa pri inštitúte povinnej obhajoby.

Povinná obhajoba je pritom koncipovaná, ako dôležitá súčasť práva na obhajobu a prichádza do úvahy vtedy, ak obvinený s ohľadom na určité skutočnosti nemôže svoju obhajobu realizovať sám.

V súvislosti s povinnou obhajobou si dovoľím na úvod pristaviť sa pri pozitívnom prvku, ktorý zákon č. 301/2005 Z. z. - Trestný poriadok zaviedol.

Paradoxne týmto pozitívom, ktoré nový Trestný poriadok so sebou priniesol je zachovanie stavu spred prijatia nového Trestného poriadku.

Mám tu na mysli realizáciu povinnej obhajoby cestou od štátu nezávislých advokátov a nie cez inštitút verejného obhajcu, ktorý inštitút navrhoval predkladateľ návrhu Trestného poriadku (zákona č. 301/2005 Z.z.).

Odhladnuc od všetkých úskalí, ktoré inštitút verejného obhajcu so sebou mal priniesť, a na ktoré odborná verejnosť pred prijatím nového Trestného poriadku neustále poukazovala¹³², mám za to, že iba od štátu nezávislý subjekt (advokát) môže byť dostatočným protipólom orgánov činných v trestnom konaní.

Vrátiac sa však späť k samotnej povinnej obhajobe, treba uviesť, že prípady, kedy sa právo obvineného na obhajcu stáva povinnou obhajobou sú uvedené v ust. §§ 37 a 38 Trestného poriadku. Ide o situácie, ktoré zákonodarca považuje za tak

¹³² pozri napr. Olej J., a kol.: Slovenská advokácia a nové trestné kódexy, Bulletin slovenskej advokácie, Slovenská advokátska komora Bratislava, 2006

vážne, že obhajoba obvineného musí byť zabezpečená prostredníctvom obhajcu, a to bez ohľadu na stanovisko obvineného.¹³³ Ak si totiž v týchto prípadoch obvinený nezvolí obhajcu sám, resp. mu ho nezvolí iná oprávnená osoba, ustanoví mu ho štát.

Podľa ust. § 37 Trestného poriadku musí mať obvinený obhajcu už v prípravnom konaní, ak :

- a) je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave,
- b) je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená,
- c) ide o konanie o obzvlášť závažnom zločine,
- d) ide o konanie proti mladistvému,
- e) ide o konanie proti ušlému.

V súvislosti s dôvodom povinnej obhajoby uvedeným pod písm. a) treba v stručnosti uviesť, že nie je dôležité, či je obvinený vo väzbe pre skutok v konaní o ktorom je dôvod povinnej obhajoby, alebo je vo väzbe, výkone trestu, či na pozorovaní pre iný skutok.

Inými slovami povedané, akonáhle je obvinený vo väzbe, výkone trestu odňatia slobody, alebo na pozorovaní a je voči nemu vedené trestné stíhanie, vzniká dôvod povinnej obhajoby, nakoľko obmedzenia spojené s týmito inštitútmi by obvinenému znemožňovali kvalitný výkon práv svojej obhajoby. Aj keď sú totiž inštitúty uvedené v ust. § 37 ods. 1, písm. a) odlišné, jedna skutočnosť je pre nich spoločná, a síce to, že obvinený v prípade realizácie hocktorého z nich stráca, resp. je obmedzený na osobnej slobode, čo znamená jeho obrovské znevýhodnenie voči

¹³³ Minárik Š., a kol.: Trestný poriadok – Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava 2006, str. 159

porovnateľnému obvinenému, ktorý môže svoju obhajobu voči trestnému stíhaniu realizovať na slobode.

Pokiaľ ide o pozbavenie, resp. obmedzenie spôsobilosti na právne úkony, ako dôvod povinnej obhajoby, ide o situáciu, že osoba voči ktorej sa vedie trestné konanie bola rozhodnutím civilného súdu pozbavená spôsobilosti vlastnými prejavmi vôle vykonávať svoje práva, či brať na seba povinnosti.

Trestný poriadok pritom vo vzťahu k takýmto osobám neustanovuje, že tieto nemôžu byť osobou, voči ktorej sa vedie trestné konanie, vychádza však z možnosti, že takáto osoba je oproti ostatným obvineným znevýhodnená, čo znamená nutnosť právneho zastúpenia formou povinnej obhajoby.

Rovnako znevýhodnenou môže byť (a zrejme aj je) mladistvá osoba, pri ktorej je dôvod povinnej obhajoby stanovený v ust. § 37 ods. 1, písm. d), či ušlá osoba, pri ktorej je dôvod povinnej obhajoby stanovený v ust. § 37 ods. 1, písm. e).

V prvom menovanom prípade ide o situáciu, kedy trestný čin spáchala osoba, ktorá v čase jeho spáchania síce dosiahla vek potrebný pre trestnú zodpovednosť (14 rokov)¹³⁴, ale zároveň v čase spáchania trestného činu nedovŕšila vek 18 rokov.¹³⁵

Ako Trestný zákon, tak aj Trestný poriadok pritom vo vzťahu k mladistvej osobe ustanovujú osobitné podmienky jej trestnej zodpovednosti a konania voči nej a Trestný poriadok na obhajobu jej záujmov v trestnom konaní stanovuje vek mladistvého ako dôvod povinnej obhajoby.

V druhom menovanom prípade ide o situáciu trestného konania voči osobe, ktorá sa konaniu vyhýba pobytom cudzine, alebo tým, že sa skrýva.¹³⁶

¹³⁴ porovnaj ust. § 22 Trestného zákona

¹³⁵ porovnaj ust. § 94 ods. 1 Trestného zákona

¹³⁶ porovnaj ust. § 358 ods. 1 a nasl. Trestného poriadku

Aj napriek takémuto vyhýbaniu sa trestnému konaniu ušlou osobou má zákonodarca záujem na realizácii práva na obhajobu ušlého, preto túto situáciu zaraďuje medzi prípady povinnej obhajoby.

Konečne prípad povinnej obhajoby je aj konanie voči osobe obvinenej z obzvlášť závažného zločinu, a to z dôvodu, že ide o najzávažnejšiu formu trestnej činnosti, kde takémuto páchatelovi potencionalne hrozí aj najtvrdšia sankcia.¹³⁷

V takom prípade (konania o obzvlášť závažnom zločine) sa obvinený môže po prvej porade s obhajcom výslovným vyhlásením vzdať práva na povinnú obhajobu. Toto vyhlásenie však môže vziať aj späť. Úkony vykonané po výslovnom vyhlásení o vzdaní sa práva na povinnú obhajobu do späťvzatia tohto vyhlásenia sa však už nebudú musieť opakovať.

Okrem citovaných prípadov je dôvodom povinnej obhajoby aj skutočnosť, že súd a v prípravnom konaní prokurátor alebo policajt považuje povinnú obhajobu obvineného za nevyhnutnú, a to najmä preto, že majú pochybnosť o spôsobilosti obvineného náležite sa obhajovať.

V danom prípade je teda na posúdení orgánov činných v trestnom konaní a trestného súdu schopnosť obvineného realizovať svoje právo na obhajobu a v prípade, že dôjdu k záveru, že toto právo obvinený náležito realizovať sám nevie pôjde o dôvod povinnej obhajoby.

Obvinený musí mať obhajcu tiež v konaní o vydanie do cudziny a v konaní, v ktorom sa rozhoduje o uložení ochranného liečenia s výnimkou protialkoholického liečenia.

¹³⁷ podľa ust. § 11 ods. 3 Trestného zákona sa za obzvlášť závažný zločin považuje zločin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov – pozn. autora

Dôvody povinnej obhajoby vo vykonávacom konaní a v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch stanovuje ust. § 38 Trestného poriadku.

Podľa odseku 1 predmetného ustanovenia, vo vykonávacom konaní, v ktorom súd rozhoduje na verejnom zasadaní, musí mať odsúdený obhajcu, ak:

- a) je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená,
- b) ide o podmiennečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody mladistvého, ktorý v čase konania verejného zasadania nedovŕšil osemnásť rok,
- c) je vo väzbe, alebo
- d) sú pochybnosti o jeho spôsobilosti náležite sa obhajovať.

Podľa odseku 2 citovaného ustanovenia v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch musí mať odsúdený obhajcu, ak:

- a) ide o prípady uvedené v § 37 ods. 1 písm. a), b) alebo c) – teda odsúdený je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave,
- b) je mladistvý a v čase konania verejného zasadania o mimoriadnom opravnom prostriedku nedovŕšil osemnásť rok,
- c) sú pochybnosti o jeho spôsobilosti náležite sa obhajovať,
- d) ide o konanie proti odsúdenému, ktorý zomrel.

V predošlom texte som poukazoval na dôvody povinnej obhajoby tak, ako ich pozná platný a účinný Trestný poriadok.

Prejdime však k pojmu **ustanoveného obhajcu**, ktorý je s pojmom povinnej obhajoby bytostne spojený.

Aj v prípade povinnej obhajoby zákon prioritne rešpektuje vôľu samotného obvineného v súvislosti s voľbou obhajcu. Ustanovenie § 40 ods. 1 Trestného poriadku totiž upravuje, že ak obvinený nemá obhajcu v prípade, v ktorom ho musí mať, určí sa mu lehota na jeho zvolenie. Až v prípade, že v tejto lehote nebude obhajca zvolený, musí mu byť obhajca bez meškania ustanovený. Obhajcu v takom prípade ustanoví v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie a v konaní pred súdom predseda senátu.

Aj v prípade voľby obhajcu, za situácie, keď existuje dôvod povinnej obhajoby je možné, aby si obhajcu nevolil samotný obvinený (čo je samozrejme prioritou), ale aby obhajcu obvinenému zvolili osoby uvedené v ust. § 39 ods. 2 Trestného poriadku, ktoré tak môžu v prípade, že je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony, alebo ak je jeho spôsobilosť obmedzená urobiť aj proti vôli samotného obvineného.

Načrtnuté prípady sú teda príkladom ustanoveného obhajcu, ktorý je obvinenému ustanovený za situácie, že existuje dôvod povinnej obhajoby.

Ustanovený obhajca však nie je len pojem spojený s inštitútom povinnej obhajoby.

Ustanovený obhajca je totiž aj obhajca podľa ust. § 40 ods. 2 Trestného poriadku a síce obhajca, ktorý nie je ustanovený obvinenému v prípade existencie dôvodov povinnej obhajoby, ale v prípade, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby.

Podľa citovaného ustanovenia obvinenému, ktorý nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby a požiada o

ustanovenie obhajcu, sa obhajca ustanoví, pričom povinnosť ustanoviť ho má v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie a v konaní pred súdom predseda senátu. Skutočnosť, že nemá dostatočné prostriedky, musí obvinený preukázať.

Ak sa však v priebehu konania zistí, že obvinený má dostatočné prostriedky, aby uhradil trovy obhajoby ustanoveného obhajcu zruší ten, kto ho ustanovil.

Aj v prípade, že už bol obvinenému obhajca ustanovený, má tento právo zvoliť si namiesto obhajcu, ktorý mu bol ustanovený iného obhajcu podľa ust. § 39 Trestného poriadku, pričom následne dochádza k zrušeniu ustanoveného obhajcu tým orgánom, ktorý ho ustanovil.

V záujme hospodárnosti konania a za situácie, že je obvinených viac ustanoví sa tým, ktorých záujmy si v trestnom konaní neodporujú, spravidla spoločný obhajca.

Dotknuté ustanovenie sa v praxi využíva pomerne málo, a to najmä s poukazom na skutočnosť, že rozpor medzi záujmami jednotlivých obvinených sa neobjavuje (resp. sa nemusí objaviť) od začiatku konania, ale spravidla prichádza až neskôr (napr. v priebehu výsluchov na hlavnom pojednávaní).

Za takejto situácie, by zvolenie jediného obhajcu viacerým obvineným znamenalo nevyhnutnosť napríklad odročiť hlavné pojednávanie, zrušiť ustanovenie jediného obhajcu niektorému obvinenému a ustanovenie iného, ktorý ale potrebuje určitú dobu na prevzatie a náležitú prípravu obhajoby.

Práve preto sa v praxi spravidla každému z obvinených ustanovuje samostatný obhajca.

Ustanovený obhajca, a to ako v prípade, že bol ustanovený z dôvodov povinnej obhajoby, alebo z dôvodu, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby je povinný obhajobu bez meškania prevziať.

Trestný poriadok vo väčšine prípadov preferuje vôľu obvineného pred inštitútmi, ktoré realizuje za obvineného niekto iný, napríklad aj samotný konajúci súd. Preto ak dôjde k spojeniu vecí na spoločné konanie a rozhodnutie a v jednej z nich je obhajca zvolený podľa ust. § 39 Trestného poriadku a v inej obhajca ustanovený podľa ust. § 40 Trestného poriadku, ustanovenie obhajcu zruší v prípravnom konaní na návrh prokurátora alebo policajta sudca pre prípravné konanie, ktorý obhajcu ustanovil, a v súdnom konaní predseda senátu, ktorý vo veci koná.

Náhradný obhajca

Náhradný obhajca predstavuje podľa môjho názoru ďalšiu z foriem ustanoveného obhajcu. Ide síce o formu obhajoby, ktorá sa uskutočňuje len v súdnom konaní, nie v konaní prípravnom, ktorému je venovaná táto práca, avšak s ohľadom na snahu o jej komplexnosť a zrejmú súvislosť sa na chvíľku pristavím aj pri tomto inštitúte trestného konania.

Ako uvádza prof. Ivor vo svojej učebnici trestného procesu¹³⁸ potreby aplikačnej praxe si vynútili zriadiť pre konanie pred súdom inštitút náhradného obhajcu.

V praxi sa totiž stávali a aj sa stávajú prípady, že obhajca, či už zvolený alebo ustanovený sa z objektívnych, ale aj subjektívnych dôvodov nedostavil na hlavné pojednávanie, resp. verejné zasadnutie súdu, čím ich konanie zmaril. Vznikali tak často aj neodôvodnené prieťahy v súdnom konaní.

Keďže si zákonodarca takéto situácie uvedomoval, preto v ust. § 42 Trestného poriadku upravil, že v prípade, ak je

¹³⁸ porovnaj Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 235

dôvodná obava, že by mohlo byť zmarené hlavné pojednávanie alebo verejné zasadnutie pre neprítomnosť zvoleného obhajcu alebo ustanoveného obhajcu, môže byť obvinenému popri zvolenom obhajcovi alebo ustanovenom obhajcovi ustanovený náhradný obhajca.

Náhradný obhajca má pritom rovnaké práva a povinnosti ako zvolený obhajca alebo ustanovený obhajca, ktoré však na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí môže vykonávať iba v prípade neúčasti zvoleného obhajcu alebo ustanoveného obhajcu.

Zámer zákonodarcu v súvislosti s náhradným obhajcom bol zrejme v poriadku. Otázkou ale zasa (ako pri mnohých trestnoprocesných inštitútoch ostáva ich realizácia v praxi.

Formálne totiž zákon rešpektuje prednosť vôle obvineného prezentovanej zvolením si obhajcu pred jeho ustanovením zo strany štátu, avšak v praktickom ponímaní dochádza aj k opačným situáciám.

Mám tu na mysli napríklad situáciu, keď je za náhradného obhajcu ustanovený advokát, ktorý obvineného už v danej trestnej veci ako zvolený obhajca zastupoval, avšak obvinený mu (napr. s ohľadom na stratu dôvery, či iný dôvod) vypovedal plnú moc.

Vyvstáva tu teda otázka: „Môže byť takýto obhajca obvinenému ustanovený ako náhradný obhajca?“

Odpoveď na položenú otázku zaiste nebude jednoduchá. Na jednej strane je totiž výhodou takéhoto postupu skutočnosť, že náhradný obhajca, ktorý už v danej trestnej veci vystupoval „na plnú moc“ bude zrejme poznať spis a celú vec oveľa lepšie ako niekto, kto v danej trestnej veci zainteresovaný nebol.

Na druhej strane je však problémom to, ako sa vysporiadať so skutočnosťou, že obvinený už raz prejavil svoju vôľu a daného obhajcu si výslovne neprial.

Zaiste, je možné špekulovať nad tým, že takýto postup mohol byť zo strany obvineného aj účelovým (smerujúcim napríklad k prieťahom v konaní) avšak túto skutočnosť súd objektívne nemôže preukázať.

A navyše, čo ak načrtnutý postup účelovým nie je a obvinený má skutočne voči určitému obhajcovi výhrady, ktorý obhajca mu ale bude zo strany súdu ako náhradný obhajca „vnútený“.

Mám za to, že súdy ustanovujúce náhradného obhajcu by mali veľmi dôsledne zvažovať naznačené súvislosti a v čo najväčšej možnej miere rešpektovať vôľu samotného obvineného.

Právo na obhajobu totiž originálne patrí obvinenému, pričom právo mať obhajcu a realizovať svoje právo na obhajobu prostredníctvom neho je od tohto originálneho práva iba odvodené. Preto je pri voľbe obhajcu rozhodujúca vôľa obvineného, ktorú by mal aj súd ustanovujúci náhradného obhajcu rešpektovať.

V súvislosti s náhradným obhajcom, resp. v súvislosti s ustanoveným obhajcom vo všeobecnosti je potrebné poukázať aj na ust. § 43 Trestného poriadku, ktoré upravuje oslobodenie od povinnosti obhajovania.

Ako už bolo vyššie v texte uvedené, ustanovený obhajca je podľa ust. § 41 ods. 1 Trestného poriadku povinný obhajobu bez meškania prevziať.

Podľa ust. § 43 Trestného poriadku však ustanovený obhajca môže byť zo závažných dôvodov na svoju žiadosť alebo na žiadosť obvineného oslobodený od povinnosti obhajovania a namiesto neho zvolený alebo ustanovený iný obhajca. Iný obhajca môže byť obvinenému ustanovený aj vtedy, ak si ustanovený obhajca dlhodobo neplní svoje povinnosti.

Medzi dôležité dôvody, pre ktoré môže byť obhajca oslobodený od povinnosti obhajovania patrí napríklad (a najmä)

narušenie nevyhnutnej dôvery medzi advokátom a klientom, pre ktorú skutočnosť môže advokát v súlade so zákonom o advokácii odstúpiť od zmluvy o právnej službe.¹³⁹

Samozrejme, že dôležitými dôvodmi sú tiež dôvody pri ktorých je advokát povinný odmietnuť poskytovanie právnej služby, ktoré sú uvedené v zákone o advokácii,¹⁴⁰ a o ktorých som sa zmieňoval v predchádzajúcom texte tejto práce.

Medzi dôležité dôvody, pre ktoré môže ustanovený obhajca žiadať o oslobodenie od povinnosti obhajoby patrí napríklad aj postúpenie veci inému orgánu činnému v trestnom konaní, ktorého sídlo je značne vzdialené od sídla ustanoveného obhajcu, alebo vážne dlhodobé ochorenie, ktoré bráni obhajcovi vykonávať jeho práva a povinnosti.¹⁴¹

O oslobodení ustanoveného obhajcu rozhodne predseda senátu a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie.

Aby obvinený v súvislosti s oslobodením obhajcu od povinnosti obhajovania neutrpel ujmu tak aj v prípade, keď bol skôr zvolený alebo ustanovený obhajca od povinnosti obhajovania oslobodený, aj tak je tento obhajca ešte povinný plniť si svoje povinnosti, a to až do skutočného prevzatia obhajoby iným zvoleným alebo ustanoveným obhajcom.

Pre úplnosť rozoberanej problematiky ustanoveného obhajcu je potrebné spomenúť ešte aj „boľavé miesto“ slovenskej advokácie, a síce náhradu trov obhajoby, realizovanej ustanoveným obhajcom zo strany štátu.

Podľa ust. § 553 ods. 2 Trestného poriadku má obhajca, ktorý bol obvinenému ustanovený voči štátu nárok na odmenu a náhradu podľa tarify určenej osobitným predpisom.¹⁴²

¹³⁹ porovnaj ust. § 22 ods. 1 zákona o advokácii

¹⁴⁰ porovnaj ust. § 21 zákona o advokácii

¹⁴¹ porovnaj tiež Mandák, V.: Ukončení obhajoby obhájcom, Trestní právo, 2/1996, s. 2 a nasl.

¹⁴² ide o vyhlášku MS SR č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb

O výške odmeny a náhrady rozhodne na návrh obhajcu orgán činný v trestnom konaní, ktorého rozhodnutím sa trestné stíhanie právoplatne skončilo. V konaní pred súdom rozhodne predseda senátu súdu prvého stupňa alebo ním poverený vyšší súdny úradník.

Zavedením inštitútu vyšších súdnych úradníkov sa síce (aspoň podľa mojich osobných skúseností) odstránil problém s prieťahmi pri rozhodovaní o trovách obhajoby po skončení trestných vecí, avšak stále pretrváva to, že právoplatné a vykonateľné rozhodnutia, ktorým je obhajcom „ex offo“ priznaná náhrada trov obhajoby voči štátu, niekoľko rokov „nepovšimnuté ležia“ na finančných oddeleniach príslušných súdov, čakajúc na preplatenie.

Zarážajúcim je pritom skutočnosť, že štát, ktorý bežného občana (advokátov nevynímajúc) striktne sankcionuje za akékoľvek porušenie, hoc aj banálnej povinnosti a sankcie za takéto porušenia aj tvrdo vymáha, sám neplní právoplatné rozhodnutia súdu a trovy obhajoby jednoducho nevypláca tak, ako by ich vyplácať mal.

Niekoľkoročná „bezúročná pôžička“ štátu pritom mnohých advokátov odrádza od výkonu obhajoby „ex offo“ a podľa môjho názoru prispieva k znižovaniu kvality výkonu takejto obhajoby.

S ohľadom na uvedené sa javí veľkým pozitívom návrh novely Trestného poriadku v tejto problematike.

Ustanovenie § 553 ods. 2 Trestného poriadku má totiž podľa pripravovanej novely znieť: „Obhajca, ktorý bol obvinenému ustanovený, má voči štátu nárok na odmenu a náhradu podľa tarify určenej osobitným predpisom, ako aj náhradu nákladov účelne vynaložených na získanie dôkazov, ak zákon neustanovuje inak. Na návrh obhajcu, ktorý bol obvinenému ustanovený rozhodne orgán činný v trestnom konaní alebo súd, pred

skončením trestného konania o poskytnutí primeranej zálohy na odmenu a náhradu hotových výdavkov, ak je to odôvodnené najmä dĺžkou trvania konania, početnosťou a náročnosťou vykonávaných úkonov, medzinárodným prvkom alebo z iných dôležitých dôvodov. O návrhu rozhodne orgán činný v trestnom konaní alebo súd, ktorý vedie konanie v čase podania návrhu.“

Navyše, (a to je podľa môjho názoru ešte dôležitejšia zmena ako citovaný návrh ust. § 553 ods. 2 Trestného poriadku) sa navrhuje upraviť povinnosť, ktorá by ukladala orgánu činnému v trestnom konaní a súdu rozhodnúť o návrhu na náhradu trov obhajoby, prípade o preddavku na ne do 30 dní od jeho podania, a zároveň povinnosť orgánu činného v trestnom konaní a súdu vyplatiť odmenu a náhrady hotových výdavkov za vykonané úkony najneskôr do 60 dní od právoplatnosti rozhodnutia o ich priznaní.¹⁴³

Zastupovanie obhajcu a jeho vylúčenie

Je zrejmé, že advokát sa v prípadoch rozsiahlej agendy svojej kancelárie nemôže zúčastňovať všetkých úkonov trestného konania, hoci prítomnosť obhajoby na týchto úkonoch bude dôležitá.

Aj preto Trestný poriadok v ust. § 36 ods. 2 upravuje, že pre jednotlivé úkony trestného konania sa môže obhajca dať zastúpiť svojím koncipientom, a to ak s tým obvinený súhlasí, pričom toto zastúpenie môže byť v prípravnom konaní realizované, ak ide o konanie o prečine a zločine s výnimkou obzvlášť závažného zločinu a v konaní pred súdom, ak ide o konanie o prečine.

Uvedená možnosť zastúpenia advokáta koncipientom je podľa môjho názoru významným pozitívom v súčasnosti účinného

¹⁴³ porovnaj navrhované znenie § 553 Trestného poriadku

Trestného poriadku. Považujem to za dôležité najmä z hľadiska náležitej prípravy koncipienta na povolanie advokáta.

Podľa starej právnej úpravy¹⁴⁴ totiž koncipient v zastúpení svojho školiteľa (advokáta) mohol vykonávať iba úkony prípravného konania, nemohol však absolvovať hlavné pojednávanie, či verejné zasadnutie (snáď iba ako verejnosť), čo značne redukovalo jeho prípravu na obhajobu v trestnom konaní, ktorú v budúcnosti, už ako advokát (po zložení advokátskych skúšok a sľubu doslova zo dňa na deň) má vykonávať.

Na druhej strane v súčasnosti platný a účinný Trestný poriadok (a to aj v prípravnom konaní) obmedzil možnosť koncipienta zastupovať advokáta iba za splnenia podmienky, že obvinený s tým súhlasí.

Je síce nepopierateľným (a s ohľadom na všetky okolnosti aj logickým) právom obvineného dať či nedať súhlas, aby úkony za advokáta vykonával jeho koncipient, avšak až prax môže ukázať, či uvedená podmienka v prípade nesúhlasných stanovísk obvinených v spojitosti so značnou zaneprázdnenosťou advokátov nebude spôsobovať prieťahy v prípravnom konaní.

Pokiaľ ide o vylúčenie obhajcu tak Trestný poriadok v ust. § 36 ods. 3 upravuje, že obhajcom nemôže byť advokát, ktorý už bol pribratý ako znalec, tlmočník alebo prekladateľ alebo ktorý bol ako svedok prejednávaného skutku. Zároveň limituje možnosť obhajcu byť vypočúvaný ako svedok, keď uvádza, že obhajca nemôže byť vypočúvaný ako svedok o skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri výkone obhajoby.

¹⁴⁴ reprezentovanej zákonom č. 141/1961 Zb.

Práva a povinnosti obhajcu

V predchádzajúcej kapitole som sa zaoberal prevažne pojmami súvisiacimi s právom obvineného na obhajobu cestou obhajcu.

Úlohou nasledujúceho textu je zamerať sa na práva a povinnosti obhajcu v trestnom konaní, ktoré práva a povinnosti (až na niektoré výnimky, na ktoré poukážem, resp. som už poukázal) sú rovnaké v prípadoch zvoleného, ustanoveného, či náhradného obhajcu.

Základným dôvodom prečo v trestnom procese existuje inštitút obhajcu bude zaiste skutočnosť, že postavenie obvineného v trestnom konaní musí byť určitým spôsobom zrovnoprávnené s postavením orgánov činných v trestnom konaní.

Je totiž zrejmé, že osoba v pozícii obvineného je značným spôsobom znevýhodnená oproti orgánom činným v trestnom konaní. Tieto orgány totiž majú ako personálne, tak hmotné zabezpečenie na realizáciu poslania, ktoré im zákon zveruje.

Na druhej strane obvinený v prevažnej väčšine prípadov nemá právnické vzdelanie a oporou pre neho v spleti právnych predpisov i jeho práv a povinností realizovaných v trestnom konaní sa stáva jeho obhajca.

Dokonca aj v prípadoch, kedy obvinený má sám právnické vzdelanie, či dokonca pôsobí ako advokát a aj obhajca v trestných veciach zrejme bude efektívnejšie ak obhajobu svojej osoby zverí inému svojmu kolegovi. Bude tomu tak najmä preto, že k vlastnej obhajobe aj napriek nesporným teoretickým a praktickým skúsenostiam s obhajobou iných môže pristupovať až príliš subjektívne a emotívne.

Obvinenému teda Trestný poriadok dáva možnosť využiť právne služby advokáta, ako obhajcu, ktorý má byť právne erudovaný, má mať teoretické i praktické skúsenosti s trestným konaním a obhajobou v ňom.

Trestný poriadok považuje inštitút obhajoby cestou obhajcu za tak dôležitý, že umožňuje, aby si obvinený zvolil viacerých obhajcov.

Viacerí obhajcovia jediného obvineného však prichádzajú do úvahy iba v prípade, že si ich obvinený zvolí. Z dôvodu hospodárnosti konania teda nebude prípustné, aby boli obvinenému viacerí obhajcovia v tej istej trestnej veci ustanovení.

V prípade, že obvinený je zastupovaný viacerými obhajcami, potom je nevyhnutné, aby ich činnosť bola vhodne koordinovaná a aby nedochádzalo k rozporom medzi nimi. Existencia rozporov medzi viacerými obhajcami toho istého obvineného by totiž zaiste nepriniesla obvinenému osoh, ba práve naopak stala by sa potencionálnym rizikom kvalifikovanej obhajoby.

Podľa ust. § 44 ods. 7 Trestného poriadku ak si obvinený zvolil viacerých obhajcov v tej istej veci, potom povinnosti a práva podľa tohto zákona patria každému z nich, avšak pri úkonoch podľa Trestného poriadku stačí prítomnosť len jedného z nich, ak samozrejme zákon neustanovuje inak.

Všetci zvolení obhajcovia sú oprávnení za obvineného dávať návrhy, podávať žiadosti a opravné prostriedky, nahliadať do vyšetrovacieho spisu, či zúčastňovať sa úkonov trestného konania.

Nič pritom nebráni tomu aby tak konali všetci obhajcovia spoločne, alebo aby tak konal niektorý z nich. Uvedené preto závisí na dohode medzi obhajcami a ich klientom.

Viacerí obhajcovia budú zrejme opodstatnení napríklad v prípade spojenia konania o viacerých veciach toho istého obvineného (tzv. subjektívna súvislosť trestnej činnosti).

Pri takejto situácii je totiž zo zákona spojené konanie o viacerých trestných činoch toho istého obvineného.¹⁴⁵ Ak pritom pôjde o rôznorodú trestnú činnosť (napr. kombináciu násilného trestného činu s trestným činom daňovým) a jeden z obhajcov je špecialistom na násilnú kriminalitu, kým ďalší je odborníkom v daňových veciach, potom účasť viacerých obhajcov v trestnom konaní bude zrejme oveľa efektívnejšou formou obhajoby, ako keby mal obvinený len jediného obhajcu.

Ak už ale obvinený má viacerých obhajcov aj v iných prípadoch ako bol načrtnutý, potom je potrebné zabezpečiť, aby nedošlo k realizácii protichodných návrhov, či opravných prostriedkov zo strany jednotlivých obhajcov.

Pokiaľ ide o právo obvineného, ktorý je vo väzbe komunikovať so svojim obhajcom, tak toto právo v prípade viacerých obhajcov môže obvinený využiť buď tak, že komunikuje s každým zvlášť, alebo so všetkými spoločne. Každý z viacerých obhajcov má teda právo hovoriť s obvineným, ktorý je vo väzbe bez prítomnosti tretej osoby.¹⁴⁶

Všetci obhajcovia obvineného sú oprávnení zúčastniť sa všetkých úkonov, ktorých sa môže zúčastniť obvinený. Je iba otázkou koordinácie obhajoby či sa konkrétneho úkonu zúčastní jeden, alebo viacero obhajcov zvolených obvineným.¹⁴⁷

Tu však treba jedným dychom dodať, že pri úkonoch trestného konania v zásade stačí prítomnosť jedného z viacerých obhajcov obvineného.

¹⁴⁵ porovnaj ust. § 18 ods. 1 Trestného poriadku

¹⁴⁶ porovnaj Vantuch, P. Obhajoba obvineného, 2. doplnené a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002, s.

43

¹⁴⁷ tamtiež

Veľmi dôležitou skutočnosťou pre výkon obhajoby je doručovanie potrebných písomností obhajcovi. V prípadoch, že je obhajcov niekoľko, tak Trestný poriadok upravuje, že písomnosť sa doručí tomu z nich, koho si určili na doručovanie písomností. Ak na doručovanie písomností nebol určený žiaden z obhajcov, doručí sa písomnosť tomu, ktorý bol zvolený za obhajcu ako prvý. Ak bolo naraz zvolených viac obhajcov, doručí sa písomnosť tomu, ktorého určí obvinený.

Aj napriek uvedenej úprave doručovania písomností v slovenskom trestnom procese neexistuje inštitút tzv. hlavného obhajcu, ktorý by riadil a koordinoval činnosť ostatných na prípade zúčastnených obhajcov. Zamyslenia hodným je však názor, či by inštitút tzv. hlavného obhajcu v prípadoch, keď je obhajcov v trestnej veci viacero nemal byť zavedený. V tomto smere súhlasím s názorom Doc. Vantucha, ktorý navrhoval zavedenie tzv. hlavného obhajcu do právnej úpravy českého trestného konania, a to tak, že právo na určenie, ktorý z viacerých obhajcov bude koordinátorom postupu obhajoby by mal obvinený.¹⁴⁸

Základným poslaním obhajoby v trestnom konaní je poskytovať obvinenému právnu pomoc na základe skutočnosti, že obhajca je osoba znalá práva.

Podľa ust. § 44 ods. 1 Trestného poriadku je obhajca povinný poskytovať obvinenému potrebnú právnu pomoc, na obhajovanie jeho záujmov účelne využívať prostriedky a spôsoby obhajoby uvedené v zákone, najmä starať sa o to, aby boli v konaní náležite a včas objasnené skutočnosti, ktoré obvineného zbavujú viny alebo jeho vinu zmierňujú.

¹⁴⁸ porovnaj Vantuch P.: Obhajoba obvineného více obhájci, Trestní právo 11/1998, s. 8 a nasl.

Podľa ods. 2 citovaného ustanovenia je obhajca oprávnený už v prípravnom konaní robiť v mene obvineného návrhy, podávať v jeho mene žiadosti a opravné prostriedky, nazerať do spisov a zúčastniť sa podľa ustanovení Trestného poriadku v konaní pred súdom úkonov, ktorých má právo zúčastniť sa obvinený, a vo vyšetrovaní alebo v skrátanom vyšetrovaní úkonov podľa § 213 ods. 2 až 4 Trestného poriadku.

Je evidentné, že práva obhajcu sú odvodené od práv osoby najdôležitejšej pre trestné konanie – teda od práv obvineného.

Je preto logické, že rozsah oprávnení obhajcu je v niektorých smeroch užší, ako rozsah oprávnení obvineného, no na druhej strane je logickým aj to, že v niektorých prípadoch je rozsah práv obhajcu širší, než rozsah práv obvineného.

Obhajca teda môže zastupovať obvineného, kde je to umožnené povahou procesného úkonu. Tam, kde má obvinený podľa príslušného ustanovenia Trestného poriadku vykonávať určité právo, alebo úkon osobne, alebo v prípade, kde je on sám predmetom úkonu je rozsah práv obhajcu užší ako rozsah práv obvineného.

Je tomu tak napríklad v prípade výpovede obvineného pri jeho výsluchu.¹⁴⁹ V tomto a ďalších prípadoch, kde to neprípúšťa povahu úkonu nemôže obhajca obvineného zastúpiť. Výnimkou v tomto smere je však konanie proti ušlému¹⁵⁰, v ktorom obhajcovi prislúchajú všetky práva, ktoré sú inak vyhradené iba obvinenému. Je tomu tak preto, aby prostredníctvom obhajcu bolo úplne zaistené právo na obhajobu obvineného, ktorý nie je osobne prítomná a preto nemôže svoje práva vykonávať.

Rozsah oprávnení obhajcu je však v niektorých prípadoch širší, než rozsah práv obvineného.

¹⁴⁹ k tomu bližšie pozri časť práce týkajúcu sa osobnej obhajoby obvineného – pozn. autora

¹⁵⁰ porovnaj ust. §§ 358 a nasl. Trestného poriadku

Obhajca je už od začiatku trestného stíhania oprávnený byť prítomný pri úkonoch trestného konania podľa ust. § 213 Trestného poriadku.

Podľa ust. § 213 ods. 2 Trestného poriadku má obhajca právo od vznesenia obvinenia zúčastniť sa úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, s výnimkou, že vykonanie úkonu nemožno odložiť a obhajcu o ňom vyrozumieť. Na rozdiel od vyššie v texte rozoberaného odseku 1 dotknutého ustanovenia¹⁵¹, ktoré priamo upravuje oprávnenie policajta rozhodnúť o tom, či obvinenému účasť na úkone povolí alebo nie, v prípade obhajcu zákon od momentu vznesenia obvinenia dáva obhajcovi možnosť týchto úkonov sa zúčastniť.

Vágnou (a podľa môjho názoru reálne nezhodnotiteľnou) je v súvislosti so zabezpečením práva na obhajobu podmienka, ktorý úkon bude nakoniec použitý v konaní pred súdom.

Riešením (avšak s nejasným výsledkom) by mohla byť situácia predpokladaná v odseku 3. citovaného ustanovenia, a síce oznámenie obhajcu policajtovi, že sa chce zúčastniť **všetkých vyšetrovacích úkonov**. V takom prípade je totiž policajt povinný včas mu oznámiť čas, miesto konania úkonu a druh úkonu.

V tejto súvislosti sa žiada uviesť, že oznámenie podľa ust. § 213 ods. 3 má by dostatočne konkrétne napr. pri výsluchu svedka minimálne s uvedením svedka a okolnosti na ktorú bude svedok vypočutý.

V praxi sa totiž nie zriedka stáva, že policajt oznámi obhajcovi iba že v daný deň a hodinu vykoná výsluch napr. dvoch svedkov v trestnej veci toho a toho obvineného, avšak už bez

¹⁵¹ k tomu bližšie pozri časť práce týkajúcu sa osobnej obhajoby obvineného – pozn. autora

toho, aby svedkov dostatočne špecifikoval, teda uviedol o akých svedkov ide.

Takýmto spôsobom môže pritom dochádzať k zneefektívneniu realizácie práva na obhajobu, pretože obhajca až po príchode zistí, o akého svedka ide a či jeho účasť na danom úkone je potrebná alebo nie.

Navyše, ak uzná za potrebné zúčastniť sa osobne na danom úkone, mnohokrát by bolo žiadúce poradiť sa s klientom o okolnostiach, ktoré by v záujme výkonu obhajoby mohli a mali byť predmetom výsluchu.¹⁵²

Náležitú a podrobnú vyrozumieť obhajcov o konaní jednotlivých vyšetrovacích úkonov v trestnej veci napokon ovplyvňuje aj ekonomickú stránku samotnej obhajoby, ktorá je často predmetom kritiky, a to najmä pokiaľ ide o povinnú obhajobu financovanú zo zdrojov štátneho rozpočtu.

Obhajca totiž na základe poznania úkonu, ktorý sa má vykonať môže zvážiť svoju účasť na ňom a v prípade, že nariadený úkon nemá pre jeho klienta zásadný význam sa dotknutého úkonu nezúčastniť, čo zredukuje náklady obhajoby.

Presné označenie druhu vyšetrovacieho úkonu s čo najpresnejším uvedením jeho obsahu a účelu je teda podľa môjho názoru nesmierne dôležitým prvkom realizácie kvalifikovane obhajoby.

Zhrnúc doposiaľ uvedené je takéto oznamovanie o vykonaní vyšetrovacích úkonov dôležité jednak z dôvodu aby obhajca vedel relevantne zvážiť svoju účasť, či neúčasť na nariadenom úkone prípravného konania, a jednak z dôvodu aby sa obhajca

¹⁵² Maďar M.,: Obsah vyrozumieť obhajcu o konaní vyšetrovacích úkonov v trestnej veci, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2005, SAK Bratislava, str. 27

v prípade kladného rozhodnutia vedel na v kontradiktórnom konaní nesmierne dôležitú aktívnu obhajobu náležito pripraviť.¹⁵³

Opačná situácia totiž aj podľa môjho názoru znamená porušenie práva na obhajobu, ktoré porušenie práva na obhajobu v prípravnom konaní môže mať závažné dôsledky aj v konaní súdnom (porovnaj napr. § 241 ods. 1, písm. f), §244 ods. 1, písm. h), § 331 ods. 1, písm. b) a pod.).

Ak sa aj napriek dostatočne určitému oznámeniu o vykonaní procesného úkonu obhajca alebo ním splnomocnený obhajca nedostaví na nariadený úkon, policajt vykoná tento úkon aj bez jeho účasti, avšak s výnimkou výsluchu obvineného, ktorý trvá na prítomnosti obhajcu.

Pokiaľ ide o jednotlivé práva a povinnosti obhajcu je v stručnosti potrebné poukázať na nasledovné skutočnosti.

Obhajca je podľa ust. § 44 ods. 2 Trestného poriadku oprávnený už v prípravnom konaní robiť v mene obvineného návrhy, podávať v jeho mene žiadosti a opravné prostriedky.

Toto oprávnenie má obhajca preto, lebo je s ohľadom na svoje teoretické znalosti a a praktické skúsenosti erudovanejšou osobou pre túto formu obhajoby, ako samotný obvinený.

Pôjde predovšetkým o návrhy na vykonanie určitých dôkazov, najmä výsluchov svedkov, ktorí môžu pomôcť náležitej obhajobe, či návrhy na vykonanie ďalších procesných úkonov ako je konfrontácia, vyšetrovací pokus, znalecké dokazovanie a pod.

Príkladom žiadosti podanej v mene obvineného je žiadosť podľa ust. § 210 Trestného poriadku, ktorou obvinený (zastúpený obhajcom) žiada prokurátora o preskúmanie postupu policajta.

Rozsah práva obhajcu vykonávať úkony v mene obvineného je rozšírený v prípade, že je obvinený pozbavený spôsobilosti na

¹⁵³ k tomu pozri bližšie Maďar M.,: Obsah vyznovenia obhajcu o konaní vyšetrovacích úkonov v trestnej veci, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2005, SAK Bratislava, str. 25 a nasl.

právne úkony, alebo že je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená.

Sledujúc zabezpečenie náležitej obhajoby takéhoto obvineného Trestný poriadok v ust. § 44 ods. 3 upravuje, že v prípade ak je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená, môže obhajca oprávnenia stanovené Trestným poriadkom vykonávať aj proti vôli obvineného.

Obhajca je tiež oprávnený nahliadať do spisu a robiť si z neho výpisy a poznámky a na vlastné náklady si obstarávať kópie spisov a ich častí.

V prípravnom konaní orgán činný v trestnom konaní môže právo nazerať do spisu a s ním spojené práva podľa odseku zo závažných dôvodov odmietnuť, najmä ak v spise nemožno urobiť také opatrenia, ktoré by zabránili zmareniu alebo podstatnému sťaženiu dosiahnutia účelu trestného stíhania.

Závažnosť dôvodov, z ktorých orgán činný v trestnom konaní toto právo odmietol, na žiadosť osoby, ktorej sa odmietnutie týka, je prokurátor povinný urýchlene preskúmať.

Ak právo nahliadať do spisu a s ním spojené ostatné práva zo závažných dôvodov odmietol prokurátor, na žiadosť osoby, ktorej sa odmietnutie týka, je nadriadený prokurátor povinný urýchlene preskúmať dôvodnosť odmietnutia. Tieto práva však nemožno odoprieť obvinenému a obhajcovi a poškodenému po tom, čo boli upozornení na možnosť preštudovať spisy.

V praxi sa často stáva, že závažným dôvodom býva podľa vyšetrovateľov iba skutočnosť, že obvinený vo veci ešte nevypovedal, ktorou skutočnosťou odôvodňujú svoje zamietavé stanoviská k možnosti nahliadnuť do spisu.

Dokonca je takýto prístup zo strany vyšetrovateľov volený aj v prípade, že obvinený vo veci už vypovedal, a to takým spôsobom, že vypovedať odmietol.

Nech mi je odpustené, ale nevidím ani štipku logiky v takomto postupe (a rád si túto logiku nechám vysvetliť), a to o to viac za situácie, že mi niekto dokáže vysvetliť realizáciu zákonného práva obvineného **vyjadriť sa o dôkazoch, ktoré sa mu kladú za vinu** (ktoré právo má od začiatku konania voči svojej osobe), ak ich jednoducho (postupom vyšetrovateľa) ani nevidel.

V súvislosti s právami obhajcu hodno spomenúť aj právo uvedené v ust. § 44 ods. 5 Trestného poriadku, podľa ktorého má obhajca právo vo všetkých štádiách trestného konania vyžiadať si vopred kópiu alebo rovnopis zápisnice o každom úkone trestného konania. Orgány činné v trestnom konaní a súd sú pritom povinné takejto žiadosti vyhovieť.

Odmietnuť môžu len vtedy, ak to nie je z technických dôvodov možné, avšak po odpadnutí technických prekážok sú povinné žiadosti obhajcu vyhovieť. Náklady spojené s vyhotovením kópie alebo rovnopisu je obhajca povinný štátu uhradiť.

Možnosť preštudovať vyšetrovací spis patrí tiež k významným právam obhajcu v trestnom konaní.

Podľa ust. § 208 Trestného poriadku ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému, obhajcovi, ako aj ďalším tam uvedeným osobám v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania.

Týchto práv sa môžu tieto osoby výslovne vzdať, o čom musia byť poučené. Ak nejde o konanie podľa § 204 ods.1,

obvineného a obhajcu upozorní policajt na práva podľa prvej vety najmenej tri dni vopred. Túto lehotu možno s ich súhlasom skrátiť. Návrh na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania môže policajt odmietnuť, ak ho nepovažuje za potrebný.

Rád by som sa pristavil ešte pri práve obhajcu už v prípravnom konaní robiť v mene obvineného návrhy, podávať opravné prostriedky a podobne v spojitosti s ust. § 204 ods. 1 Trestného poriadku.

Toto ustanovenie totiž upravuje tzv. zrýchlené vyšetrovanie, keď hovorí, že ak bola prokurátorovi odovzdaná spolu so spisom osoba, ktorá bola zadržaná ako podozrivá pri spáchaní prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky, alebo ak takáto osoba bola zastihnutá na úteku a prokurátor ju neprepustí na slobodu, odovzdá ju najneskôr do 48 hodín od zadržania súdu, ktorému tiež podá obžalobu spolu so spisom. Ak prokurátor zistí dôvod väzby, súčasne navrhne, aby bol obvinený vzatý do väzby.

Dotknuté ustanovenie teda pri súčasnom splnení v ňom uvedených podmienok dáva prokurátorovi možnosť zrealizovať vyšetrovanie (a teda prípravné konanie) v kratučkej lehote. Predpokladom takéhoto postupu je (alebo by aspoň podľa zákona malo byť) poznanie veci prokurátorom v takom rozsahu, ktorý odôvodňuje podanie obžaloby.

Ako ale v tak kratučkej lehote uplatniť všetky práva obvineného, ktoré chce realizovať cestou svojho obhajcu? Ako zabezpečiť právo obvineného, aby mal obhajcu, ktorého si praje a tento bude v zákonom stanovenej lehote nedosiahnuteľný? A konečne (aj keď trocha odbočím od témy) ako si môže poškodený do skončenia vyšetrovania¹⁵⁴ uplatniť nárok na

¹⁵⁴ porovnaj ust. § 46 ods. 3 Trestného poriadku

náhradu škody, ak v tejto lehote sa o takomto svojom práve ani len nemusí dozvedieť.

Toto všetku sú podľa môjho názoru problémové otázky, ktoré môžu byť zodpovedané aplikačnou praxou, nakoľko pri zavádzaní tohto inštitútu sa na odpovede na nich akosi pozabudlo.

Zamyslenia hodným je postoj obhajoby v súvislosti s rozhodnutiami v prípravnom konaní¹⁵⁵, vydanie ktorých je závislé (okrem iných podmienok) aj od postoja obhajoby (napr. vo forme odporúčenia klientovi priznať spáchanie skutku). Mám tu na mysli najmä podmiennečné zastavenie trestného stíhania (§216), zmier (§220), či nový inštitút dohody o vine a treste (§§232 a nasl.). V prípade prvých dvoch inštitútov sa z môjho pohľadu problematickým javí postoj obhajoby najmä preto, že tak v prípade podmiennečného zastavenia trestného stíhania (a to aj po osvedčení sa obvineného v priebehu skúšobnej doby), ako aj v prípade zmieru sa v odpise registra trestov nachádza údaj o využití týchto inštitútov vo vzťahu k obvinenému.¹⁵⁶

Navyše je podľa môjho názoru inštitút podmiennečného zastavenia trestného stíhania a inštitút zmieru v rozpore so zásadou prezumpcie neviny.¹⁵⁷ Podstatou práva na prezumpciu neviny je totiž to, že na osobu obvinenú zo spáchania trestného činu – na obvineného sa hľadí, ako na nevinného dovtedy, kým nebol právoplatne uznaný vinným rozsudkom súdu.

Ak bol obžalovaný rozsudkom súdu oslobodený, rovnako sa naňho hľadí ako na nevinného.

V súvislosti s uvedeným vyvstáva otázka, či to isté (teda skutočnosť, že sa na subjekt, voči ktorému je vedené trestné stíhanie hľadí ako na nevinného) platí aj v prípade, že trestné

¹⁵⁵ bližšie pozri časť tejto práce venovanú rozhodnutiam v prípravnom konaní – pozn. autora

¹⁵⁶ porovnaj § 7 ods. 10 zák. č. 311/1999 Z.z.

¹⁵⁷ porovnaj Fuchsová J., Puchalla M.: Podmiennečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia neviny, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2006, SAK Bratislava, str. 22 a nasl.

stíhanie vedené proti obvinenému bolo zastavené v dôsledku schválenia zmieru (postup podľa §§ 220-227 Trestného poriadku), respektíve po uplynutí skúšobnej doby, ak došlo k podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania (postup podľa §§ 216-219 Trestného poriadku).

V oboch dotknutých prípadoch totiž orgán, ktorý takýmto spôsobom zastavuje trestné stíhanie (prokurátor v prípravnom konaní, resp. súd na hlavnom pojednávaní) rozhoduje **formou uznesenia**.

Zásada prezumpcie nevinu pritom pre situáciu, aby sa na niekoho mohlo hľadieť ako na vinného predpokladá existenciu právoplatného **odsudzujúceho rozsudku**.

Je síce pravdou, že zákon nikde neuvádza požiadavku, aby sa v takomto uznesení nachádzal aj výrok o vine obvineného, de facto je však vina obvineného deklarovaná podmienkou, aby obvinený vyhlásil, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, pričom zároveň nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne.¹⁵⁸

Načrtnuté skutočnosti v spojení s už spomínaným záznamom v odpise registra trestov, a to tak pri podmiennečnom zastavení trestného stíhania, ako aj pri zmieri ma vedú k názoru, že tieto inštitúty (pri ktorých zámer s ktorým boli zavedené do trestného konania bol iste chvályhodný) nie sú (aspoň v ich súčasnej úprave chápanej v kontexte súvisiacich právnych predpisov) v súlade so zásadou prezumpcie nevinu a po ich využití môžu spôsobovať obvinenému v praktickom živote problémy.

Zo strany obhajcu tu teda nie neoprávnene vyvstáva otázka: „Odporučiť klientovi toto mimosúdne vybavenie veci, či trvať na súdnom prejednaní ?“ Táto otázka je pritom o to akútnejšou

¹⁵⁸ Fuchsová J., Puchalla M.: Podmiennečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevinu, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2006, SAK Bratislava, str. 22 a nasl.

v spojení so skutočnosťou, že množstvo právnych predpisov priamo, či nepriamo ustanovuje občanovi povinnosť (najčastejšie v súvislosti s preukazovaním bezúhonnosti) predkladať odpis z registra trestov.¹⁵⁹

V prípade dohody o vine a treste (realizovanej po skončení prípravného konania) tu z môjho pohľadu existuje opačná situácia a obava zároveň.

Podľa novelizovaného ustanovenie § 14 ods. 3 vyhl. č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb¹⁶⁰, totiž advokátovi okrem odmeny za skutočne zrealizované úkony právnej služby patrí aj odmena vo výške 6-násobku základnej sadzby tarifnej odmeny za jeden úkon právnej služby v prípade, že bola súdom schválená dohoda o vine a treste pred podaním obžaloby.

Nech mi kolegovia advokáti odpustia, že idem možno s kritikou do vlastných radov, ale s ohľadom na to, že aj advokáti trpia nedokonalosťami od vekov vlastnými ľudskému rodu nedá mi nepoložiť si otázku: „Nebude takáto „motivácia“ smerovať k čo najskoršiemu vybaveniu veci dohodou o vine a treste možno aj so zanedbaním určitých povinností obhajoby?“

A k samotnej podstate dohody o vine a treste, aj keď už táto otázka bola spomenutá v inej časti tejto práce.

Jej cieľ predstavujúci zefektívnenie trestného konania je zaiste v poriadku. Otázka ale znie, či sa dohoda o vine a treste nezvrhne na akési obchodovanie medzi obvineným a prokurátorom?¹⁶¹

¹⁵⁹ podľa údajov GP SR sa v súčasnosti ročne vydáva cca 294 000 odpisov registra trestov – zdroj : Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/1999 Z.z. o registri trestov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predložil Generálny prokurátor SR a bol dňa 24.10.2005 vzatý späť z medzirezortného pripomienkovania

¹⁶⁰ novela bola vykonaná vyhl. č. 649/2005 Z.z. s účinnosťou od 1.1.2006

¹⁶¹ v podstate aj anglický preklad uvedeného inštitútu – „plea bargaining“ k tomu zvädza, nakoľko druhé slovo názvu doslova znamená výhodnú kúpu, či obchod – pozn. autora

Ak je totiž páchatel naozaj vinný, ak platí, že orgány činné v trestnom konaní a súdy vykonávajú svoje kompetencie tak ako im to zákon ukladá, a ak zároveň platí, že trestné sadzby stanovené trestným zákonom sú adekvátne konaniu, ktoré sankcionujú potom neviem, či je z hľadiska elementárnej spravodlivosti spravodlivým znižovanie trestnej sadzby na základe dohodovacieho konania, hoci legálne a legitímne to zaiste je.¹⁶²

A navyše, nebude dohoda o vine a treste znamenať nespravodlivé odsúdenia nevinných obvinených ?

Podľa môjho názoru (a nielen podľa môjho názoru¹⁶³) tomu tak môže byť napríklad v situácii, keď sa nevinný obvinený pri absencii dostatku dôkazov potvrdzujúcich jeho nevinu prizná k skutku, pretože nebude chcieť riskovať uloženie vysokého trestu v prípade, že svoju nevinu nepreukáže (hoci dokazovanie nevinu by malo byť v zmysle zásady prezumpcie nevinu v kompetencii orgánov činných v trestnom konaní a súdu, nie obvineného).

Odpovedať na túto i ďalšie v texte nastolené otázky teraz sa mi javí trúfalé. Preto s pokorou poviem, že: „Neviem. “

Na druhej strane však viem, že iba odborná diskusia o načrtnutých problémoch, a najmä každodenná prax môžu ukázať, či o problémy skutočne ide. A budem len rád ak sa ukáže, že moje otázky, či obavy boli zbytočné...

¹⁶² porovnaj ust. § 39 ods. 4 Trestného zákona

¹⁶³ porovnaj Šafáriková M., Dohodovacie konanie, Bulletin slovenskej advokácie č. 3/2007, SAK Bratislava, str. 35

Záver

Nechcem na záver opäť filozofovať na tému práva na obhajobu v prípravnom konaní.

Myslím si totiž, že ak sa čitateľ tejto práce dostal až po túto stranu, tak o práve na obhajobu realizovanom v prípravnom konaní už nadobudol svoju predstavu.

Cieľom tejto práce pritom bolo najmä:

- zdefinovať právnu úpravu práva na obhajobu,
- rozobrať prípravné konanie, ako štádium trestného konania,
- rozobrať jednotlivé čiastkové atribúty práva na obhajobu,
- poukázať na teoretické problémy v súvislosti s právom na obhajobu, a najmä problémy aplikačnej praxe,
- načrtnúť riešenia problémov do budúcnosti.

Snažil som sa poukázať aj na najvypuklejšie problémy súčasnej právnej úpravy práva na obhajobu, za ktoré považujem najmä tieto inštitúty:

- značne široká možnosť odopretia nahliadnutia do vyšetrovacieho spisu obvinenému zo strany orgánov činných v trestnom konaní podľa ust. § 69 ods. 2 Trestného poriadku,
- časový nesúlad medzi začatím trestného stíhania a vznesením obvinenia,
- nedostatočná úprava náhrady nákladov obhajoby na obstarávanie a predkladanie dôkazy slúžiacich na obhajobu obvineného,
- nedokonalá úprava účasti obvineného na vyšetrovacích úkonoch podľa ust. § 213 ods. 1 Trestného poriadku,
- nemožnosť zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní v prípade, že existujú pochybnosti o nevine obvineného,

- či nedostatočne precízna úprava oznamovania úkonov trestného konania obhajcovi podľa ust. § 213 ods. 3 Trestného poriadku.

V predloženej práci som problémy nielen pomenoval, ale snažil som sa načrtnúť aj riešenia „de lege ferenda“

Čitateľ tejto práce pritom môže s mojimi názormi vyjadrenými vyššie súhlasiť, alebo s nimi súhlasiť nebude. V každom prípade, budem len rád, ak sa o rozdielnych právnych názoroch povedie odborná diskusia.

Ak sa mi ju mojimi názormi aspoň sčasti podarí vyvolať, tak táto práca splnila svoj účel...

Autor

Zoznam použitej literatúry

1. Olej, J. a kol.: Trestné právo procesné, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2006,
2. Ivor J. a kol.: Trestné právo procesné, IURA EDITION, Bratislava 2006
3. Minárik Š., a kol.: Trestný poriadok – Stručný komentár, IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava 2006,
4. Šámal P.:, Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999,
5. Drgonec, J. : Základné práva a slobody podľa Ústavy SR, Bratislava 1997,
6. Šámal, P. a kol.: Přípravné řízení trestní, C.H. Beck, Praha 1997,
7. Husár, E. a kol.: Trestné právo procesné, 2. vydanie, IURA EDITION, s.r.o., Bratislava 2001,
8. Vantuch, P. Obhajoba obviněného, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck 2002,
9. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 2. podstatně přepracované a aktualizované vydání Linde Praha, a.s. 2001
10. Olej J., a kol.: Slovenská advokácia a nové trestné kódexy, Bulletin slovenskej advokácie, Slovenská advokátska komora Bratislava, 2006
11. Perhác, Z.: Od neodkladného a neopakovateľného úkonu k ohrozenému svedkovi, Justičná revue 6-7/2003,
12. Predpisy slovenskej advokácie, SAK Bratislava 2007,
13. Čéntěš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom, SEPI Bratislava, 2006,
14. Vojna, P.: Vznesení obvinění v Čs. přípravném řízení trestním, UK Praha 1980,

15. Šafáriková M., Dohodovacie konanie, Bulletin slovenskej advokácie č. 3/2007, SAK Bratislava,
16. Jalč, A.: Niekoľko poznámok k novým trendom v trestnom konaní, Justičná revue, 12/2003,
17. Mathern, V.: Aké budú nové trestnoprávne kódexy ? (Úvahy nad návrhmi nového Trestného zákona a Trestného poriadku 1.časť), Justičná revue 11/2003
18. Mandák, V.: Môže obviněný při výslechu svoji výpověď přečíst nebo ji učinit písemně ?, Trestněprávní revue, 2002, č. 5,
19. Mandák, V. K otázce převzetí obhajoby na plnou moc obhájcem v případech nutné obhajoby. Bulletin advokacie 1991, č. 8,
20. Mandák, V.: Ukončení obhajoby obhájcem, Trestní právo, 2/1996,
21. Maďar M.,: Obsah vyrozumění obhajcu o konání vyšetřovacích úkonů v trestné věci, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2005, SAK Bratislava,
22. Fuchsová J., Puchalla M.: Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevinny, Bulletin slovenskej advokácie č. 12/2006, SAK Bratislava,
23. Hubálková, E: Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva. ASPI, a.s., Praha 2006,
24. Fišer, Karel: „ Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými.“ , Bulletin advokacie 1999, č.1,
25. Herczeg, Jiří: „Svobodná volba obhájce a její omezení zákony proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.“ Bulletin advokacie 2004, č.9
26. Chalupa, Luboš: „Právní postavení ustanoveného obhájce.“ Právní rádce 2001, č. 11.

27. Jelínek, Milan: „Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem.“ Bulletin advokacie 2005, č. 3,
28. Jurčík, Radek: „K některým oprávněním obhájce v trestním řízení.“ Bulletin advokacie 1999, č. 5,
29. Mandák, Václav: „Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek.“ Trestněprávní revue 2003, č. 7,
30. Mandák, Václav: „ Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek.“ Bulletin advokacie 2003, č. 10,
31. Tichý, Ján: „Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě.“ Bulletin advokacie 2005, č. 2,
32. Vantuch, Pavel: „K možnostem obhajoby před navržením výslechu svědku v trestním řízení.“ Právní rozhledy 1998, č. 4,
33. Vantuch, Pavel: „Právo obviněného zvolit si obhájce.“ Právní rádce 1998, č. 8,
34. Dresslerová, Soňa: „ Obhajoba ex offio – zlatý důl?“ Bulletin advokacie 2000, č. 9,
35. Siefert, Jozef: „ K tématu: Odměna advokáta s trestním řízení.“ Bulletin advokacie 1999, č. 10,
36. Vantuch, Pavel: „ Obhajoba obviněného více obhájci.“ Trestní právo 1998, č.11,
37. Vantuch, Pavel: „ Obhajoba obviněného více obhájci.“ Právní rádce 2002, č.12,
38. Štěpán, Ján: „Vyrozumívání obhájce o konání vyšetřovacích úkonů – výklad in fraudem legis?“ Trestní právo 1998, č.7-8,
39. Šťovíček, Jan: „ Ještě k vyrozumění obhájce dle § 165 odst. 2 trestního řádu, aneb trumfové eso.“ Bulletin advokacie 1999, č. 6-7,

40. Adámek, Radek: „ Společná obhajoba více obviněných.“
Bulletin advokacie 2005, č. 7-8,
41. Gřivna, Tomáš: „ Náhrada nákladů obhajoby v případě
nezákonného rozhodnutí v trestním řízení,“ Bulletin
advokacie 2002, č.11-12,
42. Kouřil, Ivo: „ Obhájce ano či ne? (Nad jedním rozhodnutím).“
Právní rozhledy 1999, č.6,
43. Mandák, Václav: „ Meze trestní obhajoby – nástín základních
otázek.“ Trestněprávní revue 2003, č.7,
44. Mandák, Václav: „ Meze trestní obhajoby – nástín základních
otázek.“ Bulletin advokacie 2003, č.10,
45. Ševčík, Vlastimil: „Taktika obhajoby.“ Bulletin advokacie
2001, č.9,s.50-60, č.10
46. Vantuch, Pavel: „ Podmíněné zastavení trestního stíhání
a právo na obhajobu,“ Právní rozhledy 1997, č.8,
47. Vantuch, Pavel: „Zadržená podezřelá osoba a její právo na
obhajobu.“ Právní rozhledy 1998,č.11,